

KORT VERHAEL

Van NIEUW-

NEDERLANDS

Gelegentheit, Deughden, Natuerlijke Voorrechten, en byzondere bequaemheid ter bevolkingh: Mitsgaders eenige *Requesten, Vertoogen, Deductien, enz.* ten dien einden door eenige Liefhebbers ten verscheide tijden omtrent 't laetst van 't Jaer 1661. gepresenteert aen de A. A. Heeren BURGERMEESTEREN dezer Stede, of der zelve E. E. Heeren Gecommitteerde, enz.

Ziet breeder achter de Voor-Reden den Korten Inhout, mitsgaders de Waerschouwingh aen de Boek-verkoopers, staende hier vervolgens op d'ander- of tegen-zijde.

Gedrukt in 't Jaer 1662.

W A A R S C H O U W I N G H

Aen alle eerlijke, en bescheide Boek-verkopers.

10 **W**Aerde meede-Burgers, en Lants-genoten, dit *Kort-Nieuw-Nederlands-Verbael*, enz. heeft meer in zich als wel ten eersten opslagh, of inzien zal vermoed, of gemerkt werden. 't Wert ten principalen ten dienste en opmerkingh onzer *wijze Hollandtze Regenten*, en alle der zelve *Armen Bedienaers*, mitsgaders *Liefhebbers* eener te stichten zo bestendige als voordelige *Colonie*, of *Volxplantingh* dus veer vertrouwt, en aen den dagh gegeven, met ernstige beede, of verzoek op u lieden, dat gy daer voorsichtelijk meê gelieft om te gaen, zonder 't zelve voor uwe *deuren* te hangen, of op uwe *vensteren* te leggen: want het voor *Jan Allerman* niet en is geschreven, veel min voor den zelve, dus veer tot maer een proef, en eersten Schets, aen den dagh gegeven, of vertrouwt. Dit dien, u. l. tot narechtingh. Vaert wel.

Opdracht aen den vertrouwden Lezer.

20 **V**ertrouwe, bescheide, en waerde Lezer, ghy die zijt buiten Interest van 't *Predick-Ampt*, en van alle andere ook meest *ydele schoolze waen-geleertheyt*, midtsgaders ontoegedane aen *alle wereltze, op bedroch, en gewelt gevestigde, heerschappijen*, aen u werdt tot een eerste proef het eerste gesicht, en vertrouwste oordeel van dit *Kort-Nieuw-Nederlands-Verbael*, met alle des zelfs *Voorstellingen*, en ook eenigermaten *Deductien, strekkende tot een alderbeste, en Vrije-Volx Regeringh*, aldus onder verbeteringh geoffereert, vertrouwt, en opgedragen. Den Autheur is van dier meningh, of gevoelen (want demonstratien heeft hy hier niet voor gehadt te doen) dat hy in dit *Wercken* alle de voornaemste, eigentlijkste, en noodzakelijkste gronden eener beste, en Vrije-Volx Regeringh heeft te berde gebracht, die hem hier in nu eenige misslagen kan toonen, die zal hem de waertste van allen zijn. Andersins laet hy sich aen der sotten, schoolze laetdunkende *Betweeters*, wijze Grammatisten, en diergelijke nijdige *Nacht-gediertens* oordeel weinigh, of niet gelegen zijn.

25

VOOR-REEDEN.

Aerde, en zeer bescheide Lezer, voor, en al eer ghy u begeeft tot het lezen van dit *Kort-verhael van Nieuw-Nederlants gelegenheit, deughden, natuurlijke voorrechten* ter nutte bevolkingh: mitsgaders *Requesten, Vertoogen, Deductien, enz.* ten dien einde door eenige *Liefhebbers* volgens 't *opschrift* gepresenteert, en wat 'er daer en boven ten zelven fine door 't geheele Werk, en in des zelfs *Na-reeden* wert by gebracht dat verzoeken wy by dezen, en eens voor al, niet anders te willen duiden, op te nemen, noch toe te passen als tot billijkingh van onze rechtveerdige voornemens, en oogherken, die sich tot niet anders, en alleen suiverlijk en strekken, als om veele benodighde Menschen in ons *L. Vaderlandt*, en specialijk in *Hollandt*, tot noch des zelfs Hollants verheerlijkingh, hier door eenen byzonderen dienst t'haerder gewenschte welstant toe te brengen.

Hebben wy in dezen verscheide zaken met wat meerder vrymoedigheid, als onze conditie, ten opzicht van maer *Verzoekers* wel schijnt te vereischen, of meê te brengen, derven aenroeren; gelieft sulx onzen yver, t'onzer goede en gemeene zaek, die de middel-wegh ook veel tijts wel wat missen doet, alleen toe te schrijven. De heedendaeghze byzondere

of meer als gemeene *vrye-Schrijvers* van *Politijke Consideratien, Grafelijke en Stadt-houders Regeeringen, Hollandtze Interesten, Discoursen, enz.* hebben ons, ziende hun goet succes in der *Gemeintens* en niet min *Hoogestants Personen* gretigh ontfangen haerder schriften, ook al meede daer toe eenige aenleidingh gegeven, en te meer aangemoedicht om hare nodingh of *aenlokingh ter baan van bescheide Vryheits-betractingh* niet geheel Vruchteloos te laten passeren. Doen wy het niet met zodanige, als wel vereischte, politijke bequaemheit, wy hebben het echter gedaen na ons vermogen, of ook wel na dat het onze gelegenheit voor dees tijt heeft toegelaten. Konnende dit ons Vryheits-betrachten ook eenigermaten daer toe dienen, dat de *Regenten onzes Vaderlants* hier door ook al meede komen te ervaren, wat de mindere slagh harer Ingezetenen al voor gedachten omtrent de Vryheit onder sich onderlingh hebben, en voeden.

Dat wy ons zo hier en daer door 't werk altemet eeniger maten schijnen te kanten tegens *voornoemde Schrijvers*, 't zelve en geschiet niet uit haet tot haere Personen (welke wy gants niet en kennen, nochte ook ooit met bekende oogen en hebben gezien) veel min tegens hare goede meeningen, of voornemens, welke wy by alle gelegenheit hoogelijk roemen, en wardeeren; maer alleen daer 't de gelegenheit in Cas van verschil zo wat schijnt meede te brengen, daer en

hebben wy al te met niet kunnen naerlaten het zelve, slechts aenrakende, te verstaen te geven. En byaldien het haer E. E. geliefde, ons zo veel in 't goede af te nemen, wy zouwen dit ons kort Oordeel over hare werken in 't gros aen haer, onder verbeteringh, wel geerne voordragen, en geoffereert hebben.

Voor eerst mishaeghdent ons ten hooghsten dat hare E. E. in den tweeden druk van de Politijke Consideratien, 't zy ook door wat insichten, omtrent de Populare Regeeringh door verscheide by-gebrachte twijfelingen in hare Conclusien, recht tegens den overleeden Autheur (zo wy klaerlijk uit zijne ernstige, ook onwederleggelijke posities verstaen en begrijpen van dat de populare regeeringh is de Natuurlijkste, redelijkste, enz.) na veeler oordeel schijnen aen te gaen, wy zeggen na veeler oordeel schijnen aen te gaen: want in effect zo en is ons hare E. E. definitie, of beschrijvingh van dat *de beste regeering onder Menschen bedenkelijk, te zullen werden gevonden by eene vergadering, bestaende uit alle de Ingezeten des Lants, die gepresumeert kunnen werden machts, en kennisse genoegh te hebben, om hun eigen welvaren te versorgen*; niet alleen gants niet tegen; maer wy houden dit de wezentlijke, en eigentlijke definitie, eener *rechte Populare regeering*: want het de onreedelijkheid zelve zouw zijn, dat Arme, Behoeftige, welke in een welgestelde Societeit, of Republijk meest luije, slempende, en ongure Menschen zullen bevonden werden, dat

die, mitsgaders dienstbare, en andere impotente Liederen tot regeeren souwen gerechtigd zijn, of gevordert worden. Maer dit blijft onder en tusschen noch de swarigheid, en 't welck wy nergens by hare E. E. en hebbe konnen bespeuren aengeroot te zijn, *of het wel met reeden mogelijk te verhoopen is dat 'er ooit een welgestelde, en dienvolgende bestendige Regeeringh onder een ontallijke meenigte van veel duizende Superstitieuze, in oneindige opinien verschillende, en dienvolgende verdeelde Menschen zal konnen werden gestabilleert?* Wy sustineren van neen. *Wijders wat raet om zo veel duizende van Menschen tot een gevoelen en Interest van Staet te brengen, onzes oordeels eenen zeer gereeden en goeden Raet is daer toe te vinden, voornaemelijk als de Regenten onzes Lants zulx machtigh waren te vatten, of wel te begrijpen; zy souwen hier door sich zelve, hare nakomelingen, en van gelijke alle wijdere Ingezeten, ten eeuwigden dagen, zo langh de Werelt staen sal, de gelukkigste Volkeren (die 'er ooit geweest zijn, of gedacht konnen werden te zullen koomen) doen werden.*

En om hier noch als met een woort ons oordeel over al hare E. E. menighvuldigh schrijven te vellen; zo zegh ik, dewijl hare E. E. buiten een eigentlijk, en wel verzekert vast ooghmerk in meest alle haer schrijvens zo wat twijffelende, en dienvolgende ook somtijts vry wat roffelende daer over heen lopen; zo zullenze ook dikwijls in veele met zich zelve in haer zelfs schrijvens strijdigh werden bevonden, en zal het

5 *twisten* met hare *partijen* derhalven met weinigh Vrucht,
ook zonder einde of uitkomst zijn. Eindtlijk zo laet
ik hare E. E. benevens alle, en ieder een van gelijke
de *Vryheit* om van dit mijn schrijvens te oordelen zo
ze na reeden zullen vermogen te doen. Recomman-
derende onder-en-tusschen den *Opmerkende-Lezer*, om
mijne intentie, of oogmerk des te beter te vatten,
dit mijn schrijven van vooren tot achteren vervolgens
10 te lezen, niet twijffelende, of hy zal 'er meer in vin-
den als hy veellicht in een *kort Nieuw-Nederlands* *ver-*
hael, *enz.* verwacht heeft. Oordeelt na waerheit, en
vaert wel.

Gedaen en ge-eindigt dezen 10. October A^o 1662.
in Amsterdam.

K O R T E N I N H O U T.

I. **E**n *Kort-verhaal* van *Nieuw-Nederlands* Geleentheit, Deughden, Natuurlijke Voorrechten, en byzondere Bequaemheden ter nutte, en verheerlijkende Hollandtze bevolkingh, fol. 1. Mitsgaders een beknopt verhael van der N. Neerlandtze Naturellens, of Indiaenze Gestalte, Zeden, Politie, enz. fol. 18. Ook van den N. Neerlandtze Landt-Bouw, enz. fol. 23.

II. Des zelfs *Nieuw-Nederlands* te Niet- of Verloren-ganingh wort voor den *Staet* door 't verwerven van *behoorlijke vryheeden* getracht te schutten. *Beweegh-reeden* tot het drukken van dezen. Redenen over 't naerder verklaren eeniger Poincten, en waerom men in plaets van een *Dorp, Buurt*, enz. nu op een *waerdige Staets, of Stats Provincie* heeft toegeleght; ook zeer *gewichtige reedenen* waerom men *Predicanten* weigert, fol. 28. De gepretendeerde E V E N G E L Y K H E I T wert gebillijkt. Mitsgaders verscheide aenmerkelyke concepten, of gronden strekkende tot stabilleringh eenes heerlijke, en onvergankelyke volx Regeringh, fol. 29, enz.

III. Verscheide *verklaringen* als mede te *Niet-doeningen* eeniger Articulen in het *Vertoogh* D. beginnende van des zelfs 3. Art. tot, enz. Welke alle voor 't *vertoogh* D. voornoemt, wel in ordre voor gelezen dienden, fol. 33, enz.

IV. Ettelijke *Requesten, Vertoogen, Deductien*, enz. tenderende tot verkrygingh van *behoorlijke Vryheeden* ter bevolkingh van *Nieuw-Nederlant*, fol. 43. En specialijk het *Vertoogh*, of *Deductie* D. fol. 50. 't Welk een provisioneel opstel van Regeren, enz. is geweest, en door gemelte verklaringen naerder te Induceren getracht wort.

V. Een N A - R E E D E N verscheide stoffe van *Staet* in zich begriypende, fol. 68.

VI. Een *notabel Capittel*, getrokken uit zeker *Vrymoedigh Discours* des Heeren van *Aubeignè*, Frans Edelman, en gewezen Boesem-Dienaer van *Henrik de Groot, Coningh van Vrankrijk*, toonende de ongerijmtheit der geener die niet en willen lijden dat ymant van *Reformatie* spreekt, fol. 80. Met noch een *notabel uit-trekzel* eener *Out-Leydtze Magistraets-vertoogh*, nopende de *Vryheit van schryven en spreken*, fol. 84.

KORT VERHAEL

Van NIEUW-

NEDERLANDS

Gelegentheid,

5

Deughden, Natuerlijke Voorrechten, en byzondere bequaemheidt ter bevolkingh: Mitsgaders eenige *Requesten, Vertoogen, Deductien, enz.* ten dien einden door enige Liefhebbers ten verscheide tijden ontrent 't laetst van 't Jaer 1661. geprefenteert aen de

10

A. A. Heeren BURGERMEESTEREN dezer Stede, of der zelve E.E. Heeren Gecommitteerde, enz.

Nieuw-Nederlandt is een nooit weersproken heerlijk Landt.

25

Nieuw-Nederlandt, ('t welk by onze Natie maer voor aen de zee-kant, en zo noch maer ten ruyghsten is bekend, vermits noch nooit ter dege by d'onze, behalven deze loffelijke Stat en Regeringhs voornemen, te bevolken getracht zijnde) wort by verscheide en zelfs ondervonden Schrijvers, mitsgaders by alle die'er met eenige kennis hebben verkeert of omgegaen, als in eenen aesem, zonder ooit, onzes wetens, van ymande weersprooken te zijn, voor een fraeyst, vruchtbaerst, en gezonst Landt dezer bekende werelt geroemt, ten vollen uitgesproken en bevestight, en 't welk door een groote menigte van veel duizende menschen ten ongemeene nut en profijt voor dezen vrijen Staet der Vereenighde-Nederlanden, voornamentlijk voor 't gedurigh ontfangende en in zich vermeerderende, vol van menschen opgepropte Hollant, zouw kunnen werden gebracht. En waer toe de voortreffelijke Lucht-streek, verkoelende, Lucht-zuiverende winden, en Lantbesproeiende en ververschende wateren, met des zelfs nooit volprezen Navigabele Rivieren en killen, mitsgaders alle der zelve ongemeene omstandigheden, den toegenegene Liefhebbers, als met luyder kelen nodende zijn.

Inleyding tot des zelfs

Om van 't welke, alhier tot een inleidingh onzer voorneme intentie of oogmerk, een korte en klare onderrechingh, zo in 't algemeen als ook eenighzins

korte beschrijvingh.

5

in 't byzonder te geven; zo en zullen wy ons, als tot ons voornemen weinigh gehoorende, niet sonderlingh bemoeien met het recht dat de Geunieerde-Nederlanden voor alle andere, ten verscheide opsichten, voor 't geheel of ten deelen daer toe zijn hebbende: want onzes oordeels en heeft die niet van het minste recht tot eenich vrent of andersins ongeposseedeert Landt; die 't zelve niet alleen eerst aandoet; maer voornemelijk die 't zelve ter nutbare Culture of Bebouwingh en vruchtgewin is brengende. Derhalven en tot ons oogmerk byzonderlijk dienende; zo zullen wy alhier den toegenezene Liefhebbers, eener te stichtene bestendige en dezen staet verheerlijkende Colonie of Volkplanting in N. Nederlandt, zo veel openingh van des zelfs voornaemste gelegenheit beknoptelijk doen; als ons daer van uyt geloofwaardige Oogh-getuigen, zo by geschrift als by monde, daer van is gebleken en ter hant gekomen.

10

Hoe en waer 't zelve is gelegen, en op wat hooghte.

15

Nieuw-Nederlant dan, 't welk eensdeels wegens der Nederlanders eerste vinding inden Jare 1609. Anderdeels en wel zo eigentlijk om de gelijkheit van Lucht-streek zo is genaemt, is gelegen inde Noorder-deelen van America, beginnende by Noorden de Equinoctiaal-linie op de hooghte van 38. graden 53. of na zommiger meningh 50. minuten, strekkende zich langhs de Zee-kust tot over de 42. graden by Noortlijker breedte. 't Zelve strekt na 't Noort-oost aen N. Engelandt, na 't Zuit-veste aen Virginia, na 't Noorde strekt de Rivier van Canada een groot eindt achterheen, zijnde de Noort-west-zijde ten deele noch onbekent, alleen zijn 'er eenige van onze Nederlanders 70. a 80. mijlen, van de zee-kant af te rekenen, te Landtwaert in geweest. Zo meede komender wel Indianen 2. a 3. weken ja meer reyzens uit het Lant vande Bever-jacht; maer en weten van eindt noch eeniger hande bepalingh in 't minste niet te spreken.

20

25

Des zelfs hooghte voorsz. komt over een met Sardinia, en Corsica inde Middellandtze-Zee, en van Spanjen en Vrankrijk aenden Oceaen.

30

De Zuit-Rivier het puykste van N. Nederlant, op 38. graden 53. minuten gelegen.

35

Strekking van N. Nederlandts kust.

De zuit-Rivier, het alder uitnemenste en puykste deel van N. Nederlant, leggende het voorste van des zelfs Bay op 38. graden 53. of zo eenige willen 50. minuten, komt over een met de Vlaemze Eylanden, de Rivier van Lissebon, en met de Zuyder-punt van het Eylandt Sardinia.

40

De Kust van N. Nederlandt, die meest Zuit-west en Noort-oost is strekkende, is doorgaans zuiver en sandigh, het voor-landt dubbelt of in Eylanden gebroken. Beoosten de Noort-Rivier strekt het Lange-Eylant, en is omtrent veertigh mijlen langh, maekt een schoone wijde Canael, in 't gemeen de Oost-Rivier genaemt, die ten beide einden inden Oceaen valt; geeft wegen de groote menighte van goede Bajen, en gelegtheden om te Ankeren, een heele bequame binnen de wallens veilige doortocht; zo datmen ook zelfs des winters Oost en West bequaem daer door kan varen. By zuiden, eermen de Zuit-Rivier genaekt, zijn verscheide gaten in het voor landt, doch vallen meest vuil en zandich, dan des niet tegenstaende zouwenze, na goede ondervindingh, wel kunnen gebruikt werden. Ziet hierover breeder vander Donk onder den Tytul vande kust, voor lant, en Zee-Havens.

45

Des zelfs Vruchtbaerheit, en voor eerst

Komende dan tot het Landt zelve; dat schijnt ons als toe-lachende te kennen te geven, en als by na te beloven, dat het ons met veel minder moeiten en teelingh als hier te Lande, alle onze zo wel winter als Somer-Vruchten

van 't menigerley hout gewas.

in overvloed wil dragen, voortbrengen en verschaffen: want uit zich zelve brengt het voort menigerley soorte van hout, bequaem zo ten huys als Scheepen-bouw; het zy dan groot of klein.

Noten-bomen-hout van verscheide slag, als Oly-noten, Wal-noten groot en klein is'er overvloedigh, en verstrekt aldaer, vermits de groote menigte en bequaemheit, den alderbesten brandt; doende het oude spreekwoord van dat den man noch weer te komen is, die het eykenhout om te branden zal verbeteren, als glat te niet: want dit N. Nederlands-Noten-bomenhout overtreft het veer; zo wel in hitte als in duer: affirmeren of bevestigen ook dat het om zijn Oly-achtige-vochtigheyt altijd, 't zy groen of nat, wel wil branden. Droogh zijnde, houd het, trots eenigen Turff, vuir, en vonkt voort als Lont, weshalven de Neerlandtze Vrouwen 't zich aldaer ter stoven gebruik, boven den hierlandtze Turff schijnen te bedanken.

Kastanien als in Nederlandt. Drieërley Boucken: als water, gemeen-en-Hagen-Boucken, Bylestelen, tweërley soorte van Cano-hout; waer van de Wilde of Indianen haer schuiten of scheepkens maken. Esschen, Berken, Greenen, Vuren, Imberen, of wilt Cedere, Linde, Elzen, Willigen, Doorne, Vlier, in 't kort noch veelerley andere, ons Nederlanders in 't gemeen onbekende, soorte.

De Vruchten die het Landt uit zich zelve heeft of voortbrenght zijn veelderley, als Akers, die sommige heel soet zijn, Noten van verscheide soorten, Castanien, Beucken, doch niet veel, Moerbesiën, Pruymen, Mispelen, wilde Karsse, en Swarte Aelbesiën, Kruysbessen, menichte van Haze-noten, Appeltjens, machtige veel Aertbesiën het heele Landt door, met noch veel andere vruchten en wortelen daer d'Indianen genot van trecken. Daer zijn ook veel Kraeckbesiën of Blauwe-bessen, mitsgaders Aert-akers en Aertesjocken onder d'aerdt.

Meest het heele Landt is beset met Wijngaert, zo wel in 't wilde Bosch; als op de Majys-landen en Vlakten, doch principael omtrent en op den Oever der Beken, Killen en Rivieren (die met menigte door 't lant al omme en ofzer gesaeyt waren, zeer aengenaem heen stromen en vlieten.) De Druyven zijn zeer verscheiden, eenige wit, eenige blauw, eenige ook zeer vleysigh, en alleen bequaem om Rosijnen van te maken. Sommige zeer groote en ook kleyne zijn weder sappigh, en haer nat zeer aengenaem; sommige wit als Fransche of Rijnse-wijn; ander weer hoogh root als Vin-tint en ook bleker. De ranken lopen veel op de Bomen; door welx loof beschaduwte werdende, zo en konnense niet recht rijp werden, en zijn doorgaens wat wrangh; maer 't zelve door menschen verstant, en neerstigheit geholpen werdende; daer en is niet aen te twijffelen of in N. Nederlandt, voornamentlijk omtrent de Zuit-rivier, souwden zo schoone Wijnen kunnen werden gewonnen als in Frankrijk Duitslant, of elders in Europa geschiet. Voor de reste zo wassen alle Neerlandtze Tuyn-Vruchten, vermits de deught van Landt en Lucht, aldaer veel williger en van betere kracht en smaek als hier in Nederlandt zelve, en zonder dat menze ergens na zo veel ciers behoefte aen te doen; tot een bewijs alhier, zo dienen ons de Meloenen, Citroenen, of water Limoenen, die in N. Nederlandt zo maer slechtjens in het velt heenen wassen; daerze hier in Nederlandt vande Liefhebbers, of die 'er gewin mede zoeken, inde Tuynen zeer naeuw opgepast moeten werden; zijnde noch by lange niet zo volkomen

5

10

15

20

25

30

35

40

45

Vruchten die het Lant uit sich zelve voortbrenght.

Het heele Landt is meest beset met Wijngaert.

Onderscheide soorte van druiven eenige bequaem tot Wijn, andere tot Rosijnen van te maken.

Alle vruchten die in Nederlandt wassen; willen in N. Nederlandt met min ciers merkelyk beter wassen.

groot, goet, en smakelijk als in N. Nederlandt. En zo voorts in 't gemeen alle soorte van Pepoenen of diergelijke wassender veel droger, soeter, smakelijker en aengener, 't welk de gematigtheit en aengenaemtheit vanhet gewest alzo te wege is brengende. Ziet hier over breeder van der Donk, van de Tuyn-vruchten in 't gemeen, enz.

5 Het tamme Vee aert 'er omtrent als hier in Nederlandt, anders hebben 'er de Engelze Koebeesten en Varkens de beste tier.

10 Van hoe men de beste Koebeesten daer zal aen fokken Van de Osssen hare byzondere nuttigheden.

15 Schapen Schaarsheit in N. Nederlandt.

20 Alderhande Huisgevogelt, enz.

25 Van 't wilde Vee in N. Nederlandt.

Het Tamme-vee, aert alhier van gestalte als andersins omtrent als in Nederlandt, dan de Engelze Koebeesten en Verkens, diemen daer ook wel 't gereetst en beste koop in Virginia of N. Engelant kan bekomen, hebbender veer de beste tier, en schijnen meer natureel tot dit landt als de Hollandtze te wesen, en behoeven ook min koste, moeiten en oppassens: want zo wel naer de leege Beesten als de Varkens behoefmen des winters by na niet eens om te zien, als alleen by eenigerhande diepe zneeuwtijt 't zelve eenighsins doende; zo zal 't maer te beter zijn. De Engelze Melckkoeijen hebben 'er ook veel minder moeiten aen als de Hollandtsche.

Maer om hier so kort niet af te scheijen, dient noch wel geweten; om de beste slagh van Koebeesten daer te Lande te bekomen; zo is het goet een Hollandtze Bul by de Engelse Koeijen te stellen. De Osssen doen daer goede dienst, en werden niet alleen by de Engelze; maer ook by sommige Nederlanders ten merkeliijken voordeel in Wagen en ploegh gebruikt. Het Vetweyen gaet 'er ook wel aen, de Osssen, en alles wat ter Vetweyde bestelt wort, dijen daer wel tot Vleesch en Smeer uit. By eenige jaren zijn 'er zo veel Akers in de Bosschen, dat de Verkens daer een hant-dick spek by konnen setten of laden, en by schortingh van diergelijke overvloedige Jaerscharen van Akers, en die daer toe zo geen gelegentheit en hebben om buiten te laten drijven, die mestenze met Majys of Turkze Tarruw, en 't geeft so harden aengenamen Spek; ja trots het Westphaelze hier te Lande.

Schapen zijn 'er in N. Nederlandt, maer niet heel veel, in N. Engelant zijnze vry overvloediger, en werden daer te meer aengequeekt, alzo by henlieden de Lakenwevery met kracht voort te setten getracht wert. De Nederlanders tot noch en toe, daer weinigh op uit zijnde; houwen 't om de minder koste meer met de Geiten, als mede om de melk, dieze in stee van Koebeesten daer van konnen trecken, ook telenze dubbelt voort, en de Bokken jongh gesneden, konnense altijt, als zijnde een zeer lieflick vleesch, wel verkopen. Hoenderen, Capoenderen, Gansen, Eenden, Duiven zijn der al mede als hier te Lande. En met een woort tot Katten en Honden incluyt.

De Honden belangende die zijn daer zo bequaem ter jacht te wennen, op het Roer te leren, en te water te doen gaen, als men de zelve ergens zouw konnen vinden, en over sulcx gants niet nodigh eenige derwaerts mee te voeren.

Het Wildt-vee bestaet hier voornamentliijk in Leeuwen, die 'er echter weinigh zijn, en Beren die 'er veel zijn, Elanden, menighte van Hertten, en die eenige heel wit, eenige heel swart zijn, en na der Wilde of Indianen zeggen, zo souwen de witte Harte van d'andere zeer bemint en gevolgt zijn, en de zwarte in 't tegendeel zeer gehaat en gemijdt. Noch is 'er verscheide ander groot Vee, den Nederlanders onbekent, te Landewaert in. Ook Wolven die alleen aen het kleene Vee schadelijk zijn, mitsgaders Bevers, Otters, Vissers, Cattalossen, Vossen, Espannen, Minken, Steen-hazen, Muskens-ratten zo groot als een Kat, Maters, Eenkorens, die ook eenige

vliegen kunnen. Hier zijn ook te Landewaert in Eert-verkens, met noch verscheide Kleen-vee, doch den Neerlanders, vermits, als voren gezeydt, 't Landt by henlieden op 't minste bekend zijnde, ten meestendeel noch onbekent.

5 Roofgevo-
gelte.

Van gevogelte is het Landt ook geensins misdeelt: want daer vinden sich groote menichte van Roofvogels, tweederley slagh van Arenden, eenige, diemen Witkoppen noemt, hebben een wit hoofd, witten staert, en witte slach-pennen, d'andere zijn gemeen. Ook Valken, Havicken, Sperwers, Steen-krijters, Kiken-dieven, en andere soorten meer, en die alle wel ter jacht souwen kunnen werden gewent. Hier is noch een Vogel hebbende het hoofd gelijk een kat, en 't lijf gelijk een uyl, de Neerlanders daer geen naem toe wetende, noemenze op zen Frans Grand dux, en souwen in Frankrijk zeer waerdigh geacht of gehouden werden.

10

15 Lantge-
vogelt en
tot men-
schen voet-
zel dienen-
de.

Het ander gevogelt dat sich te lande onthout, bestaet meest in Calcoense-hoenderen gelijk in Neerlandt, doch wilt, en des winters meest en best. Ook verscheide soorten van Patrijzen, sommige kleinder en sommige grooter als hier in Neerlandt; zijnde de jonghste en middelsoort doorgaens de beste. Ook Wulpen, Hout- en Water-sneppen, Fasanten, Berkhanen, mitsgaders Kranen, Reigers, Petoors, menichte van Duiven, den Kool-duiven meest gelijk, doch een weinigh kleinder. Ook Quartels, Merels, Lijsters, Strant-lopers, doch eenighsins verscheiden van de Neerlandtsche: men vindt daer ook ander klein gevogelte; waer van ook eenige singen, doch de name, ons meest onbekent zijnde, zijn ook te langh om te verhalen.

15

20

25 Watervogels.

Watervogels vintmender ook verscheide soorten, en al te samen zeer goet en bequaem om te eten: als daer zijn Swanen wel zo groot als in Neerlandt. Gansen drieërley, de grootste zijn graeuwe, maer de beste zijn Rotgansen en Witte-kopte-gansen. Eenden van verscheide slagh. Smienten, Duyckers, Slobbetjes, Ael-scholfers, en noch verscheide andere soorten, doch niet zo overvloedigh als de voorgaende.

25

30

Rivier-
visch.

De Rivier-visch komt hier meest over een met die van Neerlandt; zijnde Salm, Steur, Twaelf, Dertien, Elf, Carper, Baers, Snoeck, Forellen, Voorn, Dickop, Suiger, Sonnevis, Ael, Negen-oogen, of Prikken, doch veel overvloediger en grooter als in Nederlandt, mitsgaders noch verscheide ander visschen meer, die wy niet weten te noemen.

35

Zee-visch.

In het Sout-water vintmen Cabeljau, Schelvisch, Weeckvis, Haringh, Makreel, Rogh, Bot, Schol, Steen-brasem, Swarte-visch, Zee-honden, Panijs, en verscheide andere, ook Kreeften, Krabben, Kinckhorens daer de Indianen wit en swart Zee-wan, zijnde haer gelt, van maken, menigh-te van Oesters en Mosselen, met veel andere diergelijke Schelp-vis die 'er wel na lijken, en wy geen naem toe weten, daer zijn ook Schil-padden zo wel te water als te Lande.

40

Fenijnich-
gediert.

Het Fenijnich-gedierte datmen daer vindt bestaet meest in Adders en Haegdissen, doch doen weinigh of geen quaet, Slangen zijn 'er ook verscheide soorten, doch doen mede zeer weinigh quaet, en vlieden voor de menschen als ze kunnen, anders slaetmenze gemenelijk doodt, uitgezondert de Ratel-slangen, welke een Ratel aende staert hebben, daerze, quaet om te bijten zijnde, mede ratelen, deze Ratel wordt alle jaer een lis grooter, en is een

45

zeer boos goet, niet licht voor een Mensch of een ander Dier wijkende, die 'er van gebeten wort, loopt groot perijkel of gevaer aen 't leven, zo mender ten eersten niet vlijtigh op let en by is met het rechte Serpentria, 't welk hier te Lande uit sich zelve wast, en wort zeer waardigh by de Indianen gehouden, als zijnde daer tegens een Cure zonder gevaer. Dan 't beste dat 'er ook van is, van deze Ratel-slangen en zijn 'er niet veel.

Genees-planten.

De Genees-planten die in N. Nederlandt tot op huynen door weinig onderzoek gevonden, en voor zo veel tot onze kennis gekomen zijn, bestaen voornamentlijk in Capilli Veneris, Scholopentria, Angelica, Polupodium, Verbascum Album, Calceus sacerdotis, Atriplex hortensis & marina, Scordium, Turites, Calamus, Arrromaticus, Sassafras, Rois Virginianum, Ranunculus, Plantago, Burso Pastoris, Malva, Origanum, Geranium Althea, Cynoirhdon, Pseudo Daphne, Viola, Iris, Indigo Silvestris, Sigillum Salamonis, Sanguis draconus, Consolida, Mille-folium, Noli metangere, Carduus Benedictus, Serpentaria, Spaenze-vijgen die aende bladers uytgroeyen, Aregon, ende heel veel andere Planten en Bloemen, doch de Liefhebbers soudan daer verscheide Simplicia konnen vinden van goede en verscheide krachten. Het welke wy daer principalijk geloven; om dat de Indianen met Worteltjes, Blaetjes, en andere leurtjens zeer gevaerlijk en periculeuze wonden, en seeren weten te genezen.

Indigo Silvestris.

Men ziet klaerlijk dat de Indigo Silvestris hier te lande naturelijk groeit zonder eenige hulp of oeffening van Menschen, buyten twijffel, als 'er Menschen waren, en het daer op aengelecht wierd, so souw de zelve wel bequaem te maken zijn, ofte ten minste de andere soude hier zeer wel groeyen ende ook goede profijte konnen geven; wy hebben daer proef af gezien inde Colonia Rencelaers-wijk, doch was al te laet gesaeit en dat op een onvruchtbare Klip daer weinigh aerde op was, zo datse noch wel hups op quam, maer door de drooghte heel geel wiert, verdorde en versuymt wierde, nochtans konnen zien, dat als 't wel overlegt wierd, het wel gaen zouw.

Bewijst mede de schaersheit van goede Landerijen omtrent de Noort-Rivier.

Het Krap-planten soude buyten twijffel ook zeer wel aengaen, ten aenzien vande Landerijen en andersins, beter als in Zeelandt.

Bequaem tot Krap-planten, maer verstaet al best omtrent de Zuit-rivier.

Daer zijn ook hier te Lande, zo by geval als weinigh onderzoek, ontdekt verscheide Mineralen, waer van ook wel eenige proeven, naer de kleine slechts voorvallende gelegenheit, daer te Lande genomen en goet bevonden zijn, men heeft oock verscheide malen daer van proeven hier na 't Vaderlandt gezonden, als eens met Arent van Corenben over Nieuwhaven en zo over Engelant, doch het Schip bleef en daer is noyt tijdinge van gekomen, daer na had en nam den Directeur Willem Kieft heel veel verscheide proeven by hem in het Schip de Princes, doch zijn ook met hem vergaen. De Bergen en Mijnen zijn nochtans over gebleven, en wel weder te vinden, als men der wat moeiten en kosten aen bestede. In Nieuw-Engelandt zijn ze nu alree zo verre gekomen; datze daer Yzere-potten, haer eigen Canon, Plaeten, Coegels, enz. gieten van het Minerael datze daer hebben, en die sich in N. Nederlandt dat werck eenigzins verstaen; die verklaren dat 'er veel betere en rijker Bergen, ook vol van verscheide goude Specien, in N. Nederlandt zijn als in N. Engelandt, en oversulx en ontbreekt het in N. Nederlandt maer aen goede populatie en rechte aenvangers: want men ziet en bevindt daer tweederley Marcasite als wit en geel Quicksilver, Gout-mijn, Silver-mijn, Coper-mijn,

Verscheide mineralen.

In Nieuw-Engelandt zijnze met de mineralen al verre gevordert, zijnde echter in N. Nederlandt

veel betere
gelegent-
heit daer
toe.

5

10

15

20

25

30

35

40

45

Alderhan-
de Aerde,
Steen, Berg-
Kristal, Glas
gelijk in
Moscovien.
Pluym-Al-
luyn, enz.

Nieuw-
Nederlants
Climaet of
Luchtstreek
van deugts-
halven niet
te verwen-
schen.

't Landt
wort eer ge-
roken als
gezien.
Redenen
van des

Yzer-mijn, Potloot, en Smeekool, men slaet oock weinigh twijffel of Tinn, en Loot, zouw daer ook wel te vinden wezen, maer wie zal het ondersoeken, of wie zal 'er oeffenende nut of profijt uit kunnen trekken zo langh als 'er niet meer menschen en zijn, noch op behoorlijke wijze getracht en worden daer te zenden, nochte zelfs niet, met vergunningh van behoorlijke vryheden, op eigen kosten 't landt te bevolken toegelaten en wordt? Vander Donk zeidt; 't is wis en zeker volgens den roep van den gemenen man, dat hier veel kostelicke en treffelijke Mineralen zijn, zo wel van Gout als van andere kostelijke Metalen, maer daer moest anders na getracht en gesocht worden, en dat en wil van de gemeene man zo niet gedaen zijn, en 't schijnt dat 'er de Overigheid geen yver toe heeft, maer aen de ander zijde wort by de Luyden niet eens bedacht, dat de Neerlanders daer te Lande niet zeer sterk in getal waren, of noch en zijn, en Minerale als ze beter en kostelijker als yzer zijn; yders oogh op haer trekken en veel jalourze Vryers vinden, en die wel licht ons de deur voor het hoofd zouwen hebben gesloten, en haer zelve met de Juffer verheught. En dit nu daerby latende zo wijzen wy den curieusen Lezer wijders dezen aengaende, tot den zelve Vander Donk, onder den Tytul Vande Mineralen en Aerdens en Steenen, by den welken hy zal vinden in 't breede verhaelt verscheide exempelen van ervarenheden eeniger proeve Gouts, enz.

Men vindt 'er oock by menighe Vol-aerde, oock Bolus, en witte, roode, geele, blaeuwe, graeuwe, en Swarte-kley die zeer vet en vast is, en tot veel dingen bequaem soude wezen, mitsgaders oock aerde tot veelerley Steenen, en Potten en Pannen, Plateelen, Tabaxpijpen en diergelijke van te maken. Daer is oock Bergh-Christal, Glas gelijk in Moscovien, groote meenichte van groen Serpentijn-steen, Graeuwe Heert-steen, Leysteen, rode Slijp-steen, Keizel-steen, Cassey-steen, menichte van alderhande soorte van Klip-stenen bequaem om Molen-stenen uyt te hakken, en allerley Muurwerk van te maken. Daer is oock Pluym-aluyn en veelerhande andere snaren meer, die het gebruik der menschen soude kunnen werden toegepast. Hier zijn oock verscheide Verwen, dan de Neerlanders zijn 'er niet in ervaren, alleen zietmen het dagelijcx aen de Indianen diese kennen, en oock veel tot cieraet gebruiken, en indien het niet aen de ondersoekers onder de Neerlanders en ontbrak, zo souwmen de zelve wel kunnen uitvinden, en van gelijken sich 'er van kunnen dienen.

De Luchtstreek of Climaet in N. Nederlandt is droogh, suiver en gesont, en van deughts-halven niet om te verwenschen, om een puyk exempel dienthalven by te brengen; zo souwt van noden zijn 't zelve van N. Nederlandt te ontlennen: want dat aldaer iemant siekelijk te gaen quijnen souw bevonden werden, 't zelve waer aldaer een verwonderenswaardige saek, 't welk de ervarenheit oock zodanig is bevestigende, dat het veeltijts bevouden is van menschen die in Westindien, Virginea of anders werelts Delen geen deegh noch tier en kosten hebben, in N. Nederlandt tot een ten vollen en welige gesontheit zijn geraekt.

Het Landt vol van soet-ruykende Kruyden wordt door den Landt-wint by na ongelooflijke veel mijlen in Zee, eer geroken als gezien, maar verstaet dit voornamentlijk van of omtrent de Zuit-Rivier.

De koude des winters is daer strenger als wel eenigh Stuurman of Astrologus begripen of verstaen kan; dat op 38. a 39. graden snel-loopende-Rivie-

winters
merkelijke
koude op
38. a 39.
graden, en
wederom
schielijke
warmte.

5

10

15

20

25

30

35

40

45

ren kunnen toevriezen. Zeker Oost en Westindisch ook Straats-bevaren Schipper genaemt David Pieters de Vries, nu noch onlanghs in 't laetst van zijn leven Artillery of Geschutmeester over 't Noorder quartier, en den eersten die in N. Nederlandt omtrent Ao. 1630. en 32. volk te planten getracht heeft, mitsgaders verscheide reyzen daer op voor Schipper gevaren, en voor Patroon ettelijker Colonien veel Jaren gewoont heeft; geeft 'er in zijne verscheide Voyagien op Fol. 107. Gedrukt tot Alkmaer by Symon Cornelisz. Brekegeest Ao. 1655. deze reden van: „Aengesien dat'er diep lantwaert in, „'t welk Noorden in strekt, hooge met sneeuw bedekte bergen sijn leggende, en „zo wanneer den Noort-westen en uit het Lant waeyende wint over dese Ber- „gen als dan met een heldere lucht komt te waeijen, 't zelve veroorzaekt vorst, „en groote koude: gelijk men ziet in Provence, en ik ook meenigmael te Genua „in Italiën heb bevonden, als den wint uit het Lant over 't geberghte quam, „dat 'et dan aldaer zo kout was, als oft hier in Hollandt waer geweest, en dat „is naer mijn bevindingh, over een komende met alle Landen daer 't winter „maekt: ja in N. Nederlant zo haest de Wint Zuyt-west waeit, ist weerom zo „warm, datmen zonder eenigh letzel met naekten Lijf in 't Bosch van hemt „veranderen mach. Verstaet omtrent de Zuit-Rivier op 38. a 39. graden.

S^r. Nicolaes de Ringh, die twee Jaer aen de Zuit-Rivier (alwaer het veer de getemperste Lucht-streek of Climaet, mitsgaders ook veer de beste Lant-streek van N. Nederlant is) te Nieuw-Amstel op omtrent 39. graaden 50. minuten heeft gewoont, heeft in presentie van verscheide eerlijke Luiden dikwijls verhaelt; dat hy aldaer in 't midden der alderbekentste strenghte Winters puyk van Kropsla heeft gewonnen, en dat door 't middel van de zelve 's nachts te dekken, en is sulx een volkomen bewijs, dat des winters de Son daer noch vry haer kracht behout, en datmen het aldaer met de Winters wel en makkelijk kan strekken, en te beter, vermits het groot gerief en behulp van 't over puyk en menighte van Nooten-Bomen-Branthout.

De Jaer-getijden zijn in N. Nederlandt anders zeer gelijk, en op de zelve wijz als hier te Lande in Nederlant; vallende de dagen in N. Nederlant des Somers zo langh niet als hier te Lande, noch ook des Winters zo kort niet: 't verscheelt een uur en een half, datze daer te Lande des Somers korter en des Winters langer zijn; te weten $\frac{3}{4}$ uirs zijnze des morgens en ook zo veel des avonts in den Somer korter, en in 't tegendeel des Winters zo veel aen morgen en avont langer.

Daer zijn in N. Nederlant (behalven de vier voorname Rivieren daer wy hier vervolgens ook iet in 't bezonder van gedenken te spreken) ook menighte van Binnen-waters, sommige groot, andere minder, mitsgaders Vaerbarekillen, die wel Rivieren gelijken, en menighte van Kreken, zeer dienstigh om het Lant over al te bevaren, gelijk de Kaerte van N. Nederlant, die men voor drie stuyvers koopen kan, 't zelfde ook eenigermaten aenwijst. Noch zijn 'er veel en verscheide Water-vallen, Stromen en Killen, bequaem om ten dienst der menschen, Molens van allerley soorte op te stellen. En ontalleijke veel kleyne Killetjens en Water-spruytjens over al door het Landt als Aders door een Lichaem, en alle Vers-water, uitgezondert eenige aende Zeekant die brak zijn, al te samen seer dienstigh om het Wilde en Tamme-vee te drenken, en welke over-wateren tot de Rivieren, of in Zee lozen, behalven alle deze, zo zijn 'er noch ontalleijke Fonteynen, en Water-wellingen over al

Te Nieuw-
Amstel op
de Zuyt-Ri-
vier op om-
trent 39.
graden en
50. minuten
Kropsla in
't midden
des winters
gewonnen.

De Jaer-
getijden
vallen zeer
gelijk met
die van hier
in Neder-
lant, de da-
gen door-
gaens an-
derhalf uur
langer.

Onder-
scheiden
menighte
van wate-
ren en kil-
len.

door het Lant, ook ter plaetze daer men geen water souw vermoeden, als op Klippen en Rotzen, alwaerze Sprink-adersche-wijz uit vlieten, en zijn sommige zodanigh, datze waerdigh in eeren gehouden zijn, niet alleen om datze alle (uitgezondert inde Kreupel-bosschen) zeer klaer en suyver zijn; maer veele hebben deze eigenschappen datze des Winters rooken van warmte, en in 't heetste van den Somer zo koel zijn, datmen, wegens de koude, daer schier geen handen in lijden kan, en die toe-val maektze te aengenamer, zo wel tot gebruik der Menschen als Beesten, en dit buiten allen gevaer: want alhoewel iemant by heet weder daer van drinkt, ten bekomt hem niet qualijk, mits dat den Drinker, onzes oordeels, niet al te verhit en zy.

5
10
15
Besluit
der generale
beschrij-
vingh van
N. Neder-
landt.

Dus veel zo slechts in 't generael van N. Nederlandt hebbende gesproken; zo zal het nu dan niet ondienstigh zijn, van des zelve gelegentheit ook zo wat in 't byzonder te zeggen: want N. Nederlant sich wel omtrent de mijlen langs de Zee-kust strekkende, en, als voren gezeit, Lantwaert in van noch een ongemeene als onbekende grootte zijnde, is in sich selve, volgens de natuur aller Landen, in deught van Landt, Rivieren, Wateren, Killen, Bergen en Dalen, enz. zeer onderscheiden. Dan eer wy daer toe komen, vinden wy ons eenigermaten genootsaekt, den Lezer van 't voorverhaeld Indigoos en Craps-planten, als ook 't Steen, Glas en Verruw, mitsgaders voor 't al te vroegh en gierigh Mineraels betrachten; wel hartelijk hier voor af te waerschouwen: want dit altesamen dingen zijn, welke in 't eerst of begin een 'er Nieuwe-volx-plantingh alleen niet betracht; maer zelfs niet eens om gedacht en dient te worden, door dien dit alle maer hinderpalen tot de betrachttingh der nootzakelijkheden ten leven en souwen verstrekken, en dit zien wy uit verscheide eerste gierige betrachttingen, zo wel der Engelze in de Verginis (alzo 'er de Engelze in N. Engelandt, door der Verginische schade geleert sijnde, veel beter wijz, met den eersten te saeijen en te planten, en zich behoortlijker wijz tegens de Wilden te versterken op hebben gestelt) als van d'onze in N. Nederlandt van de grootste misslagen zijn geweest; van datze ten eersten, met intentie of oogmerk van een Rijkdom daer uit te halen, en dan zo weerom na haer Vaderlandt te keren, op niet anders als gierighlijk te Komschappen hebben toegeleidt, 't welk haer ook niet anders als oneenigheit onder malkander, en verwaerlozingh van alle, door te saeyen en te planten, nodige Lijftochtsversorgingh, en ook vyantschap met den Indianen, mitsgaders alle gebrek en ondergangh heeft veroorsaekt. En welkent halven wy dan hier voor een eerste en vaste Set-regul stellen dat 'er voor alle Nieuwe, en eerste bevolkers (van een wilt, woest, en onbebouwt Lant) ten aldereerste niet anders, om te kunnen bestaen, en moet noch en mach werden betracht; als alle nodige levens middelen ten eersten door saeijen en planten, visschen, jagen, en Vongelvangen, enz. te versorgen.

20
25
30
35
40
45
Mitsgaders eenige nodige waerschouwingh voor de Nieuw-bevolkers of Coloniers van N. Nederlandt.

En datze ook niet van het minste, en byzonderlijk gewaerschouwt en zijn voor 't vertrouwen op eenige Mineraels Mijnen; inzonderheit in 't begin: wantze zeer bedriegelijk en kostelijk zijn, onderhoudende de Coloniers, of Nieuw-Bevolkers met een schoone hoop, en makenze omtrent andere nootzakelijkheden, als gezeit, veeltijds sorgh-loos. Doch ten opsicht eeniger waerschouwingen zo van het een als ander meer; zal misschien op een ander tijt beter pas, en gelegentheid geven van te spreken, en waerom wy het hier dan voor eerst by willen laten, en tot de byzonderheden van N. Nederlandt

voort-tredende zullen eerst van de Rivieren beginnen, doch voornamentlijk van de Zuyt-Rivier, als tot ons oogmerk principael dienende; Zo vermits de zelve van vreemde nu noch ongepossideert, of onbeheerscht zijnde; als om dat daer by, en omtrent ook mede de alderbeste Landt, en Lucht-streek van N. Nederlandt wert bevonden.

5 Vier Navigabele Rivieren in N. Nederlandt, en eerst van de ZUYT-RIVIER.

IN Nieuw-Nederlandt bevinden sich vier voorname Navigabele Rivieren. De Zuyt, Noort, Versche- en Oost-Rivier, onder welke de Zuyt-Rivier, leggende op 38 graden 53, of zo andere willen op 50. minuten, by de Schrijvers van N. Nederlandt wel den meesten Lof verdient, en tot sich treckt: want in de Beschrijvingh, en 't Vertoogh van N. Nederlandt wortze gezeyt, by een ieder Werelts-bereysde, en Rivier-kundige geoordeelt te zijn voor een van de schoonste, plaisanste Rivieren ter werelt, en dat wegens haer zelve en andere omleggende gelegenheit, hebbende veertien Navigabele-Killen, de minste tot 2. a 3. Mijlen toe, en over al wederzijts menighte van tamelijk vlak Landt.

15 Wert genaemt de tweede groote Rivier, en wanneer ontdekt, en op wat hoogte.

Wort by vele genaemt de tweede groote Rivier van N. Nederlandt. Heeft twee Hoofden, of Kapen; de Noorderlijkste heeft den naem van Caep-Maey; de Zuydelijkste Caep-Cornelius, nu by 't varent Volk best bekend by de naem Caep-Hinlopen. De ontdekkingh dezer Zuyt-Rivier is geschiet ter zelve tijd toen de Noort-Rivier ontdekt wierd, door het zelve Schip en Volk, die eerder inde Zuyt-Baey als inde Noort-Baey quamen, gelijk dit alles in 't langh, en brede te lezen is inde Nieuwe-werelt van J. de Laet. Ter zelve tijd als op de Noort en Varsche-Rivier de Forten gelecht zijn zedert den Jare 1623. Zo is ten aldereerste ook op deze Zuyt-Rivier, om possessie te nemen, het Fort-Nassauw omtrent vijftien Mijlen op de Rivier geleght, en dat aende Oost-wal; daer het nochtans veel beter, na sommiger meningh, aen de West-wal souw gepast hebben.

30 De Hoeren-Kill, anders genaemt Swaendal, waer en hoe gelegen.

Twee Mijlen van Caep-Cornelius, of Caep-Hinlopen, daermen in loopt aen de West-wal, leit een zekere Kill genaemt de Hoeren-Kill, die wel een gemeene Rivier, of Riviertjen souw halen mogen: want zy is ruym veer op Navigabel, en een schoone Reed voor Scheepen van alderley last; daer en is geen ander haer gelijk inde heele Bay van goetheit en gelegenheit. Het rechte Canael om op te varen loopt 'er dichte verby.

35 Met noch verscheide omstandigheden en deughden der zelve.

Zeker Persoon, die daer ettelijke Jaren aen malkander voor Soldaet op 't Fort had gelegen, berechten ons omtrent den maent Juny 's Jaers 1662. zo als hij daer eerst van daen quam, wegens deze Hoeren Kill; hoe datze langhs de Zee te gaen omtrent anderhalf uur gaens van de Caep lach, en datze omtrent het Fort, zijnde voor aen, omtrent 200. treden breed was, en vande Mont af omtrent een half uur gaens op Navigabel en vry diep. De Stuur-luiden zeggen van ordinary omtrent 6. voet water in 't inkomen. Met Canoos kan menze omtrent twee uren gaens op varen. Daer in leggen twee Eylandtjens, het eerste heel kleyn, het tweede omtrent een half uur in 't ront te gaen, zijn beide met schoon gras bewassen, voornamentlijk het laatste, leggende omtrent een half uur gaens van malkander, en het laatste omtrent een uur gaens van de mont vande Kill. Rontom de voorsz. twee Eylandkens groeijen, in een modderige gront, vande alderschoonste Oesters; beginnende de modderige gront omtrent het eerste Eylandtjen: want voor aen

45 Schoone Oesters.

inde Kill ist sant-gront, en ook zeer diep, en derhalven zijn, of groeijen daer geen Oesters. Omtrent, en verby het kleene, en eerste Eylandtjen is 't wel meer als eens zo wijd als voren, by, en omtrent het Fort vermeldt. De Kill strekt sich een goet endt langhs Zee heen, en leyt tusschen de Kill en Zee, omtrent tweehondert treede breedte, Hoogh-duin-landt. Dicht by het Fort is een heerlijke Springh-ader van soet water. Een kleyn Killetjen, zijn begin Zuit-oostlijk uit het Landt nemende, komt door Duinachtigh Landt, van een Hoogen-bergh afvlietende, aen het uiterste vande Hoeren-kill 'er invallen. En noch naerder 't Fort heen, omtrent een half uur gaens van 't voorsz. kleyn Killetjen, komt noch een Kill, van omtrent vier uren gaens, uit het Lant door een Valey, dewelke met de Kill aen, en inde Hoeren-kill eyndight.

5

10

Omtrent de Hoere-kill leit van 't beste Lant in N. Nederlant.

15

Het Lant van veer, en naby, omtrent deze Hoeren-kill gelegen, wort om sijn deught, en vruchtbaerheit voor het aller-beste van N. Nederlant geroemt, en geprezen. Daer vinden sich ook uitermaten schoone, groote, en vruchtbare Valeyen, strekkende wel 7. a 8. mijlen de Zuit-Baey en Rivier heen-op, en voorts vindt sich daer alles waer over eenighsins met recht van N. Nederlandt kan werden geroemt.

20

Waerom deze Kill *de Hoere-kill* eerst ge-naemt is.

Den naem van Hoeren-kill wert ons berecht gesprooten te zijn uit der Indianens miltheit, voornementlijk daer ter plaetzen, in 't mildelijk ten besten geven harer jonge Vrouwen, of Dochteren aen onze Nederlanders aldaer. Wort anders by David Pietersz. de Vries, de welcke eerst omtrent den Jare 1630. heeft getracht te bevolken, Swanendal genaemt.

25

Van de gelegentheit der Zuit-Bay.

De Bay dezer Zuit-Rivier, strekkende meest Zuiden, en Noorden, wort genaemt Nieuw-port-Maey, of Godijns-Bay, maer nu gemenelijk Zuit-Bay, is langh, eermen aende Rivier komt, negen mijlen, wijd ses mijlen, zo datmen van d'eene Wal den anderen niet en kan zien. Wegens eenige Banken zo isse voor onervaren Volk vry wat gevaerlijk, en echter niet te min, voor een Kender, of Lootsman, is 'er ruym vaer waters genoegh. Vander Donk bekent niet machtig, noch bequaem genoegh te zijn, om de Zuit-Rivier, na waerdy, of rechte gelegentheit te kunnen beschrijven: want behalven den Handel en Negotie, die daer groot valt, en niet te versmaden is, zo zijnder op deze Rivier bevaerbare, zo Killen, als Rivieren, die sommige heel groot, en veer-op Navigabel blijven, en daerom wel Rivieren mogen heeten: alzo den ordinaris Vloet de zelve eenige mijlen hoogh ververscht, en beloopt, zijnde alle, doch d'eene meer als d'ander, tamelijk wijd, en diep, met verscheyde toevallende Spruyten verciert, goede gelegentheit gevende, om groote Vlecken, Dorpen, en Plaetsen, daer by, en omtrent op te rechten, vermits de groote menighte van vette, vruchtbare lantsdouwen, daerze door heen stroomen. De Rivier is ruym, breedt, suyver, en diep, over al bequaem te setten, en te ankeren, niet vuyl, of rutsich. Daer gaet stercke Ebbe, en Vloet op, tot dicht aen den afval, wederzijts schoon gelijk Landt, niet te hoogh, maer boven het Water, en de Vloeden, ten ware eenige Riet-landen, en Valeyen: (en overtreft hier in ook veer de Noort-Rivier, waer het Landt omtrent en by het Fort Orangien, noch op zijn best zijnde, en ordinaerlijk wel 8. voet boven 't water leggende, met extraordinare Vloeden wel 4. voet kan onder vloeijen:) boven den afval wordtze in twee groote vaerbare Killen verdeelt, die nu noch tot onbekent veer toe oploopen. Heeft ook verscheide schoone Eylanden, en veel andere zeer prijzelijke Conditiën, en werdt by al-

30

Onge-meene Lof der Zuit-Rivier by *Van der Donk*.

35

40

Uitnemende bequaem ter Schipvaart, en ten wederzijde met schoon gelijk Lant, niet te hoogh, en boven de vloeden. contrary de *Noort-Rivier*.

45

le die geene die bereyst zijn, en de Wereldt veel besien hebben, gestelt onder het getal der lustighste Rivieren, die ergens te vinden zijn, en in allen delen ver-geleken, by de hooghloffelijke Rivieren van de Amasones, niet zo zeer in grootheit, als wel in andere voortreffelijke eigenschappen, daer deze Rivier, en de Landen daer by, en om gelegen, mede verciert zijn: En soud het derhalven wel een bedroefde, en beklagelijke zake zijn, dat men zulken kostelijken Juweel, sich van eenige vremde uit de hant zouw laten ontfutzelen.

Ten dezen opsicht van ontfutzelen, kunnen wy hier niet nalaten by te brengen zekere bevrezingh, en beklagh, dienthelven in 't vertoogh der Gemeenten van N. Nederlant in dezer voegen gedaen.

„Aen de Oostwal dezer Zuit-Rivier leit een Kill, drie mijlen boven de mont „vande Rivier, genaemt de Varkens-Kill, hier hadden sich eenige Engelzen „ter neer geslagen, maer den Directeur Kieft, met hulp der Sweeden, ver- „dreefze, en protesteerden tegens haer, en besloot met de Sweeden de Engel- „zen daer uit te houden. Den Sweetze Gouverneur, achtende hier door zijne ge- „legentheit nu geboren, stichten op deze plaets het Fort Elzenborgh, en „gebruikten van die plaets groote vrymoedigheid, zelfs over des Compag- „nies Jachten, of alle die de Zuit-Rivier heen-op willen; want voor dit Fort „moeten zy alle strijken, geen uitgezondert, en men zent hier twee Mannen „aen Boort, om te horen, waer de Jachten, of Schepen van daen komen, „'t welk wel op een visiteren of bezoeken mocht uitloopen. Wat recht nu de- „ze Luiden daer toe hebben, kunnen wy niet weten, 't gaet ons verstant te „boven, dat Dienaers van andere Potentaten (waer voor zy sich zelve uit- „geven: want wat Commissie datze eigenlijk hebben, weetmen hier noch „niet) haer hier zo veel meesters maken, en Authoriteits toeschrijven op een „Lant, en goet dat andere toekomt. Op deze Zuit-Rivier aen de West-wal „leit de Maniquas-Kill, en daer hebben de Sweetze het Fort Christina ge- „bouwt. Dit is een wel-gelegen plaets: want daer konnen groote Schepen „dicht tegens de wall aen lossen, en laden. Daer is onder andere een plaets „op de Rivier die Schuil-kill hiet, een bequame Navigabele gelegenheit, voor „dezen ook vande Nederlanders bezeten, dan hoe het daer mede is, de Swe- „den hebben de zelve nu ook meest in haer geweld, en wordt daer wijder ver- „haelt, hoe dat inden Jare 1638. eenen Minne-wits, die daer te bevorens de „Directie op de Manathans, wegens de Westindische-Compagnie gehadt had- „de, de eerste possessie wegens, of in naem der Sweeden, zo 't scheen, heeft „gepooght te nemen, mitsgaders noch andere overlasten meer, by, en van „wegens de Sweden op de Zuit-Rivier aengewent.

„De Engelze hebben op verscheide tijden en plaetzen de Zuit-Rivier, daer „zy doch zeggen de Naeste toe te wezen, t'incorporeren getracht, dan 't is „hun, zo door verscheide protesten, als ook geweld, tot noch toe verhindert, „wel wetende dat zo zy daer eens quamen neder te slaen, men de Rivier quijt „zouw zijn, of ten minsten veel moeiten daer mede hebben: want hier (ver- „staet in N. Nederlant) gaet dagelijx zeer vaste spraek, het haest te zullen ge- „schieden dat de Engelze met veel Familien haer daer na toe sullen begeven, en „is te geloven, zo de Engelze daer eens komen te nestelen, zy het in der haest „over al zullen bezetten, dat noch Hollandtze, noch Sweetze daer in 't kortte „veel zullen te zeggen hebben, indien 'er niet haest en merkelyk in verzien en „wort, en dit zouwen dan de vruchten van Compagnies-populatiën wesen, enz.

5 Bevresingh
voor dat ons
deze schoo-
ne Zuit-Ri-
vier ont-
vremt
mocht wer-
den.

10 Extracten,
uit het ver-
toogh der
Gemeente
van N. Ne-
derlant be-
treffende
zekere be-
klachten
omtrent
Sweden en-
de Engel-
zen.

25

30

35

40

45

Der En-
gelze pre-
tentie tot
de Zuit-Ri-
vier, mits-
gaders be-
trachtingh
der zelve, is
zeer Consi-
derabel.

Deze, en noch wijdere zeer notabele klachten kan den curieusen Lezer, en Liefhebber daer vervolgens vinden, en omtrent het Jaer 1649. aen haer Hog. Mog. by of van wegens de gemeenten van N. Nederlandt te induceren getracht; maer onses wetens en is 'er geen eerder, noch ook ander redres tot noch en toe des aengaende geschiet, als dat van deze loffelijke Stadt en Rege-
 5 ringh van Amsterdam omtrent den Jare 1656. en waer door dat de Sweetsche Dominatie op de Zuyt-Rivier ook nu meest gedempt schijnt te zijn.

„Zo wel ten tijde des Generael Stuivesants, als Directeur Kiefts, was 'er „zeker Engelsman, die sich liet noemen Sr. Eduward Ploeyden, en Titule-
 10 „ren Erla Palatine, of Nieuw Albion, die voorgaf, en pretendeerden dat het „Landt vande West-zijde der Noort-Rivier, tot Virginea toe, by gifte van „den Coningh Jacobus van Engelant, zijne was, doch hy zeide mette Duit- „sche geen onlust te willen maken; maer was zeer gepiqueert op den Sweet- „zen Gouverneur Joan Prins inde Zuyt-Rivier, en dat over eenige, hier te
 15 „langh om verhalen, hem aangedane affronten: zeide ook dat hy met gele- „gentheit hem by souw komen, en possessie vande Zuyt-Rivier te zullen ne- „men. In somma, het komt de Engelze, na haer Rekeningh, al toe, daer „en is voor haer Hog. Mogende niet over gelaten, den eenen moet het sus „veer, en den andere moet het zo veer hebben, also datze onder malkande-
 20 „ren noch te kort schijnen te komen. Ziet het Nieuw-Nederlants Vertoogh „Fol. 17.

„Den voorgemelde David Pietersz. de Vries, verhaelt Fol. 109. dat zeker „Engels Gouverneur inde Virginea tegens hem zeide, hoe dat de Zuyt-Baey
 25 „(hier voren ook Nieuw-port-may genaemt) by henluiden was genaemt My- „lort-Delewaerts-Bay, vermits die daer over eenige Jaren met hart weer in „vervallen zijnde, zo was het derhalven zijn Coninghs Lant, en niet Nieuw- „Nederlandt, ziet wijders tot op Fol. 110.

Nu noch, voor omtrent drie Jaer geleden, in 't laetst van 't Jaer 1659. hebben de Engelze N. Amstel noch durven op-eyschen, zeker Vriendt schrijft van daer aen zijn Vriendt alhier: UL. en waert hier zo dra niet van daen, of zek-
 30 ker Engels Colonel, die quam en eischten deze plaets op, en gaf ons 14. dagen uitstel, en zo wy dan niet geresolveert en waren, zo zouw hy ons, enz.

Hier uit mogen de rechte, en aengelegene Liefhebbers, nu wijders gissen, en ramen, wat 'er om zo een van ieder begeerde Vryster, zich alleen te nut, en eigen te maken, by der hant dient genomen? Onzes oordeels en zouw 'er niet beters voor den Staat kunnen bedacht worden, als deze overkostelijke Rivier, geheel en al op eer en billijke conditien aen een Formidabele macht, of menighte van Vrye, en daer toe zoo welvermogende als recht toegenegene Liefhebbers te offereren; veel liever als schandelijk aen vremde, gelijk wy vervolgens met de Versche-Rivier zullen tonen geschiet te zijn, ten Roof te laten.

Belangende de zoete, gezonde, en zeer gematighde Luchtstreek dezer Rivier; derhalven, gedragen wy ons aen 't hier-voren gemelde van David Pietersz, en S^r. Nicolaes de Ringh, en voorwaer, 't is niet alleen in de Lucht-
 45 streek, maer in ook meest alle andere deelen een groot uitmuntent verscheel met de hier-volgende Noort-Rivier.

Men kan 'er in een Jaer, of Somer, van 't begin des Voortijts, tot het einde vande Natijt, tweemaal Boekweit gewinnen, of ook anders vanden eenen

Wat, na der Sollicitanten meningh, best, omtrent 't beschermen der Zuyt-Rivier, gedaen diende.

Verscheelt, en munt uit in allen delen boven Lucht en Lant-streek der Noort-Rivier.

Natijt, tot den anderen, op een stuk-Lants, Tarruw voor, en Boekweit na gewinnen.

Staet hier mede niet te vergeeten, hoe dat David Pietersz. de Vries, in zijne meergemelte Voyagien, verhaelt van zeker Eylandt (niet veer van 't Fort Oranjen, maer de vloeden, als hier volgende ook wort vertelt, onderworpen zijnde) door eenen Brantpijlen bewoont en bebouwt, en daer op hy wel twaelf Jaer achter een, zonder braken, of Somervagen, schoone Tarruw had geteelt, en gewonnen. 't Zelve wort ook door zekeren Predicant, zo in 't generael, van N. Nederlant bevestight, en by vander Donk ook mede aengetrokken. Dan die zodanige Landeryen omtrent de Noort-Rivier buiten 't voorsz Eylant zou vermoeden, die zou zich veellicht grootelijx verabuseert vinden. Maer by, en omtrent de Suyt-Rivier, na men ons berecht, vint men diergelijke Vruchtbare Landen de menighte.

Vande Noort-Riviers gelegenheit.

D E N O O R T - R I V I E R vermits de Schip vaert, en by de Nederlanders d'aller bevolkste, en waer op de stede N. Amsterdam op het Eylant de Manathans ook is leggende, is derhalven wel veer de vermaartste; maer ter bevolkingh tot Landt-Bouw de minst bequaamste van geheel N. Nederlandt: want voor zo veel wy konnen bespeuren, zo is deze Rivier, tot niet veer van 't Fort Oranjen, zijnde omtrent 40. mijlen van N. Amsterdam, heen-op steen, en Berghachtigh-Landt, de laege en eenighzins bequame Landeryen, zijn de hooge vloeden onderworpen; also dat David Pietersz. de Vries, in zijne verscheide Voyagien op fol. 153, verhaelt, dat zo wanneer hy in 't Jaer 1640. op den 30. April, aen het Fort Oranjen was leggende, het aldaer zulken hoogen water was, dat zeker Eylandt daer omtrent, met ordinaires water wel 7. a 8. voet uit het water gelegen, wel 4. voet ondervloeyden, diurende dit hooge water wel drie dagen langh, eer datze hare huizingh weerom kosten gebruiken. 't Water liep tot in het Fort Oranjen; zo datze zich derhalven, in 't Bosch vluchtende, met Tenten en groote vuiren te stookten moesten behelpen.

NB. Dit is het Vruchtbare-Eylant hier voren van vermeldt.

De Lucht-streek, of Climaet van 't Lant alhier is Somers heel heet, en Swinters heel kout; zo dat het op een Nacht wel een gangh-Ys kan vriezen. Den Somer duurt hier gemenelijk tot Alderheiligen, en in December kan 't zo hart vriezen, schoon 'er een harde stroom gaet, dat men den tweeden dagh over de Rivier kan loopen, en duurt den Winter gemenelijk drie maenden langh, en alhoewel het by na op 43. graden leydt, zo vriest het nochtans, onaengezien dat 'er tusschen beide lieflijke dagen komen, zonder deur te dooijen al doorgaens tot den Maert toe wegh, dan begint de Rivier gemenelijk eerst open te gaen, en ontdooit te zijn; maer zelden in February.

Die meerder bescheit van deze Noort-Rivier begeert te weeten, die leze van der Donk, en David Pietersz. de Vries; daer zal hy mogen bespeuren, hoe dat den meesten handel, door 't bestier der Compagnie, op deze Rivier is vallende; datze inde veertigh mijlen vloet opdraeght, en zeer Visch-rijk is. Mitsgaders veel rare, en vermakelijke speculatiën, die 'er omtrent des zelfs Afval, of anders Chaos genaemt, werden gevonden.

Van de Versche-Rivier, en

D E V E R S C H E - R I V I E R, also genaemt, om datze overvloet van versch-Water, en meer als eenige van de andere heeft,

der zelve
vervreem-
dingh aen
de Engel-
zen, en hoe.

5

is meede een zeer goede gelegenheit, en vaerbare plaets, ook verzien met schoone wel-gelegene vruchtbare Landerijen. Maer alzoo deze Rivier met hare wel-gelegene Landen meest vande Engelzen is ingenomen; zoo zouw het voor ons, zeit vander Donk, maer een bedroeft nadenken, of beklagh mogen veroorzaken, daer veel van te roemen, of verhalen. Refererende zich van des aengaende tot het meer gemelt vertoogh van N. Nederlant.

10

Dan alvorens eenige Extracten uit het zelve, by ons, her voor te brengen; zo zullen wy hier voor af laten gaen, 't geen ons den meergemelten David Pietersz. in zijne verscheyde Voyagien, van zijne bevindingh in 't Jaer 1639. deze Rivier aengaende, is vertellende.

15

Extracten,
dies aen-
gaende, uit
David Pie-
tersz. de
Vries, en
't vertoogh
der Ge-
meente van
N. Neder-
landt.

„Den 4. Juny, zeidt hy op fol. 149, vertrok ik eens met het Jacht om „de Noort, na de Versche-Rivier, alwaer de Westindische-Compagnie een „kleyn Fortjen, 't huys de Hoop genaemt, had leggen, quamen tegens „den Avont ten Ancker inde Oester-haven, zijnde een groote Have, gele- „gen in en aende Noort-kant van 't groote anders genaemt 't lange-Eylant, „dat omtrent 30. a 40. mijlen lank is. 't Is hier omtrent twee mijlen breed, „of wijd van het vaste-Landt. Hier vielen schoone Oesters, en waer van „het onze Natie de naem van Oester-Bay, of Haven hebben gegeven.

20

„Den 6. dito, met den dagh, hadden wy goet weder, en gingen onder „zeyl; arriveerden tegens den avont inde Rode-Bergghs, 't welk een fraeye „Haven is, en bevonden dat de Engelsen daer aen 't vaste-Landt een Stadt „begosten te timmeren, hadden 'er al omtrent drie hondert Huizen met een „fraeye Kerk staende.

25

„Den 7. dito 's morgens ons Anker gelicht zijnde; quamen omtrent „twee uiren na noen, of middach, voor de Versche-Rivier; alwaer de En- „gelsche in 't inkomen vande Rivier een sterk Fort maekten. Den Gouverneur „daer op was eertijts in Hollant een Ingenieur geweest, had een Neder- „lantze Vrouw van Woerde van daen. Deze Rivier en kanmen met geen „groote Scheepen opzeylen, dienende de Vaertuigen, om de Rivier omtrent „15. mijlen tot ons Fortjen op te zeylen, niet boven ses voet diep te gaen. „Hebbende wijders veel drooge plaetsen, of steenriffen, daer de Indianen „maer met Canoos overvaren. Wy verbleven 's nachts aen 't voorzeide „Engels-Fort, en wierden van dito Gouverneur wel onthaelt.

30

35

„Den 8. dito 's morgens hebben wy ons afscheidt genomen, en voeren „de Rivier op; zo dat wy des anderen daeghs, zijnde den 9. Juny, aen „'t Fortjen of 't huis de Hoop arriveerden.

40

„Op 't zelve Commandeerde eenen Gijsbert van Dijk, onder sich heb- „bende 14. a 15. Soldaten. Deze Reduit staet op 't vlakke Landt op de kant „vande Rivier, en aen de zijde loopt een Kill tegens het Hoge-Bosch-lant „aen, alwaer een val uit komt loopen, die deze Kill maekt, en alwaer de „Engelze tegen onzen dank een Steetjen begosten te timmeren, daer stonden „al over de hondert Huizen met ook een fraeye Kerk. De Commandeur „had my last gegeven, dat ik hier over een protest tegens haer doen zouw: „want het onze, van den Indianen, gekofte Landen waren, en datze daer en „boven onze Soldaten, die haer 't Landt wilden beletten te ploegen, hadden „afgesmeert.

45

„Den Gouverneur (zo als ik by hem te gast genoodicht, en ter Tafel zitten- „de, mijn beklagh deed) gaf my tot antwoord, dat de Landen ledigh lagen,

„en dat wy menigh Jaer daer geweest waren, en ‘er gants niet toe en deden,
 „zo dat het zonde waer zulken kostelijken Landt, dat zulken schoonen Koren
 „voortbracht, onbebouwt te laten leggen. De Engelzen hebben ‘er al drie
 „Steeden in een schoone Lantsdouw gesticht. Op deze Versche-Rivier valt
 5 „veel Salm. De Engelzen alhier, leven zeer sober, drinken maer drie
 „reys over de Maeltijt, en die zich dronken drinkt, wert, als in Hollandt
 „een dief, aen een pael gegeeselt. Zo meede wert van gelijken het On-echte-
 „lijk byslapen, schoon verlooft zijnde, gestraft. Ziet hier over een exem-
 10 „plare Puriteinsche gepleegde strengigheit, aen twee Personen, over het
 „laetste by David Pietersz. vertelt, en zijnde wegens zekere Predikants
 „knechts over-ylden-dronk door dito David Pietersz, met veel moeitens
 „de Geselingh zelfs afgebeden. Deze Engelze gaven zich uit voor Israëlij-
 „ten, ons Nederlanders, en de Virginische Engelze, voor Egiptenaren ach-
 „tende. Ik sprak, zeidt gemelte de Vries, dikwijls tegens den Gouverneur,
 15 „dat het haer onmogelijk zouw zijn, ‘t Engels-weeldrige-Lants-Volk zo
 „strikt te onderhouwen.

„Den 14. dito nam mijn afscheit van het Huys de Hoop. Deze Versche-
 „Rivier, zeit meergemelte de Vries, is een Playsante schoone Rivier, en
 „daer veel duizenden van Christenen met Landt-bouwery zich zouwen kon-
 20 „nen ernerren.

„Den 15. ‘s morgens vroegh, arriveerden wy wederom aen de mondt
 „van de Rivier, zeylden dien dach noch vier mijlen verby den Roden-Bergh,
 „quamen daer in een Rivier, daer de Engelzen een Dorp begosten te ma-
 „ken, en waren al over de vijftigh Huizen begonnen, en een deel voltim-
 25 „mert.

„Den 16. dito lichten wy ons Ancker, en zeylden noch verby twee plaet-
 „zen die d’Engelse betimmerden, en quamen tegens de middach aen een
 „plaets daer twee Engelze Huizen getimmert wierden, d’eene Engels-man
 „was genaemt Capiteyn Patrik, had een Hollandtze Vrouw uit den Haegh
 30 „van daen. Naer dat wy daer 2. a 3. uiren hadden vertoeft, vorderden wy
 „onze reys, en quamen noch tegens den avont aende Manathans, voor ‘t Fort
 „Amsterdam.

„Wijders, zeyt het vertoogh van N. Nederlandt, dat ‘er eenige tijt na
 „‘t Jaer 1623, zo wanneer ‘t Fort of Huys de goede Hoop voltooit was,
 35 „een Engelze-Bark daer aengekomen is, en een Jaer of twee daer na, niet
 „tegenstaende veelvoudige protesten daer en tegens door d’onze gedaen, zijn-
 „ze met verscheide Huisgezinnen daer gekomen, en in gevolg van tijt zo
 „hebbenze eyndtlijk A°. 1640. de Versche-Rivier heel beslagen, en ingeno-
 „men; de Landeryen, om het Fort gelegen, zich zelve toege-eygent, en
 40 „hebben des Compagnies Soldaten, of volk, met stocken, en kneppels dicht
 „afgedekt, en hare ploegh en ander gereetschap met geweld inde Rivier ge-
 „smeten, en de Paerden inde Schuts-kooy gestelt, de Varkens en Koe-bee-
 „sten dikwijls opgehouden, en verkoft: om, zo zy voorgaven, hare, van
 „ons gelede, schade te repareren.

„Die meer tot diergelijke klachten, en Protestatien lust heeft; die leze het
 „meergemelte vertoogh van N. Nederlant, van ‘t begin tot den einde, en hy
 „zal bevinden dat ‘er in N. Nederlant geen Oort of Rivier vry van vremde
 45 „quellingh, en overlast en is gebleven; als alleen de hier voren gemelde

„Noort-Rivier, en dat niet zo zeer door zonderlinge voorbezorgingh; als „wel door des zelfs uit 'er Natuiren ongesteltheit ter bevolkingh, en gelijk „hier voren ook eeniger maten is aangewezen.

5 Dan om hier nu noch wat breeder, en in 't byzonder voor de Lief-hebbers te toonen, door wie N. Nederlant eerst is bezeten, en hoe veer de grenzen zijn ingenomen; zo zullen wy hier ten overvloed noch iet by-brengen van 't geen des aengaende in 't meergemelte Vertoogh der Gemeenten van N. Nederlandt, gedrukt A°. 1650, wort bygebracht of bevonden.

10 „'t Jaer 1609. is tot kosten vande Geoctroyeerde Oostindische Compagnie (elders nochtans haer ooghwit hebbende) door het Schip de Halve- „maen, daer Schipper, en Koopman op was, Henrik Hutson, het ge- „west, van d'onze N. Nederlant genaemt, eerst ontdekt en gevonden, zo „dat ook ten huidigen dagen de Inboorlingen van het Lant, die zo out zijn „dat zy 'er geheugenis van hebben, getuigen, dat als de duitze Scheepen 15 „hier eerst mael quamen, en zy-lieden de zelve beschouwden, gants niet en „wisten wat daer af te maken, en datze niet konden begrijpen, of het uit den „Hemel van daen quam, dan of het Duivels waren. Sommige ook onder „haer, in het eerste aenkoomen, meenden dat het een Vis, of diergelijke „Zee-monster was, zo dat daer van een vreemt geroep door het heele Landt 20 „vloog. Wy hebben de Wilden ook zelfs dikwijls hooren zeggen, dat zy voor „het aenkomen van de Neerlanders alhier, van geen ander Werelt, of Men- „schen en wisten. En alzo om den Eigendom en bezit veel verschil, niet „alleen met de Sweetsche, (dat doch weinigh schijn heeft) maer voorne- „mentlijk met de Engelze valt, die alree een groot deel daer van ingeno- 25 „men, en beslagen hebben; zo zal het nodich zijn van ieder in 't byzonder „daer wat naerder, en breeder van te spreken, enz. Lopende meest, of alleen daer op uit, hoe dat de voorverhaelde 3. Rivieren omtrent den Jare 1623. door Forten, of liever slechte Reduiten by d'onze zijn getracht te beslaen, en voor zich te eigenen, en hoe dat de Engelze daer en tegen, veel machtiger gekomen zijnde, zich 't Lant over al, in weerwil van d'onze, te 30 bruik hebben getracht te maken, en ook merendeels in 't bezit, en genot zijn geraekt. Ziet het meergemelte Vertoogh van N. Nederlant hier over van fol. 11 tot fol. 14.

35 Onder-en-tusschen zouwen wy den verstandigen Lezer ten dezen opzicht dit wel in naerder bedenken willen geven, wie dat van beide, of d'onze, of d'Engelze, in dezen het meest te prijzen, of te laken zijn? Wy, wegens ons Vigilant Protesteren, zonder anders iet meer ter zake te doen, of de Engelze, over datze de Protesten van d'onze op haer tanden hebben genomen, en zich met het bezit, en gebruik van 't Lant wakkerlijk hebben getracht te 40 verblijden?

45 En dewijl de zake van N. Nederlants-bevolkingh dan nu ook met zo veel doorvlochte Pretentien, mitsgaders haken, en oogen, van Engelze, Sweeden, enz. is hebbende; zo staet voor alle Liefhebbers des zelfs, en die hare gedachten eenighzins daer henen ter bevolkingh zouwen mogen strekken, ook meede te betrachten, datze in aller manieren, en al vorens iet te beginnen, tegens alle vremde Pretentien, en wijder voor te vallen quaden, Formidabel of bestant mogen zij. Zich wel verzekert moete houden, by al dien zy daer tegens onbestant zijn, datze niet min haren

gewissen ondergank, als alle voorgaende Coloniers, of Bevolkers, zullen te verwachten hebben.

Vande
Oost-Rivier,
en wat daer
van af-
hanght.

5

10

15

20

25

DE O O S T - R I V I E R, in 't gemeen zo genaemt, om datze vande Stadt Nieuw-Amsterdam Oost aen is strekkende, is in der daat een Canaal, en geen Rivier, vermits ze niet uyt het Lant komt vlieten, maer ten beiden einden, als hier voren in 't begin ook verhaelt staet, inden Oceaan valt, en wort gemaekt door 't Lange-Eylandt, 't welk omtrent de 40. mijlen langh is. En, na dat Van der Donk verhaalt, zo isse een van de beste, bequaemste, gelegenste, en recommandabelste toevallen, die men aen een Landt zouw kunnen begeeren: want voor eerst, kan door deze Rivier het Lange-Eylandt, met hulp van de killen, en gaten, die het breken, meest over al, en dat zo wel 's Winters als Somers, zonder groot perijkel bevaren werden, zijnde ook een bequame, en veylige doortocht, om ten allen tijde van het Jaer Oost- of West waert te gaan, zijnde des te aengener, om dat het buiten om gaen meer gevaerlijk is. Meest de Engelze zo op de Roden-Berghs-Rivier, en Varsche-Rivier, (welke beide Rivieren uit het vaste Landt in deze Oost-Rivier, of Canaal komen invallen,) zijn wonende, en na 't Zuiden, 't zy na Virginia, Zuyt-Rivier, of elders willen, die zijn eeniger maten genootzaekt daer door te passeren, 't welk by wijlen ook eenigh voordeel aen de Stadt N. Amsterdam kan geven, behalven noch dat de Engelze voorsz. dikwils onze Havens van noden hebben, en wy de hare schier noit, of zelden. Eindtlijk deze Rivier, of liever Canaal, is vermaart, en behoort in waerden gehouden te werden, om de groote menigthe van bequame Bayen, Havens, Killen, Inwijken, Rivieren, en andere plaetzen, daerze zo rijkelijk aen 't Vaste-Landt, als ook aen 't Eylandt mede voorsien is, dat men in Nederlandt zelfs, diergelijke niet en zouw weten aen te wijzen.

Het Lan-
ge Eylandt
een kroon
van Landt-
streek.

30

Het Lange-Eylandt, dat door zijn goede gelegenheit van bequame Bayen, en Havens, als ook wel gelegen en vruchtbare Landerijen, een kroon van Landt-streek is, dat hebben de Engelzen ook al, op weinigh na, in 't bezit.

Vande Nieuw-Neerlandtze Naturellens, of Indiaenze Gestalte, Zeeden, Politie, enz.

TOt hier en toe, zo in 't gros, als ook eeniger maten in 't byzonder, hebbende verhandelt de gelegenheit van N. Nederlandt, zo vinden wy ons nu ook ten verscheiden opsichten aengemaent, ietwes alhier te verhalen belangende het Natureel, Zeeden, en Politie der N. Nederlandtze Indianen. De zelve dan zijn, naar den ordinaris loop der verscheidene Werelts-Landen, ook mede al in onderscheide Geslachten, Volkeren, en Talen verdeelt. Van Gestalte, en Leden, doorgaens wel gemaekt, zijnde dun van middel, breedt van schouders, voorzien met swart hair, en bruine oogen. Ook flux, en gauw ter been. Tot voeteeren, met noch swaer

40

geladen packen op sich te nemen, wonder wel afgerecht, en tegens allerley soorte van ongemak (als van jonghs onverweent, door een sober manier van leven, daer toe opgevoedt, en gewent zijnde) ook wel geharticht. Van couleur zijnze als de Brazilianen, of ten naesten by geel, gelijk de Neerlandtze, zo genoemde, Heidenen, of Achterlant-loopers. Hare kledingh op de wijz der Aal Outste-Hollanders, of Batavieren, en is maer door 't een, of 't ander een slechts Schamelheits bedek, en dat voor zo wel Vrouwen, als Mannen. Lopende de kinders tot haer 12., of 14. Jaer, meest, of al moeder-naekt. Haer gelt is wit en swart Zee-wan, zijnde gemaekt van 't hartjen, of midde-stijltjen eens Lee-horens, en die in kleine stuxkens, als lankwerpigh Glas-Corael, met doorboorde gaetjens, bequaem zijnde om aen een snoer geregen te kunnen werden. Hare Maten, of Ellens, zijn by der handt, of vadem. Het Koren metenze met sacken, genaemt Denotas.

De Mannen, veeltijts hare baerden uitplokkende, zijn in 't gemeen zonder, of met weinigh baarts. Zy zijn in 't gemeen sonderlingh modest, of stadhig in alle haren handel, spraek, en wezen. Gebruyken, na noch langhsaem overlegh, weinigh woorden. Niet lichtvaerdigh met leugens omgaende, ook niet al te naeuw, of slaefs, op zijn Politijx, gezet om haer woort na te komen. Vloeken, sweeren, schelden, en diergelijke ongestuymige passien hoortmen onder haer niet. Verder gaeuw, en listigh in hare oorloghze aenslagen geroemt, en daer en tegen ook halstarrigh, en wraek-gierigh misprezen. Verachters niet alleen van pijn, en smart, maer ook zelfs van de doodt, waer tot ze sich, wel en vrolijk gemoedigh, al singende kunnen begeben. Niet belghachtigh; maer uit'er natuur zeer vry, en Edelmoedigh van aert; weshalven zy, als geen heerschappye over sich konnende verdragen, tegens de zelve met alle naeuwe toeversicht zijn gekant, en ingespannen.

Zijnde het onderscheit der menschen onder henlieden nergens na zo kennelijk, of zo groot als onder ons; zy zeggen ront uyt, datze, ten opsicht onzer Overheits respecten, niet kunnen verstaen den eenen mensch zo veel meerder te zijn als den andere.

De Edelen onder henlieden achten het wel veel Edel te zijn, doch zo niet als hier te Lande: want de gemeene Indianen onder haer maken 'er weinigh werk van, ten zy dat hare geachte Edelen met kloekheit, en verstant verzien zijn, en dan heeft het Edeldom by henlieden vry wat te zeggen; noemende of eerende de zelve met des Duivels benamingh van Monitto, of Ottico. D'onze, of Nederlanders daer te lande, moeten sich alle te gelijk verwonderen, over dat zodanige considerabele societeit, of geselschap van Menschen, buiten eenigh uitmuntent gesach van Justitie kan staen blijven: aengezien alle byzondere misdaden, als Stelen, met zijn gevolgh van Liegen, en Bedriegen, Vals-getuigenis te geven, en diergelijke misdrijven, mitsgaders Overspel, en Hoerery blijft by henlieden ongestraft, ook zo veer, dat zeker Vrouw, zijnde een ongetrouwde Hoer, haer eigen Kint ombracht, waerop, schoon het genoegh kennelijk was, nochtans niet en volghden. Zeker Mans-persoon op verscheide tijden, verscheide Vrouws-personen in 't Bosch, of andere eenzame plaetzen, met geweld (zo men vermoede) hebbende bekent; bleef daer over ook geheel onbemoeit. Anders, zeit Van der Donk, en is aldaer in den tijt van negen Jaren, dat hy 'er geweest heeft, noit van eenige grove misdrijven gehoort, ten ware van Stelen, en 't welk by haer vry wat gemeen

't Onderscheit der menschen, of hoogheits-achtigh, heeft by haer niet of weinigh te zeggen.

En van haren rechten Edel-dom.

Dit maer vermoet verkrachten heeft weinigh apparenantie van waerhey, in

een Landt
daer 't min-
ne-spul vry,
en liber
zonder
5 eenigh om-
mezien
wert ge-
pleeght.

Notabel
verhael
aengaende
den Doodt-
slag, en
10 der zelve
Natuurlijke
straf buiten
eenige form
van Justitie.

Manier
van Doodt-
slaghs-Ver-
soeningh.

Van der
zelve Oor-
loghs zeden
of manie-
ren.

is, dan 't is alles van klein belang, als een Mes, een Bijl, paer Schoenen, Kouzen, of diergelijken. Zo men haer op de daadt betraept, machmen, 't zijne weernemende, den Dief wel lustigh wat om d'ooren geven; Maer een poos daer na, moet men 't den Overste bekend maken, die 't gemenelijk doet weer hebben, gevende den Dief een scherpe woorden-bestraffingh, of berispingh, en alhoewel de hooghste bestraffingen der Overste omtrent den gemeene Man maer in woorden zijn bestaende, zo en is by na niet te geloven, hoe zy daer voor vresen, en hoe weinigh onheilen dat 'er geschieden. Ja zelfs den Doodtslagh trekken haer de Overste of Vrienden niet eens aen, dan alleen zo wanneer den Soen, of Pays te maken is, die zy niet alleen zeer vorderen, maer zullen daer ook alle mildelijk toe bybrengen, en geven, indien den Schuldige daer toe onvermogende is: want zonder veel gelt, giften, of gaven en wordt onder haer geen Doodtslagh versoent. Die van het naeste bloedt des verslagen, of gedoode, zo hy den Doodtslager inde eerste vier-en-twintigh uren begaen kan, slaet hy hem buiten perijkel, of gevaer van weerwraek weerom doot, maer zo sich den Doodtslager binnen voorverhaelde 24. uren kan versteken, en voor overval behoeden, en dat hy daer na echter wert gematst; zo past dies naesten Vriendt weerom op den genen, die den eersten Doodtslager aldus boven 't verloop van 24. uren heeft gematst, of gedoodt. Dan als den tijdt van 24. uren, en binnen de welken men sich ordinarie eens heeft beslapen, verby of verstreken is, zo volgh't'er selden iet op, en terwijl den Doodtslager sich aldus vluchtende bedekt is houdende, trachten de Vrienden ter wederzijde, by alle gelegentheden, door alle goede wegen, en middelen den Soen, of Pays uit te werken. Werdende veeltijts in dezer voegen getroffen, dat den Manslachtige in des verslagen naeste Vrienden, of Bloedtverwanten, 't zy dan Man, Vrouw, of Kinderen geselschap niet en zal vermogen te komen, of haer te gemoet komende, zal moeten wijken. David Pietersz. de Vries zeidt ook, dat hy menighmael met verwonderingh heeft overdocht, 't veelvuldich Moorden en Dooden in andere Landen, niet tegenstaende datmen daer in, en tegens, met zo veel strenge Wetten, en straffe pooght te voorzien, daer deze N. Nederlandtze Indianen, buiten alle strengheit van Wetten, ofte zonderlinge vreeze van straffe, zo weinigh, of niet, als slechts in furie, of handtgevecht, en dat zeer selden, iemandt dooden; en waerom wy ook, zeidt hy, heel onbeschroomt met de zelve in eensame Bosschen verkeren, en ommegeen.

In hare Oorlogen, of vijandlijke wapen-rustingh, vertoont zich onder haer de meeste achtbaerheit in 't gebiede, midtsgaders 't betrachten eenigerhande nodige Krijghs-tucht, of ordre, die, ten opzicht van d'onze, ter overwinningh zeer gebrekkelijk, en onvolmaekt zijnde, ook veeltijts met zeer byloopende passien, en ongenadige wreetheden, omtrent hare overwonnen vijanden is verzelt. Maer nochtans zo niet, of zylieden hebben d'onse daer te lande in 't billijk verschoonen van weerloze Vrouwen, en Kinderen, een baken ter navolgingh mogen verstreken: want Vrouwe, en Kinders zullen zy zelden, of nooit, ten zy men 't aen de haren eerst heeft gepleeght, in de hitte, of eerste felle ontmoetingh dooden, en daer na nimmermeer, maer nemen die alle, en zo veel als zy'er kunnen bekomen, met zich, de zelve, tot haerder versterkingh, als eigen aenhoudende, en opvoedende. Als 'er iet zonderlinghs ten oorlogh voor handen, en voor eenigh aenstaende perijkel te

vrezen is, zo werden alle Vrouwen en Kinderen, op de beste verzekeringh, zo langh uit den weegh geschickt. En aengezien datze tegens onze byzondere afgerechte wapen-oeffeningh weinigh, of niet bestaen en konnen; zo nemenze 't Vosse vel, en Haze pooten, wy meenen, list, en vluchten zeer voorzigtelijck t'haerder bate, maer bezet, en in noot zijnde, trachtenze haer leven, als rechtschapige menschen, tot den laetsten man te verweren, en op het alderduirsten te verkoopen.

En 't staet hier ook inzonderheit te gedenken, en in acht te nemen, hoe dat deze Nieuw-Neerlandtze-Indiaenze Wapenen, voor de komst van d'onze, niet als Pijl en Boogh met een Klophamer plachten te wezen, maer door de zo onverzadelijke, als schandelijke, verfoeylijke, ja verradelijke gierigheyt, van enz. zo zijnze nu mede gekomen tot het wel- of knaphandigh, en zelfs veel Christenens overtreffent gebruyk van Snaphanen, en der zelve toebehoorte van kruit, loot, enz. sparender geen gelt, of kosten aen, om zo veel, of menigthe van d'onse te handelen alsse immer bekomen konnen. En in stede van een Klop-hamer gebruikenze nu een klein Bijltjen.

By henlieden, als voren eenigermaten aengeroert, geen bysondere vryheits-strijdende Rechten, Wetten, Regulen, na de wijz van ordinaire geopolitieerde Landen, plaets hebbende; zo en zijnze ook niet gierighlijk bekommert, of door Nijt geplaeght, over 't naerdere, en by komen woonen van allerhande Volkeren; en daerze geen vijandtschap mede en zijn hebbende, voor die is haer Landt open, en om daer in vry te verkeerem, en na eigen goetdunken als de eigen Vrije-Ingeboren zelfs aldaer ter neder te slaen, en zich op zijn best zien te ernerem, of onderhouden. Alle, in Oorlogh zijnde, Vry-geleyde en Quartier, of Lijfs-gena-beloften werden ernstelijk by henlieden betracht, en ook ongequetst onderhouden. Gelijk ook mede alle bevredingh, en zelfs met vyanden gemaekte verbintenissen, houdenze onverbrekelijk, Ten zijze door hoge noot, en verongelijkingh, of ook wel door den tegenroep van 't gemene Volk ('t welk by haer als de stemme Godts is) tot het breken als gedwongen worden. Der zelve Verbonden, Accoorden, Vreede-handelingen, Soenen, Voorslagen, Versoeken, Verbintenissen, en Beloften, werden alle met Giften, en Vereeringen bekrachticht, en als bezegelt; hebbende alle andersins gedane Verrechtingen, en verbanden zonder de zelve voorheen ter voorbereiding, en in gevolg ter bevorderingh, en besluyt gedane giften, en vereeringen weynigh te beduiden. De Overste ofte best bespraekte onder haerlieden dragen tot alle te verhandelen pointen Stockjens by haer, en op ieder afgehandelt point leggenze een Stokjen van zich ter neder. Staets-afgezonden hebben tot gaen, en komen vry-geleyd, en werden ook, op hare wijz, stadelijk, of hoffelijk ontfangen, en met beschenken, of vereeringen afgeveerdicht; der Gezanten eenigerhande aengedane leet wort strengelijk gewrooken. En als de Gezanten by henlieden niet aengenaem zijn, is het zelve licht te bespeuren aen haer pratze Tronie, of somber wezen.

Wat wijders aengaet hare regeringh, wert gezeidt Vry, en geheel populaer te zijn, bestaende 't voornaemste gesach by den Oversten, Edelen, Oudtste van de Stammen, en Geslachten. In Oorloghs-zaken werden de Krijghs-overste, en oock anders niet gekent. Deze dan alle te samen beraden, en besluiten, en de Gemeenten, of verwerpt het, of neemt het aen, en voert het dan uit. Gewichtige saken werden zeer langhsaem, en rijpelijk by henlie-

Van der
zelve vrije
Regeringh.

den overwogen, zonder datze eenige precijs-heden, of ordre, in 't hoogh-of voor-zitten zijn onderhoudende; maer in 't reyzen, of gaen, en in den Oorlogh treden de Waerdighste, en Overste altijt voor aen. Als 'er nu iets onder henlieden besloten is; zo wert het gemeene Volk ter zelve plaetze by een vergadert, en door een der welsprekenste uit den voornaemste het verhandelde, en beslooten, aen de geheele Gemeenten opentlijk, en op het smakelijkste, voorgedragen, trachtende onder-en-tusschen alle de Oversten, in aller zedigheyt, en stilten, den Gemeente tot het goetvinden harer besluiten te bewegen, weten ook op velerhande wijze, alst niet wel gladt over de brugh wil, daer toe te wercken: aengezien datze zonder des Gemeentens consent tot geene uitvoeringh, welcke de Gemeenten aen sich behoudt, van hare, zelfs de minste, besluiten en konnen geraken, en derhalven ook door de uytstekenste in geslachten, en familien veel byzondere en ernstige inductionen, of onderrechtningen onder de Gemeenten zijn aenwendende. Van der N. Nederlantze Indiaenze religie, of liever superstitie, valt weinigh van te schrijven: aengezien datze gezeidt werden buiten alle superstitie, of overgelovigheyt, en alleen na de wet der naturen te leven.

Den naem van Monitto, Ottico, of by ons Duivel, schijnt by haer-lieden een benamingh van macht, hoogheit, of ook quellingh.

Den Duivel aengaende, waer van veel, zo in 't hondert, van deze en geene, zelfs onder de Christenen, wort gerammelt, en in onverstant van wert gesproken; daer schijnt ons voor 't naeste datze by den naem Monitto, of Ottico, of na der Duitsche, of Hollanders uytleggingh Duivel, niet iet wesentlijx, of zelfstandighs in de natuur en verstaen, of begrijpen; maer gelijk van der Donk vehaelt, datze met den zelve naem oock alle lichamelijke quellingen zijn dopende, of benamende, en, als hier voren mee getoont, of gezeght is, datze hare Overste met den zelve naem van Duivel vereeren, blijkende alzo aller wegen dat 'er een groote verwertheit dies aengaende onder henlieden zelfs, mitsgaders onwetenheit onder de beschrijvers is gehuis-vest. Den Houwelijken staet is eeniger maten by henlieden in 't gebruyk, trouwen gemeeneljk eene vrouw, zonder meer, ten zy dan dat het Overste, Rijke, of Machtige Personen zijn, die dickwils drie, of vier vrouwen tevens nemen, en dat veeltijts van de schoonste, en naerstighste die 'er zijn, en 't is verwonderlijk, zeit van der Donck, dat Luiden, alleen door 't licht der Natuiren, hare Vrouwen zoo weten te regeren; dat men nooit hoort, of onderzoekende bevinden kan, dat 'er eenigen haet, twist, of partijschap onder die Vrouwen in swangh gaet, ofte over de opvoedinge der kinderen, huizelijke zaken, en voordeel omtrent de Man ontstaet, in welk stuk zy sich alle gedragen na des mans welgevallen. Onder haer en zijn geen Huwelijken zo vast, of bondich, die niet (als een van beide het zy vrouw of man sich met een andere te buyten gaet, ofte eenigh ander misverstant ontstaet, dat zodanigh misnoegen veroorzaekt) van stonden aen by een ofte beide gebroken kan werden, en ook volkomen gebrooken wert. Het scheiden is daer te Lande een heel gewooneljk, en gebruikeijk dingh. (Die meerder onderrecht van N. Nederlandts Indianen, of Naturellen begeert, die leze de meergemelte Van der Donk, en David Pietersz. de Vries, mitsgaders 't Vertoogh van N. Nederlandt.) Onder en tusschen dient geweten dat het sich in N. Nederlant by den Indianen, zo omtrent deze, als andere voor-verhaelde zaken, vermits onderscheiden Landen, en Volckeren aldaer, oock zeer onderscheiden is toedragende. En des echter niet te min derven wy uyt alle het voorverhaelde, omtrent der zelve aert, ze-

Der Schrijvers

besluit, en
beknopte
Considera-
tie omtrent
der voorver-
haelden
5 Aert, Ze-
den, en ge-
woonten
van N.
10 Neerlandts
Naturellen.

den, manieren, en gewoonten, wel vol uit besluiten, dat het in aller ma-
nieren is een zeer uitmuntende tractabele, en vryheits-lievende Natie, waer-
digh door alle goede wegen, en middelen (contrarie de Engelze, en alle
machinatie, of quaetstokende-onthaelen van d'onze aldaer tegens de zelve
gepleeght, ziet en leest hier over meergemelte David Pietersz. de Vries, en
zekere Notabele samenspraeck getituleert den Breden-raet) tot rechte mede-
Christenen, en Bondt-genoten aengelockt, en gefokt te werden, 't welck
gants niet en diende te geschieden, op een gemeene, verwarde, superstieuse
wijz der meest-gewaende, hedendaeghe pretenderende Christenen, met het
voordragen van een deel duistere, eigen verzierde, en dien volgende ook veel-
tijts onverstanelijke, spitsvinnige waan-geloofs articulen, of stellingen;
maer door een suvere klare redens-onderwijzinge in alle nodige, nutte, recht-
Burgerlijke, en zedelijke ter Godts dienst strekkende stellingen, welcker
bewijz eensdeels van vaste, en onfeilbare kundigheden der Natuer, en ander-
deels uyt de alderbeste ervaren- en waarschijnlijkheden behoorden afgeleit
te werden, en daer na mochtmen zien, wat men met 'er tijt met de zelve in de
verborgentheden der Christelijke-Religie souw kunnen vorderen, 't welck
dan ook meer Mannen in Christo als het hedendaeghe Pedanten werk zouw
zijn.

Het voor dees tijt afkortende, en hier by latende, gedenken wy den Lezer
op een andere tijt met eenige notabele vrije speculatie (door zeker Liefhebber
op der N. Nederlantze Indiaenze zeden, bedrijf, mitsgaders Vryheit, en
Politie, enz. genomen) hier over eens wijder te begroeten.

Van den Landt-Bouw, en der zelve gelegentheit.

DEn Lant-Bouw in N. Nederlant valt niet zo arbeidsaem, of beswaer-
lijk als hier te Lande, voornementlijk, gelijk meermalen, en echter
niet genoeg gezeit, zo munten die Landen, welke gelegen zijn by
en omtrent de West-Wal der Zuit-Bay, ende der zelve Rivier, veer bo-
ven alle andere Landen in Nieuw-Nederlandt uit in alle deught, en vrucht-
baerheit.

Eerstelijk valt het beschutten, of bevrijen der Landen in N. Nederlandt
daer niet zo kostelijk als hier: want in plaetze van Deze-landsche-sloten of
Grachten, setmen daer te Lande Posten, en Richels, of Paelwerk, waer
toe men de overvloet van hout meest t'allen gelegentheden, en plaetzen is heb-
bende. Uitgezondert de Valeyen souwen, om d'afwateringh, bequaemst met
Slooten afgedeelt kunnen werden.

Het Landt daer weinigh Bomen op staen, of als het redelijker wijz wat
uitgeroeyt is, tweemaal geploeght zijnde, houtmen t'eenemaal bequaem om
alderhande Winter-vruchten in te saeijen. Tot Somer-vruchten behoeft het
maer eens geploeght te worden, en als men het dan weder met Winter-vruch-
ten, te weten met Rogge, of Tarruw besaeijen wil, ploeghtmen slechts de

Stoppelen om, en Saeyt 'er zo in, en het wast heel wel, na dat de Jaer-scharen zijn. Men weet 'er weinigh of niet van 't Landt te mesten, werdende 't Landt alleen of meest met braken onderhouden, geschiedende 't zelve zo zeer, om dat 't onkruyt, of ruyghte de overhant neemt, als wel om dat het de rust van node souw hebben. Sommige Luiden, en 't welk voor goet gehouden wert, als haer Landt wat vuil wert, en braekens van node schijnt te hebben, Saeijen het met Erweten, om dat die, zo men meent, het Landt sacht, vet en suiver maken, maer daer is veel Landt dat te gul is om Erweten te dragen, en door 't zeer weligh, en geyl op-wassen, vallense zeer week in stroo, gaen vroegh leggen, en verrotten op 't velt, en derhalven is 't beter datmen sulcke Landen eerst met Tarruw, en Garst uytbouwe. En men heeft daer ook wel dikwils gezien, dat het Winter-stroo ook te gul wies, zo dat de Tarruw, of Rogge by lange zo veel niet uitbrocht als het anders zouw gedaen hebben. Ziet breder hier over de beschrijvingh van van der Donk, en hy zal u leren hoe dat ghy tweemaal 's jaers op een stuk Landts, in N. Nederlandt, Erweten kondt gewinnen, en zo van gelijken ook Boekweit. Majys, of Turkze-Tarruw, het eenighste, en voornaem-koren en voedtzet der Indianen, onderwijst hy van gelijke hoe op't vorderlijkst te gewinnen. Wy hebben ons laten onderrechten, dat tot ieder kuil behoorende omtrent vijf korrels, en tot duizent zulke kuilen gaet omtrent $\frac{1}{32}$ part van een schepel, welk ordinaris uitlevert 7. 8. a 9. schepelen, welke een man met 14. dagen werkens in alles tot uit, en in de zak wel kan te weegh brengen, of gewinnen. Zijnde de grootste korrels, die in 't midden van de Airen vallen, de beste om te planten. Het meest in rook-verdwijnende Tabak-kruit heeft ook zijn voorneme plaets, en gewins onderwijs by den zelve. Geers, Cummiijn, Canarie-zaet, enz. vinden daer ook hun inlassingh. Vlas, en Hennep (by van der Donk ter loops, en als maer scherzender-wijz bygebracht, en getoont dat de zelve aldaer eigen Landtvruchten zijn) die beide stoffe zijn ook mede voor den bewoonders, of Nieuwe-bevolkers dier Lande in voorneme achttingh te nemen: want van de zelve veel nootzakelijke gemakken, en voordeelen dezès levens zijn afhagende.

David Pietersz de Vries, brengt ten dezen propoosten ook by, hoe dat de provisie tot lijftocht veelerhande zijn, en stelt in de eerste voorste plaets, en voor het eenighste koren der Indianen, of Naturelle van N. Nederl. den Majys, of Turkze-Tarruw, welks eerste plantingh in de onbebouwde Landen ook voornemelijk is dienende, om de zelve ter bequame bebouwingh, en gewinningh van alle andere dezer-lantze zaden, als Tarruw, Rogge, Garst, Erweten, enz. te bereiden, en 't welk aldus is geschiedende; Men maekt in den maendt April, en May met Breede-hanwelen, anders genaemt Sjappen, kuilen 4. 5. a 6. voeten van den andere, doende in ieder kuil vijf, of ses korrels, welke omtrent een half voet boven de gront zijnde gekomen, zo steektmen daer zo veel Turxze-boonen by in, de Majys die dan zo veel voor is, krijght heel grof-stroo, als boonstokken, en daer lopen de Bonen by op, en zo trektmen (heel wel gelukkende, en vorderlijk) twee vruchten te gelijk. Als menze tweemaal wiedt, is het genoegh, en 't welk ook niet zwaer om doen valt, aengezien de gront niet opgebroken; maer alleen met een breede dissel de ruyghte boven af gevlaekt, en de eerste reize tusschen de tijlen op een ruyghte geleidt wort. De tweede reis is het lichter: want men doot het

uitspruitsel maer, en haelt het eerste wietsel om de Majys-spruiten tot kleine hoopjens, onder-en tusschen schiet het Koren hoog op, en smoort alle ruyghten, stompen, en struyken, die daer onder staen, zo dat daer onder niet in 't leven blijft, alleen willender de Pepoenen wel by wassen, en tusschen de tijlen deur over al heen lopen.

't Is ook zeer aenmerkens waerdigh dat Boomen-stronken, van een mans middel dik, in 2. a 3. Jaren door de Majys tusschen beide te planten, zo door de zelve werden gedoot, datmenze lichtelijk met wortel, en al kan uitroeijen, ja veel tijts met een voet kan om veer stooten.

Het stroo of liever steelen vande Majys, veeltijts een arm dik zijnde, is vol soet sap, en waer van de Engelze een aengename drank, vers zijnde, weten te bereiden, lichtelijk zouw 'er voor curieuse onderzoekers ook wel Asijn, of andere nutbare dingen uitgetrokken kunnen worden.

Het Landt aldus gebruikt of gehavent zijnde, werdt tot alles bequaem, 't zy om weder Majys in te planten, die 'er als dan met veel minder moeiten wert geplant, en gewonnen, ofte 't zy ook anders om Tabak in te planten, en gewinnen. Ofte ook anders kan men het dan te lichter schoon, en klaer maken om de ploegh in te setten: want als dan de wortelen der stronken, en bomen meest versmoort, en ten dele vergaen zijnde, willen des te beter breken, en uit 'er aerde. Ja dat meer is, men kan ook na dat de Majys in 't leste van September, en October, is inge-oeght, zonder te ploegen weder Winterkoren in 't zelve Landt saeijen.

Daer gaet men dan aldus mede te werk, de Majys-struiken worden uit de gront getrokken, en verbrant, de hoopen, of ongelijkheit des Landts haeltmen gelijk, en saeyt 'er het Koren dan in, eght het effen toe, en 't Koren wast puyk en goet. En is bevonden aldus Rogge gewonnen te zijn, die men een middelschoot-man, op 't veltsaende, boven 't hoofd kost toe-binden, en dat een vinne van 108. gerven, en welke 2. vinne een wagen vol maken. 7. a 8. Amsterdamse schepels, door malkander, ieder vinne uitleverde. Aldus konnen ook Nederlanders aldaer dan goede Tarruw, Rogge, Garst, Haver, Erten zaeijende, gewinnen, en goet Bier brouwen, zo wel als hier in ons Vaderlant: want daer wast ook goede Hop in 't wilde, en met wat werks van te maken, kan z'er genoegh voort geteelt werden: want hier alles, wat in Hollandt, Engelandt, Vrankrijk wast, zo wel en ook eenigh veel beter, verstaet voornamentlijk omtrent de Zuyt-Rivier, wassen kan.

Hier zijn ook Moerbeezien-Bomen, bequaem tot Zijd-wormen aenquekery, en dienvolgende zijde te konnen gewinnen.

Hennep, en Vlas wast 'er mede in 't wilde, zelf de Wilden, of liever Indianen gebruiken zeker soort van Hennep, beter, en sterker als d'onze, wettender hare Notassen, dat hare Sacken zijn, ja zelfs ook Linnen van te maken. Ziet David Pietersz. de Vries Fol. 169.

Alzo dat 'er niet anders als active, of handige, en niet min verstandige, met ook tamelijke vermogende, en arbeidsame meschen, met behoorlijke conditien in N. Nederlandt, en zijn ontbrekende, werdende 't zelve N. Nederlandt, als ook vermeldt, wegens zijne uitmuntende vruchtbaerheit, gesontheit van Lucht, groote, schoone Navigabele-Rivieren, Killen, en Wateren, enz. een der fraeyste Landen die 'er onder de Son bekend zijn, buiten eenige de minste tegenspraek, ten vollen geroemt, en uitgesproken, en

dat voornamentlijk over 't gedeelte by, en omtrent de Zuit-Rivier gelegen.

5 Een redelijke bestraffingh van zekeren *Ottho Keijes* N. Neerlandtze verongelijkingh, in zijn *onwaeronderscheit*, enz.

Dienende alle 't voorsz. ook tot een genoegsame overtuiging, en verwijt van zekeren *Ottho Keijes* wanschikkelijke verheffingh der warme boven de kouwe Lande: want wie en weet, of en verstaet niet met de minste School-jongers de graden van vergelijkingh als van Warm, warmer, warmst. Kout, kouder, kouwst. Gematight, gematighder, gematighst, enz.? Zo mede, wie en verstaet niet zo in 't gros 't onderscheit, tusschen Spanjen, en Nederlandt, en dan noch by naerder kennis 't groote onderscheit dier eigene Landts Provincien in sich? Ten welken opsicht dan ook swaerlijk, of gants geene generale fondementele vergelijkingh tusschen Spanjens, en Nederlants deught en is te maken, late staan tusschen Guajane en N. Nederlandt: want Guajane, schoon ook mede inde N. Americaenze werelt gelegen van een tot tien graden, benoorde de Linie, een zeer heet, en N. Nederlant van omtrent op 39. tot 42. graden van gelijke benoorde de Linie een uytneement getempert, en gesont Landt zijnde, heeft so veel gelijkenis met malkanderen (ten opsicht onser Nederlantsche Lichamen, natuur, en gesteltenis) als ten opsicht der Visschen, de aerde met het water, zijnde het laetst 't leven, en het eerste de doot voor de zelve.

15

20

En op dat niemand en mene dat wy hier in al te gepassioneert, en als tegen de waerheit spreken, zo zeggen wy by aldien de Neerlanders in Guajane met eigen handen, of sweet *Keijens* gepretendeerde Guajaenze-voordeelen souwen moeten betrachten, dat wy ons des aengaende dan vol uit tot de bevinningh des zelfs gedragen.

25

30 Slaven aen te houden, en te vervoeren, is ten verscheiden opsichten voor ons *Vrye-Nederlanders*, een tenemaal afschuwelijke zaek.

35

40

Maer wilmen zeggen datze 't zelve door 't middel der Slaven zullen ver rechten, zo wy dan deze *Keijens* beuzelachtige Guajaenze-voordeels Rekeningh eens met ernst, en oprechtelijk met de eigen natuurlijke N. Nederlants-voordeels-Rekeningh zouwen komen te vergelijken, waer souw desen Key 't hooft, of aensicht van schaemt, zo hy 'er eenige heeft, konnen bergen? Behalven noch de strijdigheid die het aenhouden der Slaven, ten opsicht onzer vrijen aert, en Regeringh, in sich is sluytende, niet een hair daer tegen vermogende, wat hy na den ordinaris sleur van bewijzen, uit Keizerlijke-wetten, enz. Voor 't vry-aenhouden der Slaven, zo ongesouten, als krachteloos is bybrengende: ons aengaende, wy souwen eerder door krachtige Redenen nemen vast te houden, en bewijzen, dat voor zo veel de Christelijke-Religie is een Redelijken-Godtsdienst, dat het volgens dien ook tegens de zelve, en gewisse-Reeden is strijdende, Menschen tot gedurige-Slaven aen te houden. Het niet min ongeoorloft, en met alle menschelijke billik- en meewaerdigheid houdende te strijden, onnozele Menschen gieriglijk te verhandelen, en tot een onverlosselijke slaverny te vervoeren.

45

Volgen eenige extracten uit het meergemelte vertoogh van N. Nederlandt, dienende tot bevestingh

Tot een besluit dan van alle 't voorverhaelde, belangende N. Nederlandts gelegenheid, Deughden, Natuurlijke voorrechten, en byzondere bequaemheit ter nutte bevolkingh, zo zeggen de Gemeenten, of Vertoonders van N. Nederlandt, in 't meer gemelte Vertoogh ook mede, dat het zelve „ve, voor zo veel hare ervarenheit bereykt, geen Provincie in Europa be- „hoeft te wijken, en wat de Negotie belanght, daer Europa, en onder an- „dere Nederlandt voortreffelijk in is, Nieuw-Nederlandt leit daer niet al- „leen zeer gelegen, en bequaem toe; maer zoud ook, als 'er Menschen wa-

van N. Neerlants heerlijckheit, en bequaemheit, ter nutte bevolkingh.

5 „ren, bevonden werden, meer waren by, en in sich zelve te hebben, en „getrokken in andere Landen, als zy zelfs uit andere Landen behoeven „te trekken. (Ziet hier over breeder Vander Donks t'Samenspraek, of Dis- „cours over de gelegenheit van N. Nederlandt, by Nieuwen-hof gedrukt) „En 't welk na behooren wel ingezien zijnde, zal het den verstandigen wei- „nigh werk zijn om af te meeten, en ordentlijk te overleggen, wat den „Staet der Vereenighde-Nederlanden aen dit in sich zelve zo heerlijken „Landt gelegen is, en waer van zy zich in het toekomende souwen kon- „nen dienen, om tot een toevlucht voor alle behoeftige in Nederlandt te „laten verstrekken: want het is in N. Nederlandt voor alle menschen die iet- „wes by der handt nemen willen, (en kunnen) veel beter aen den kost te gera- „ken als in Nederlandt.

10 „En met eerbiedigheit gesproken, men behoort, zeggen de N. Neerlant- „ze Vertoonders noch wijder, de moeiten die 'er over 't scheiden der Limi- „ten zullen loopen, mitsgaders de kosten die 'er met den eersten over het „naerder, of meerder bevolken van N. Nederlandt zullen vallen, over het „hoofte te zien, en te gedenken dat alle beginzelen swaer vallen, en zo mede „het saeijen verdrietigh zouw vallen, indien men sich met het te sullen „maeijen niet overvloedelijk en kon vertroosten. Dan also het hare Hoog. „Mog. mitsgaders andere Liefhebbers, die dit te voren zal mogen komen, „vremt zal dunken, dat wy van N. Nederlant zo loffelijk sprekende, gelijk „wy doen, en ook de waerheit weten te zijn, echter van gebrek, en armoe- „de klagen? Ja also dat wy voor 't zelve hulp, bystant, redres, minderingh „van lasten, en populatie zijn verzoekende, mitsgaders vertonende dat het „zelve N. Nederlandt in zodanigen een soberen, en Bouw-valligen stant is, „dat het zelvige t'enemael daer henen vallen, en van vreemden zal werden „beheerst, en dien-volgende, ten opsicht van dezen staet, geheel en al verloren „zal moeten gaen.

15 Aenma- ningh tot N. Nederlants Li- mijt-schei- dingh.

20 N. Ne- derlant is gesien, by foute van redres, min- deringe van lasten, en populatie, t'enemael voor den staet verloo- ren te gaen.

25

't Verloren gaen van Nieuw-Nederlandt
 30 wort by dezen voor den Staat, door 't verwerven van
 behoorlijke vryheden, getracht te stutten.

MAer om. N. Nederlands ondergangh, en verlies (by den Remon- stranten van N. Nederlandt omtrent het Jaer 1649. als voren waer- schouwender wijz, getracht te voorzeggén, en nu niet min als ooit te zullen moeten geschieden te bevreezen is) zo veel in ons is te helpen stutten, schutten, en weeren, voornamentlijk op dat zulken overkostelijken weergalozen streeklants, en Rivier, als daer is de nooit volprezen Zuit-Rivier, met Hollandts eigen wel daer toegenatureert, en genegen, ook eeniger ma- ten benodight volk (tot verbreidingh, en verheerlijkingh van dezen Vrijen- staet, en loffelijke Stadt, en Regeringh van Amsterdam ontsaghlijk, en be- stendighlijk) te bezetten, en beslaen, daer toe als mede tot verkrijgingh van

40

ter uitvoeringh nodige conditien, en vryheden, dient al dit ons onverdrooten arbeiden, en neerstigh aenstaen.

't Voor-
neem oogh-
merk in 't
drukken
van dezen,
enz.

5

10

Waerom
dat eenige
poincten in
d'overgele-
verde
schriften
naerder ver-
klaert die-
nen.

15

20

Redenen
waer om
men in 't
eerst maer
op een
Dorp, Buurt,
enz. en nu
op een
waardige
Staets, of
Stadts Pro-
vincie heeft
aengeleit.

25

30

35

Zeer ge-
wichtige
redenen
worden ge-
geven, over
't weigeren
van eenigh,
't zy hoeda-
nich Sect-
gesint, Pre-
dicant.

40

45

En gemerkt dan, dat 'er tamelijck veel op eigen kosten welvermogende, en derhalven ook wel meriterende Liefhebbers, begerigh zijn om promptelijck te mogen, en kunnen verstaen, hoe, en hoe veer zich onze handeligh dienthalven hier ter Stede, of Kamer der Colonie enz. heeft toegedragen, mitsgaders in wat voor termines die rechte voort is staende, zo zijn wy te rade geworden (op veeler ernstigh verzoek ook voorgevingh van zelfs te willen laten drukken) alle onze overgeleverde verzoeken, verhoogden, deductien, debatten, enz. door den gerieflijken Druk ten heuschen gebruik, en gemakkelijken overlegh voor de Liefhebbers te bequamen, waer mede de moeiten van 't lastigh, en ook veeltijts slordigh Copieren wort verlicht, en t'eenemaal weghgenomen. 't Sal dan ten opzicht van den onkundigen, als mede den eenighzins afgangstigen (die 'er in dezen, gelijk door de menschelijke zwakheit veeltijts in alle goede zaken gebeurt, veel licht ook niet, en zullen ontbreken) nodigh zijn, dat wy t'onzer verschoningh, en bevrijdingh van 't een als 't ander point (in deze onze verzoeken, vertogen, enz. maer in 't ruige, en ter loops geconcipieert, en voorgedragen) voor af zijn doende.

Voor eerst dan dient geweeten, hoe dat in dezen de Betrachters, en Verzoekers eener te stichten bestendige Colonie, of volxplantingh in 't eerst weinigh in 't getal, en de meeste part ook van zeer geringh, eenige van geen vermogen zijnde, zo zijn de verzoeken na gelijkheit van dien, volgens verhoogh A. ook kleinelijck, en zo maer ter loops slechts op een Dorp, of Buurt aen geleidt, maer in 't werk en naerder overlegh met verscheide andere meer, en wijder gerakende, zo zijn ons, buiten vermoeden, considerabele Liefhebbers tot deze heerlijke, en ten gemeene nut zeer dienstige zaak verschenen, ja ook zodanigh dat wy ons niet en hoeven te ontzien het voorgestelde in 't verhoogh-schrift F. (aen de A. A. Heeren Burgermeesteren den 5. May laetstleden geoffereert) hier nochmaels met waerheit te affirmeren, dat onze gedachten, door menighvuldige blijke van rechte toegenegen Liefhebbers, met goede reden van een eerste voorgewende zwakke huis-houdingh, Buurt, enz. nu al tot het stichten een 'er loffelijcke Staets, of Stadts Provincie zijn toegenomen, welkenthalven wy hier van gelijken ook wel ront, en vry uit mogen verklaren, en zeggen, dat ons ten dezen opzicht niet anders als goede, en behoorlijke conditien, en ontbreken.

Tot vernietingh dan van alle achterdochtige, en smadelijke profane be-
tichtingen over 't weigeren van eenigh, 't zy hoedanigh Sect-gezint, Predi-
cant, zo dient wel in acht geslagen, dat wy een Societeit van verscheide in ge-
voelens strijdige menschen willende oprechten, ons ook met eenen genoot-
saekt hebben gevonden van alle Predicanten, als voeders, en stijvers van
ieders particuliere opinie, zonder onderscheit te desisteren: want om Pre-
dicanten van eene gezintheit te kiezen, zouwen zo veele van verscheide hu-
meuren, en gezintheit onmogelijck niet kunnen accorderen, en voor ieder ge-
zintheit byzondere Predicanten te stellen, sulx waer, behalven de onuitvoer-
lijckheit, voor zoo een beginnende Societeit een onvermijdelijke ruineuxse pest
van alle vreed, en eendracht, zonder de welke geen rechtschapige Societeit
kan begonnen, noch gevordert, veel min op eenigerhande manier bestant

't Nut, op eenigerhande wijs van Predicanten te trekken, is swaerlijk voor den Sollicitanten in dezen te begripen, en waerom.

't Uitleggen der H. Schrift door een vaste, en gewisse redeneringh, is, en wert veer geprefereert boven het Pedants uitleggen of verklaren der H. Schrift met het eene verschil door het ander te bewijzen.

Verscheidene noch naerdere, en nutte consideratien ten opsicht van de onschadelijke derving der Pedanten.

Een zo nodige als wijtlustige verklaringh

te zijn geacht werden. Oock is 't swaerlijk voor ons te begripen 't zonderlinge nut dat men op eenigerhande wijz van eenigh Predicant voor dusschen Societeit souw kunnen, of mogen trekken: Aengezien wy met het alderbeste ('t welk na der meeste Predicanten oordeel de H. Schriftuur is) zo wel als zy voorzien zijn, en ook niet minder als zylieden ter rechtzinniger uitleggingh, daer 't doch al op aenkomt, en zijn gerechtigt. Doop, en Nachtmael houden wy Ceremonien, of gedenk-tekenen, meer den zwakke kinderen als mannen in Christo betamende. Zo dat dienvolgende, onzes oordeels, voor zo een Nieuwe-Societeit niet beters kan werden aengewezen, (ten opzicht van den uiterlijken, of openbare Godtsdienst, tot een vast fundament der gemeene rust, vreed, en eendracht) als zich alleen, en altoos te houden aen een, den aldervreedzaamste, ook onkostelijkste-Predicant, de H. Schrift.

En in plaets van 't by na oneindigh knibbelen, en krakeelen over der zelve uitleggingh (die doorgaens, en altoos by den Pedanten met noch een ander in questie staende Schriftuur-plaets, of uitleggingh uit te leggen wort getracht, en 't welk in der daet niet anders is als 't verschil door een ander, of tweede verschil te beslechten trachten) en zouw 'er, ons oordeels, voor zo een recht Manhafte-Societeit niet geradener kunnen zijn, als alleen door een zekere, en vaste redeneringh, buiten alle ongewisse uitleggingh der H. Schriftuur, zoo in 't betrachten der goede zeeden als Burgerlijke bestieringh, regel recht door te gaen.

En zo wel vande Burgerlijke, als zedelijke bestieringh onzes levens, handel, en wandel onder den Menschen, souwen wy, ten byzonderen gemeene nut, zeer nootzakelijk achten, dat 'er overvloedige of genoegzame Schoolen in der zelve Societeits moeder-taal zo wel voor bedaeghden als jonge lieden wierden opgerecht, daermen door een vaste, en ontwijffelijke redeneringh, afgeleidt van zekere onfeilbare beginzelen, alles op 't klaerst, en zekerst trachten te onderwijzen, en vast te stellen. De ervarenheden uit de Historien, enz. mitsgaders alle waerschijnlijke gissingen, en toepassingen verstandelijk daer uit genomen, souwen ook niet min vermakelijk als leerlijk, zo wel voor bedaeghde als jonge personen, kunnen zijn. Tot alle nutte matematische, en daer van af hangende oeffeningen, van gelijke openbare-Schoolen op te rechten, zouwen ook hare meer als gemeene nuttigheden voor deze Societeit zijn toebrengeende. De Genees-konst waer te wenschen datse op eenen veel zekerder voet mocht zijn gebracht, om zelfs door Vrouwen ten minsten, aen Vrouwen, Dochters, en Kinderen veylighlijk gepleeght te kunnen werden: want voorwaer 't dunkt ons al te vyl, en geringh om voor jonge, of ook bedaeghde Genereuxse Mannen, daer door alleen geleert te willen geacht zijn, en den kost mede te moeten gewinnen. Help Godt! wat souw 'er in korten tijt al wechs gespoet, of velts, in 't ondervinden der nutte, en heerlijke wetenschappen, gewonnen zijn, of worden, indien men maer Menschen genoegh vindt, die lustigh, en rustigh waren, om daer behoort, en yverigh na te staen, en te trachten. En dit is 't gunt wy mede voornamentlijk in dezen beoogen, en 't wit waer na wy ook schieten.

Aengaende dat wy in onzen eersten Art. van 't Vertoogh D. de Evengelijckheit tot een voornamen grontslagh zijn stellende, wy en hoopen immers niet dat 'er ymant zo bot, veel min boosaerdigh zal gevonden werden, de

welke tegen onze Notoire, en klare onderscheidingh, in 't zelve Vertoogh genoeghsaem blijkende, noch sou meenen, of duiden willen dat wy hier door, zo veel in ons is, alle onderscheit van Personen souwen trachten wech te nemen. 't Isser zo veer van daen dat wy in 't tegendeel zulx voor zo onmogelijk houden te geschieden, als dat onze vingeren, de zelve blijvende dieze nu zijn, echter even langh souwen kunnen zijn, of gemaakt werden: want yder Mensch, door zijner Nature-wezentheit, en byzondere eigenschap een Werelt op sich zelve makende, blijft altijd onderscheide van alle andere Menschen, en na zijner lichaems, en voornamentlijk sielen hoedanigheden, of eyenschappen is hy ook, of min, of meerder uitmuntende in alle zijne actien of bedrijven, hebbende alle zijne byzondere hoedanigheden, ook hare byzondere uitwerkingen, welkenthalven het ook met recht voor de grootste Dwazen in deze werelt te achten zijn, die veel Menschen, ik swijgh noch van geheele Lantschappen, onder eenen regul, of strikte manier van leven trachten te brengen, zonder eens te willen, of kunnen letten, wat den aert van zulke Lant, of ook Sociëteit, mitsgaders yder Mensch in 't particulier tot zijn Natuir is vereyschende. En waerom wy ook wel ter dege in dezen souwen willen voor gerecommandeert houden, datmen in allen Wetten, en Statuten voor 't gemeen wel voornamentlijk 't gemeene nut moest beoogen, maer echter niet te min aen d'andere kant naeuwe sorggh dragen, dat een yders particuliere, en natuurlijcke evengelijcke-vryheit hier door zonder aenzien van Personen, op 't minste wierde besnoeit, en gekrenkt: want daer 't Contrarie plaets heeft, daer en is onlust, noch ongenoegen geen gebrek, 't welk met 'er tijt schadelijcke, en ruineuxse vruchten voor een Societeit kan veroorzaken, en te wege brengen. Dit, gelijk doorgaens in de Werelt wort gepractiseert, steeds door geweldige middelen trachten t'onder te houden, is, onzes oordeels, 't meerder quaet wel wat op te houden, maer eindtlijk als een opgehouden stroom des te geweldiger, en vreezelijker uit te doen bersten, behalven dat 'er, op zijn best genomen ooit onder zo een samen gedwongen grooten hoop opinieuxse-menschen eenige de minste gront, of bandt van vreed, en eendracht, late staen van rechte toegenegenheit, of liefd, kan werden betracht, veel min gevonden.

En daerom, men weegh, en wik het dan, zoo men kan, of mach, al waer in een Societeit van vele menschen, alle zonder onderscheit, of aenzien van personen, zo wel gemene als byzondere Leeden, of Burgers, niet onder eenen Evengelijcke-Interest van altoos tot beteren stant te kunnen geraken, en werden begrepen, (en 't welk meest altijd reeden tot ongenoegen geeft) 't val kort, of langh, 't moet daer in zich zelve eindtlijk buigen, of bersten, behalven noch dat zo een Societeit, niet tegenstaende alle haren uysterlijken splendeur, of luyjster van macht, en sterkte van wallen, enz. in haer inwendighste wel ingezien zijnde, sich zelve hier door zoo verswakt, en onsterk is vindende, datze tegens de minste van buiten komende tegen spoede, en voornamentlijk tegens de inlandtze oneenigheden, en twisten niet eendrachtelijk konnende bestaen, lichtelijk overwonnen, en t'onder gebracht kan werden.

En dit is dan 't geen wy met onzen voornamen Grontslagh van Evengelijkheit alleen te verstaen willen geven, namentlijk, dat 'er, om een wellgestelde Christ-burgerlijke Societeit, Republijk, of Gemeen-best te vestigen, voor alle zaken een zodanige Gelijk-matigheit (tusschen meer, en

min verstandigen, meer, en min gegoeden, mannelijk, en vrouwelijk
 geslacht, Regeerder, en Geregeerden, enz.) door redenen en ervaringe
 moet uitgevonden worden, daer uit men op 't zekerste zal mogen bevinden,
 en besluiten kunnen dat ieder lit in zijn graet, daer door niet alleen niet
 5 verswakt, of vernadeelt, maer in 't tegendeel Versterkt, en meer, en meer
 opgehopen, en gevordert mach werden: want ieder in zijn byzonderen
 stant wel geconsidireert, of aengemerkt werdende, zullen alle Evengelijk
 verbetering in haren stant van noden te hebben bevonden werden.

Tegens welk voorsz. en ware vryheits gronden wy dan verstaen te strij-
 10 den alle Societeits Ledens onderlinge heersingh, of gewelds-oeffeningh,
 mitsgaders alle blindt gehoorsamen, en vertrouwen; zo men ons vryheits-
 lievende-Nederlanders hedendaeghs vijlelijk, of zeer verachtelijk op zijn
 paeps pooght te persuaderen, of wijs te maken.

Ten welke fijne, of opsicht, en propoost voorsz. wy alhier de pijnje waer-
 15 digh zullen achten by te brengen, dit volgende uit-trekzel van zeker Nieuw-
 Nederlants-geschrift.

„Het N. Nederlants Indiaens Regeren, daer hier voren ook ietwes van aen-
 „geroert is, schijnt ons in aller manieren een ruigen Schets van een Atheen-
 „ze, of Out-Roomsche Populare Regeringh, welke, ons oordeels, ook
 20 „mede veer de beste voor de gemeene, en volx vryheit te achten is, die 'er tot
 „een eerst te beginnen, of op te rechten Sociëteit voornamentlijk te betrach-
 „ten staet, en is ook noch veel beter als te Athenen, of Romen te Concipië-
 „ren, als mede te practiseren: want gelijk de Stadt, of Borgers van Athe-
 „nen, wegens hare Doorluchtige Mannen, Veltoverste, of Capiteins Ge-
 „neraels, enz. veel ondermijningh harer vryheit zijn onderworpen geweest,
 25 „en 't Roomze volk door hare van gelijke Veltoverste, machtigen Adel, enz.
 „in zijne vryheit werdende verkracht, en alzo in en door sich zelve eindtlijk
 „geruineert en t'ondergebracht, 't zelve souwen deze vrye N. Nederlandtze In-
 „dianen, als 'er byzondere in Rijkdom, en in eer uitstekende Mannen onder
 30 „henlieden quamen te groeijen, en op te staen, alsmede na den ordinaris loop
 „dezer Werelt onderworpen zijn, en te verwachten hebben.

„En dit souw in de werelt, en voor 't gemeen noch eerst den rechten
 „Man mogen heten te zijn, welke daer toe de rechte, en assurante, of verze-
 „kerde tegen-middelen voor een recht-Vryheyts-lievent-Volk, en Repu-
 35 „blijk zouw weten aen te wijzen, en vast te stellen. Onzes oordeels zouw
 „'t vermijden van Conquasterende, of alleen ter overheersingh aengestelde
 „Oorlogen, als mede der gemene nootlijdende Burgeren gebrek, buyten al-
 „le vyle superstitieuxze, en smadelijke Aelmoes-gevingen, plichtshalven te
 „vervullen, mitsgaders 't omzichtig weeren van alle in overdadige Rijkdom,
 40 „en in eer uitstekende Mannen, uitnemende veel daer toe mogen helpen: want
 „uit dien hoofden meenen wy dat ten allentijden de voorneme, en in de mee-
 „ste vryheit uitmuntende Republijken wel van den meesten afbreuk hebben
 „geleden, en tegens welke beide overdadige betrachtungen, van Rijkdom, en
 „Eer, als mede tegens de baldadige ter alleen overheersingh strekkende Oor-
 45 „logen (zijnde een voorname aenleidingh, en ook veeltijts een recht voetzel
 „mitsgaders een uitputtingh der Gemeentens goet, en bloet) onzes oor-
 „deels, niet alleen door bloote, en schrale wetten, maer voornamentlijk

„daer benevens ook met, en door grondige klare, en openbare inductien, „of onderwijzingen, over des zelfs rechte oogh-merken aen de gemeene Bur- „gerschap, en der zelve jonge Manschap, en Jonkheit vruchtbaerlijk moest „werden voorzien.

5 „Ons dan hier voor oogen stellende, hoe men op 't aldervruchtbaerst een „gemeen-best, niet alleen van wijzheit-betrachtende, maer veer het mee- „stendeel van onwijze, en gepassioneerde (echter buiten superstitie, redens- „bevattende) Menschen zouw mogen formeren, en dat evenwel, niet te- „genstaende door ieders particuliere passie, het gemene-best alleen niet ver- „hindert, maer zelfs gevordert mocht werden, zo dient dienthelven voor af, „en voor al wel scherpelijk in acht genomen, en ingezien de ordinaire zwak- „heit der menschelijke Natuur, welke zich doorgaens zodanigh is bevinden- „de, dat 'er (volgens het welbekent zeggen van dat de liefde altijd van zich- „zelve eerst begint) by na niet op der menschen onderlinge liefde, en gerech- „tigheit, voornamentlijk omtrent het gemene-best, en is te fonderen. Ja „zo verre ook, dat 'er dies-aengaende voor alle, en ieder opmerkende, re- „delijke, of in deze werelt tamelijk wel geoeffende, en ervaren zielen, by „na niet klaerder in deze tegenwoordige werelt, en is blijkende, als dat „onderlinge gemene trouw, en liefde onder den menschen weinigh, of niet „te vinden is: en dienvolgende waer een achteloos, en laf vertrouwen op „eeniger voorneme-menschen trouw, of deught onder geheelen volkeren, of „meerendeels slechten onervaren Menschen meest heeft plaetsgehadt, daer „heeft ook door 't betrachten harer schalke, eer- gelt- en heers-suchtige „(geholpen, en gestijft door 't bedroch der schijn-Heilige-Hypocrijten) over- „dadige tyranny aller meest gegrasseert, en stant gegrepen.

20 „En om hier inne door een algemeen licht, en gereet behulp-middel voor „den meest slechten, en onervaren menschen, veylighlijk te voorzien, zo en „weeten wy niet beters by te brengen, als de zelve (voornamentlijk om- „trent 't opmerken, en waernemen van 't gemene-best) een diepe, omzich- „tige, en veilige wantrouw in te scherpen, en grondigh te doen verstaen, „dat 'er by na geen grooter zonden, of onvolmaektheden onder den Men- „schen, en konnen werden bedacht, of gevonden, als lichtgeloovigheid, „een oorzaak van meest alle extemiteiten in deze werelt, zo wel in 't Poli- „tijk als in 't Kerkelijk, en gelijk 't spreek-woort zeit, dat die haest, of licht „geloofte, ook van gelijke haest, en licht bedrogen wort. En zoo meede aen „de zelve voor een van de aldernutste-vryheits-betrachtende-gront-regulen te „recommanderen, trouw te zijn, maer niemant vol-uit te vertrouwen. Zo „men ons hier nu twijffelende mocht vragen, hoe dat wy dan t'eeniger tijdt „met onzen Even-naesten oit iet zullen konnen verrechten: aengezien wy „zonder te vertrouwen geen handel, of wandel met den zelve souwen kon- „nen drijven, of plegen? dient hier op tot antwoord, dat wy niet en zeggen, „noch aenraden niemant zedighlijk te vertrouwen, maer niemant vol-uit „te vertrouwen, 't welk een zeer groot verscheel is: want op de eerste wijz „rust voor den Trouw-hertigen zelf alle eerlijke, en vruntlijke ommegangh, „en handel zijns Naestens, en 't welk niemant met reden kan tegen zijn, „of spreken, dienende 't niet-vol-uit vertrouwen alleen tot een zeer nutte, ja „nodige om, en toezicht omtrent onze allezins zwakken-Naestens handel: „want ten dien opzicht is ook meede notoir, dat den eenen Mensch van des

„anderen trouwheit nooit kan verzekert zijn, en dat die heden trouw schijnt,
 „mergen ontrouw blijkt, zoo en zal noch en kan zich den aldermeest trouwe,
 „en wijze Mensch nooit belgen, wanneer hy zich van een ander Mensch door
 „wel toe te zien, eenighzins mistrouwt vindt. Ja zal 't zelve (indien niet
 5 „al te bot, en schrupleux omtrent geringe, en in gemene Burgerlijke om-
 „meganghs voorvallende zaken) als een byzondere daet, of werk van voor-
 „zichtigheit prijzen, geerne alle openingh van zaken, en billijke rekeningh,
 „en verbintenis, ten vollen genoegens zijnes Naesten, by zijn brengende.
 „En boven al is sulx te recommanderen in alle Staets, en Stadts Regeringen,
 10 „bedrijf, en Reken-zaken: want voor zoo veel den algemene welstant, als
 „zijnde den grontslagh van alle particuliere welstant, den particuliere is
 „overtreffende; zo veel te na-yveriger behoort, en moet den zelve voor ie-
 „der rechtschapige, en opmerkende ziel met de aldernaeuwste toezicht
 „(zonder het minste vol-uit vertrouwen op iemandts deught, enz.) werden
 15 „betracht, en nagevorst, en 't welk wy daerom te meer, en ernstelijk den
 „Lezer alhier trachten in te scherpen: aengezien wy voor 't gemene-best te
 „zorgen een van de voornaemste eigenschappen eener rechtschapige ziel hou-
 „den te wezen: want eylieven, wat eigentlijke vermaek kan een recht Ee-
 „delmoedige ziel in zijn particuliere, of alleen eigene overvloed zijn schep-
 20 „pende, als hy daer nevens, zijns ondanks, zouw moeten zien dat zijn
 „Even-mensch door honger, en ongebluste redelijke lusten, en genegenthe-
 „den, als vermagerende, en uitdrogende waer, of ook wel tot helze furien,
 „en ruine zijns even-naesten hier door staet, of komt te vervallen?

„Is iemant nu noch zo weinigh van redelijke apprehensien, bevattin-
 25 „gen, of mee-waerdigheden omtrent zijn Even-naestens ongemakken ver-
 „zien, den zodanigen willen wy geerne ge-erinnert, of ook hartelijk ver-
 „maent hebben, dat alle zijne particuliere bezorgingen, en betrachtungen
 „van Eer-ampten, Schatten, enz. zonder reflexie op 't gemene-best te ne-
 „men, van de domste driften zijn, welke, onzes oordeels, onder menschen
 30 „kunnen, of mogen werden gevonden: want wat kan 'er ellendiger bedacht
 „worden als een stant te willen, en blijven bekleeden, daer door men uit
 „rechtveerdige redens achterdocht is overtuight, dat onzen Even-mensch
 „zoo veer is verkort, dat hy van alle Lichamelijke ja zielen wel-standt als
 „versteken schijnt? En dien-volgende ook nooit (volgens de wet der Na-
 35 „turen, die geen indracht, of geweld en lijdt, maer zoo haest zich gelegent-
 „heit vertoont, tot haer eerste vryheit keert) en zullen komen te rusten, of
 „zy en vinden door d'een, of d'ander middel eenigerhande uitkomst, of
 „verlichtingh tegens de verdrukkende, en waer uit dan veeltijts zeer droe-
 „vige verwoestingen van Landt, en Luiden zijn ontstaende, vindende zich
 40 „ook meede veeltijts de verdrukkende met de verdrukte ten uit-einde jam-
 „merlijk vernielt, en t'onder gebracht, en, indient geoorlooft is zoo te spre-
 „ken, ontfangenze alzoo beide hare rechtveerdige straf, den eenen om dat
 „hy te veel heeft begeert, en na zich genomen, en den andere dat hy te veel
 „heeft vertrouwt, en nagelaten.

Hier dan wederom komende tot het deduceren, of berechtingh over eenige
 voorgestelde poincten in vertoogh D. zeggen wy wijders belangende den
 3. Art. die diende noch wel boven 't gedebatteerde in dezer voegen ook mede
 gebillijkt, dat aengezien deze Societeit uit Luiden zouw bestaen die de Akker-

45 Volgen
 wijders zoo
 verklarin-
 gen als te
 niet-doe-

ningen van
verscheide
Articulen
in het Ver-
toogh, als
5 ook eeniger
maten De-
ductie D.
beginnende
van Art. 3.
enz.

ren, en Hoven voor eerst in 't gemeen zouden bereiden, en bouwen, en dien-
volgende ten minsten een wekelijke by een komst te houden genootzaekt zou-
wen zijn, zoo en zouw daer toe geen bequamer tijt als Sondagh na de Godts-
dienstige Vergaderingh kunnen uitgevonden worden, als zijnde dan ook, tot
meerder luister dier vergaderingh, op zijn aller eerlijkst, of hebbelijkt
gekleedt.

Den 11. Art. sprekende van ten minsten hondert Man, daer zouden wy
nu wel voor gelezen willen hebben, ten minsten ses hondert weerbare
Mannen.

Den 12. Art. inhoudende den beloftens Eedt van aen den Staet, Stadt,
en Compagnie gehouw en getrouw te zijn, dit dienden ten opzicht der Com-
pagnie wel met deze restrictie, voor zoo veel aengaet eenige byzondere
Koophandels voorrechten: aengezien men zich maer eene Souverainiteit, of
Oppermacht, en gezagh in een Staet, en kan verplichten, en dien-volgende
15 diende men ook wel wegens den Staet een prompt reglement, volgens Art. 25.
aen de Societeit voor te schrijven.

15. Art. De nominerende verkiezingh in dezen Art. vermelt, en in den
19. Art. van 20. Man een te verkiesen geextendeert werdende, souw ook met
meerder omstandigheit, en noch eenigerhande bygevoegde omsichtig-
heit ten gemeene nut, en meerder verzekeringh van bequame Mannen tot
20 Gemeenten Bedienaers te kiezen, kunnen werden gepractiseert.

20. Art. Zullende de afgaende, enz. In gevolg van tijt, en ruymet
stof van bequame mannen, zouwenze na zo veel Jaren weer verkiezelijk
mogen zijn, als dan by $\frac{2}{3}$ stemmen goet gevonden zouw mogen werden.

21. Art. Den Oudtste van Jaren, enz. dunkt ons onder verbeteringh goet
te zijn dat 'er een, van seven door de aenkomende, of jonghst verkoren Ge-
meenten Bedienaers, of liever door het Jonghst genomineerde dubbel ge-
tal (voor al eer de verkiezingh daer uit gedaen was) met meeste Billet-
jens-stemmen uit de afgaende, en maer een Jaer gediendt hebbende, tot
30 Oude, of voor noch een Jaer te dienen wierden gekoren.

22. Art. Ter gedestineerde plaets, enz. dezen Art. schijnt om de groote
ongelegentheit, en distantie der plaetzen niet practicabel te zijn. En zouw
derhalven de verkiezingh uit een dubbelt getal, zijnde van tien man een,
door der A. A. Heeren Burgermeesteren dient halven Gevolmachtighe,
daer in loco zijnde, voor d'eene helft, en voor d'ander helft door de dan
inder tijt Gemeenten-Bedienaers by billetjens stemmen mogen geschieden.
En zouwen alzoov boven den zevende Out-regerende, altoos van 20. Man een
regerende, of liever dienende zijn. En in geval van een on-even dubbelt
getal, souw het meerder getal van d'eene helft altijt op yder Jaer beurts-
wiz-om, eerst by den Gevolmachtigde, en na by den Gemeenten-Bedienaers
40 mogen en konnen geschieden.

24. 25. 26. 27. 28. 29. Deze Articulen zijn alle der Gemeenten-Bedienaers
verplichtingen aen 't gemeen inhoudende, waer by ook de verplichtingh
van 't gemeen aen de Gemeenten-Bedienaers in dezer voegen zouw mogen,
of konnen geschieden, Datze de zelve Gemeenten-Bedienaers na haer uit-
erste vermogen in haren dienst, volgens 't verleent Octrooy, en onder-
lingh Societeits-Accoort, behoerlijk ten gemeenen-best hanthaven, en des
noot zijnde ook tegens alle baldadige versmadingh, of ook kleyn-achtingh
45

in haren dienst, mitsgaders tegens alle daer uit rijzende overlasten, en geweld als haer eygen lijf en leven zullen bevrijden en beschermen.

30. Art. Nu souwden de, enz. Voor omtrent 600. Familien, voor eerst meest in 't gemeen levende, souw een persoon, om bequaem rekeningh te voeren, zijn werk licht wel geheel aen vinden kunnen, en licht ook wel meer als een Schoolmeester van noden zijn.

31. Art. Alle particuliere Contracten, enz. Een dusdanige Societeit van omtrent 600. Familien, staende ook noch op haren gedurigen aenwas, en vermeerderingh, souw dan ook wel van nooden zijn, een of twee Beamt-Schrijvers, of Notarissen ter Admissie voor den Hove van Hollant te presenteeren, en de zelve voor eerst op zeker geringh Salaris uit de be-eedighde Coloniërs aen te nemen, daer en boven noch zeker geringe tax op ieder acte te stellen. Uit welke Notarissen men sich ook Jaerlijx beurts-wijz van Gerechts-schrijvers, voor de Gemeenten-bedienaers, op niet al te voordelige Conditien, zouw kunnen bedienen, en waer toe de Notarissen dezer Societeit, mitsgaders alle andere Be-eedighde Coloniërs, daer toe bequaem geoordeelt werdende, voor zekeren bepaelden tijt onweigerlijk voor 't gemeen ten dienst zouwen moeten zijn.

32. Art. En tot welkers alle, enz. Zijnde dezen Art. met de voorstellingen op den 31. Art. Hier voren als genoeghsaem doot en te niet.

33. Art. De vooraengaende of hoeft bedieningen der schutterlijke wapen-oeffeningh, enz. wel verstaende dat alles des aengaende geschiede onder zekere by de Societeits (onder approbatie) daer toe te maken bepaalde instructie.

34. Art. Zo mede op de zelve wijz, enz. De in deze vermelde Subalterne of onder-beurtige-bedieningen wel ingezien werdende, verdienen eenige beloningh.

35. en 36. Art. sprekende van Schip en Viçtualy deze moesten alle door de Gemeenten-Bedienaers op het best en naeuwst versorgh worden.

37. Art. Maer al vorens sal 't geraden zijn, enz. By ruygen overslagh meenen wy, onder verbeteringh, dat tot overvoeringh van een geheel huisgezin en een Jaer levens-voorraet, ook Lant- Huys- en Sterkte-Bouws gereetschap, zaey-koren, vee, een houten Huys, of woningh met zijn toegehorigh yzer-werk, mitsgaders geschut, mosquetten, pijken, degens, kruyt, loot, enz. voor ieder persoon, ter goeder rekeningh, dient ingeleit, als volgt:

Voor een Man, met een Vrouw, een huis van noden hebbende, stellen wy, onder verbeteringh,	— — — — —	700 gl.
Voor een kint van 4 tot 9. Jaren	— — — — —	70
Van 9 tot 14. Jaren	— — — — —	100
Van 14 tot 18. Jaren en daer over	— — — — —	125
Voor een knecht, of meyt	— — — — —	150
Voor yder vry-mans persoon boven de 24 Jaren out, en aen niemant dienstbaer zijnde, nochte ook een huis apart van noden hebbende	— — — — —	350 gl.
Voor een van gelijke vry-vrouws-persoon	— — — — —	300

(Die deze Rekeningh, of tax door onkunde te hoogh mocht dunken, ofte ook dat die zo veel gelt in voorraet zijnde, of te weegh kost brengen, dat die na N. Nederlant te gaen niet eens en souw behoeven te denken, enz.

Daer tegens diendt geweten, dat wy voor dees tijt, als noch te vroegh zijnde, niet en hebben voorgenomen de sonderlingen voordeelen van N. Nederlant, op dusschen voet te bekomen, te verklaren, veel min de nut, of nootpramende reden voor Hollants-volk in dezen vol-uit als opentlijk alhier ten toon, of voor te stellen.)

Ymant by voorsz. tax met veel gemeene, of arme luiden-kinderen mede te nemen, voordeel konnende berekenen, zo dienden daer in ook wel eenen zekeren voet beraemt: op dat 't gemeen in 't eerst met niet al te veel kinderen, tot merkelijke schade, belast en wiert: want in bovenstaende overslagh, of belastingh staen de Kinderen, Knechten, en Meyden ten opsicht van Huys-vaders, en Moeders belastingh, min als 't anders behoefden belast, en der halven die merkelyk aental boven zijn eigen, of meer als vijf kinderen in 't geheel over te voeren hadden, mochten van 9 tot 14. Jaren 25. gulden, en voor 14 tot 18. Jaren, en daer over 35 gulden meer betalen. Alle tot het voorschreven wel-vermogende Luiden (die omtrent Religies zaken vry van alle hevige Sect-gesintheit, en wegens den Publijken-Godtsdienst, alleen met het hooren lezen der H. schriftuur, zonder eenigh ander Predicant, of ceremonies-plegen, vol uit te vreedden waren) souwmen zonder onderscheit van hoedanige hanteringh, en ouderdom datze ook waren, mits wel by sinnen zijnde, tot stem-hebbende, en dien volgende regeerende Leeden, volgens Artijkel 2. mogen achten en aennemen.

Maer op dat het gemeen van alle nodige en wel-kundige Hant-werx-luiden na behooren wel verzien mocht wezen, zo souwmen van yder soort, als by exempel Akker-luiden, Hoveniers, Spitters, en Delters, Timmerlieden, Pot, en Tiggelbakkers, Visschers, Leerbereiders, enz. na proportie, of gelijkheit der Societeits-stemmende-Leden mogen gaen uitkiezen, en die onvermogende waren by form van verschot, op kosten van 't gemeen, op voorgaende, of wat minderen Tax overvoeren. Kiezende meest of liever al te mael gehouwe jonge Floxe Lieden, lieper een Outachtig, of Hoog-bejaert paer onder, zulx moest voornementlijk zijn om des zelfs goede, of meer als gemeene kundigheit in hare hanteringh. Zo nu het Gemeen hier door meer als wel uit-voerlijke beswaeringh mocht ontvangen, de zelve souw door lichting van eenige gelden voor en tot lasten van 't gemeen tegens den penningh als dan te accorderen, voor eenige jaren aen des Gevers zijde vast, wel haest verlicht kunnen worden, voornementlijk als 'er onder alle goede ordre, 't stuk van de gemeene en prompte over te leveren Rekeningh naeuwkeurighlyk wiert in acht genomen: want sulx de Societeits credit, en welstant sonderlingh souw kunnen versterken, en bevorderen.

38. Art. Welke voornaemste voorraet, enz. 't Zekerst en 't nodigst zal zijn, dat alle voorname en nodigste voorraet alhier, voor 't afvaren, versorgt, en, na gelegentheit, by form van Rantsoen uitgedeelt wierde.

41. Art. De Mennoos-gesinden, enz. Als 'er van seven man een weerloze waer, 't zouw misschien meer als genoegh zijn, en op dat niemant licht oorzaak mocht nemen om sich weerloos te veinzen, zo moest ten opsicht van tocht, en wacht, de weerloosheits-voorwending daer ter plaetze naer advenant, vry wat duirder als hier te Lande aengerekent werden.

53. Art. Tot opwekkingh, en vrolijke moetgevingh, enz. In plaets van ses

uiren daeghs voor 't gemeen te werken, zo souwt, ons nader oordeels, beter zijn datmen maer zeker twee dagen, yder maer van drie schoft of $\frac{3}{4}$ daeghs zijnde negen uiren tijts, inde week voor 't gemeen en werkten. En by deling van de zelve Landen zo souwen die aen 't gemeen schuldich waren, haer ge-
 5 deelte in 't gemeene Lant, mitsgaders ook haer particulier bereit Lant in vollen eigendom nooit machtigh kunnen zijn, of werden, voor, en al eer datze hare schulden aen 't gemeen hadden voldaan, en zo meede tot een ten eerste afdoeningh der gemeene schulden te vigileren, zo en wast ook niet ongeraden datmen de gemeen-bereide Landen zo langh tot een vaste warburgh voor de
 10 gemeene schult onverdeelt hielt, en in 't gemeen, alleen door mannen boven de 24 jaer (of in des zelfs stee hare knechten niet onder de achtien jaren) bleef bebouwen, en de vruchten tot zekerer geringen prijs uitdelende, zo zouwen om uit schult, die men ten uiterste moest zijn te vermijden, te geraken, wel een haestige, als zekerer middel mogen uitvinden.

56. Art. 't Vee zouwmen, enz. Met het gemeene Vee zouwmen, ten respect van des Societeits uit en in schulden, even als op Art. 53. wegens het Lant aengetekent mogen handelen, 't zelve slachtende, tot zekerer geringen prijs, in een gemeene verkoop-hal, ieder zijn gerief laten toekomen.

61. Art. Alle Jonge ongetrouwde, enz. Dezen Art. is al te nadeligh, of ongerieflijk om bequameijk knechts, voor dieze van doen souw mogen hebben, te bekomen, en derhalven niet practicabel. En diendt ook wel een goede ordre beraemt voor die Knechts, of Meiden op zijn kosten overbrengt, hoe dat den zodanige, niet tegenstaende dat Knecht, en Meit komen te trouwen, echter haer verschot door behoorlijke dienst zullen gehouden zijn te voldoen,
 25 't welk met eenigen dagh, of tijt in de week voor den in 't verschot zijnde Meester te werken, bequameijk kan geschieden.

79. 82. Articulen, en waer dat ergens meer van den Nieuw-Amstelze Heer Schout wert gedacht, of gesproken, dat mach liever alles op zekerer Gevolmachtigden of liever Opziender (wegens de A. A. Patronen of Hoge Overigheid daer in Loco residerende) verstaen werden. Zonder, om gewichtige redenen, eenigsins de Judicature der Compagnie, of hare D^{rs}. absoluut onderworpen te zijn.

83. Art. Wat noch wijders omtrent Vremde, enz. Ten opsicht der hier gemelde wyder te bedingen Privilegien zouwen wy (in 't wel nemen, en onder verbeteringh) dit volgende voor de Societeit in achtingh te nemen, noch wel ge-erinnert, en voor gerecommandeert willen houden.

Voor eerst Een alleen onder de hoogste Overigheids gesubmiteerde Civile-Regeringh, in wiens vermogen het zouw staen (benevens alle verkiezingh, of bestelling harer voorneme als min voorneme onder-beurtige-bedieningen volgens hier voren aentekeningh op den 15. 20. 21. en twee-en-twintighste Art. vertoogh D. en in 't zelve Art. 16. 17. 18. 19. 23. 24. en 29. Art. mitsgaders 't aengetekende hier voren op Art. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37 38, enz.) wetten, en ordinantien (alleen 't Civil en alle daer van afhangende proceduren aengaende) te beramen, en vast te stellen, ook na gelegentheit te veranderen, te vermeerderen, te verminderen, zo en gelijkze sulx
 40 t'haerder meeste rust, en welstant, door de ten minste $\frac{2}{3}$ part stemmen der geheele stem-hebbende Burgerschap, souwen verstaen te behooren. Gereserveert, of voorbehouden ten allen tijden in dezen (als in alle onbedachte

5 voorvallen) de alleen en eenige Correctie der hoge Overigheyt hier te Lande, waer in dat bevonden souw mogen werden, dat de zelve Societeits wetten, en Ordonnantien niet met de gront wetten onzes Lants, en dienvolgende niet met de billikheden, en gezonde reden, en waren accorderende, of overeenkomende. En dien volgende waer het zelvige eenigen interest van Staet, of Stadt zouw mogen betreffen, dat in zulken geval de Societeit, volgens ook Art. 117. stiptelijk gehouden zouw zijn approbatie te verzoeken.

10 Dat alle de door Eede, of by mannen trouw, of waerheits beloften ingelijfde leeden dezer Societeit ook in den zelve Eedt (volgens Art. 77.) zouwen mogen begrijpen, datze zich belangende alle hare zoo wel byzondere als gemeene Burgerlijke twisten, en verschillen over gelt, en goet, tot injurien incluyt te beslechten, geheel, en al tot gemeener rust, en welstandt aen des Societeits goetgevonde, en van de Hooge Overigheits geapprobeerde Ordre waren verblijvende, renuncierende ten dien fine van alle middelen zoo van Appel als Relief, enz.

15 Dat niemandt zoo wel Vremde als simpele Inwoonder, en Burger dezer Societeit om eenigerhande sustenue in zake van Godts-dienst, of opinies halven door den wegens de H. Overigheits gestelde Schout, Opziender, of andersins Gevolmachtighde op eenigerhande wijz en zullen mogen werden gemolesteert.

20 Dienende ook mede ter eerster instantie aen 't oordeel, of stemmen der ten minsten ²/₃ Burgerschap dezer Societeit geoffereert, of iemandt wegens intractabelheit volgens Art. 14. in deze Societeit tolerabel, of niet tolerabel en zouw zijn.

25 Voorbehoudens zoo zich iemandt des aengaende wilde beklagen, dat hy zulx (Conform Art. 114. en 115.) op gelijken voet van die onrechtmatige excommunicatie willen sustineren, zijne Actie tegens de geheele Societeit voor des zelfs A. A. Patronen, of ook met der zelve A. A. Conzert alhier in rechten zal vermogen te Statueren.

30 Blijvende 't gunt wijders onder 't Crimineel is zorterende (uitgezondert 't recht van opschortingh van stemmingh, uitsluitingh, en apprehensie, midtsgaders na gemaekte bevredingh, luidt Articulen 67. 70. 71. 73. 82.) ter Judicature van den daer toe Gevolmachtighde der Hooge Overigheit daer in Loco zijnde.

35 Van welx gelastingh, en instructie der Hooge Overigheit, ook meede nette openingh, en kunschap aen de geheele Societeit moest werden verleent.

40 Zeer dienstelijk zouw het wezen voor de rust dezer Societeit dat den Gevolmachtighde, of Opziender der Hooge Overigheit egene Procedure zonder communicatie der voornaemste, of voorzittende Bedienaers in der tijdt tegens ymande, zelfs der Inwoonders, vermoght aen te vangen. Huis-zoe-kingh, apprehensie, midtsgaders alle van dier Natuir zijnde voorneme exploiten, niet zonder consent der voorsz. Gemeenten-bedienaers by der handt te mogen nemen. Ziet hier over tot meerder lichts na den 82. Art. beginnende binnen in van de woorden maer in cas van te willen sustineren, enz.

45 In hare rechts-plegingen zich voornamentlijk te gedragen als eenigermaten in meergemelt vertoogh D. Articulen 77. 78. 79. 80. 81. 82. 84. 85.

86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 101. 102. 103. 104.
 onder verbeteringh, te induceren wert getracht.

Ten opzicht der Buiten-luiden dezer Societeit, en die in N. Nederlandt
 ook mede onder dezen Staet der Vereenighde Nederlanden zijn gezeten, zouw
 het in cas van iet op den anderen hebbende te eischen, ten weder zijde zeer ge-
 5 lieflijk mogen zijn, sulx ter eerster instantie, buiten Arrest, voor ieders or-
 dinaris Rechtbank te doen.

Vershil tusschen twee Buiten-luiden, of anders Vremdelingen onder
 't gebiedt der Societeit voorvallende, de zelve aen haren ordinaris Rechter,
 10 indienze onder eene Jurisdicctie t'huis gehooren, of anderzins aen de naeste,
 en hoogste Rechtbank daer te Lande, ofte daer deze Societeits voorvallende
 Criminele zaken ordinaris te dienen zouwen hebben, te renvoyeren.

Appel by eenige Buite-luiden over, of tegens 't uiterste gewijzde dezer
 Societeit geschiedende, zoo zouwen de Gemeenten-bedienaers inder tijdt tot
 15 mede-sustenuue van rechtmatige sententie met de meest balloterende stemme
 op kosten van 't gemeen vermogen te Concluderen.

Den Leeden dezer Societeit (zich genootzaekt vindende tegens eenigh
 Buitelingh over eenigh vonnis buiten deze Societeit gevelt, te appelleren, of
 ook anders in cas d'Appel tegens haer, zich genootzaekt vindende haer
 20 recht wijders te vervolgen) zouw behoorlijken tijdt dienen vergunt, om
 zich daer over met den Gemeenten-bedienaers in der tijt te beraden, op hoope
 om door de zelve, in manier als voren, in hun goet gekeurde recht gesterkt,
 of ook anders door der zelve goeden raedt daer van afgeleidt, en ter voldoe-
 ningh geanimeert te werden.

De zomme bedragende boven guldens, zoo zouwen de be-
 25 zwaerde dezer Societeit van de hoogste Rechtbank daer te Lande vermogen
 te appelleren voor den Hoogen-Raedt in Hollandt.

De executie van sententien, of gewijzdens by, en na stijl dezer Societeit
 gevelt, niet zonder communicatie, en expres conzent der Gemeenten-be-
 30 dienaers in der tijdt te geschieden.

Zo mede iemant over 't recht van stemmingh by $\frac{2}{3}$ stemmen gesuspen-
 deert, of opgeschort, of ook wijders ten vollen geexcommuniqueert zijnde,
 zouw den Gevolmachtighde de executie door, of van wegen den Gemeen-
 35 ten-Bediensers aenbevolen, of ook wel by des zelfs ongereetheit aen den
 President der Gemeenten-Bediensers aenbevolen en uitgevoerd mogen
 werden.

En in cas van eenigh verschil tusschen den Gevolmachtighden, en Socie-
 teit, of der zelver Gemeenten-Bediensers hier als in andere zaken voorvallen-
 40 de: sich dienthelven te gedragen aen meergemelten twee en tachtighste
 Art. in vertoogh D.

Wijders souw het voor deze Societeit tot voortzetting en gedurigen toevoer
 van Coloniers, en alle daer toe gehorige ordres, zeer nootzakelijk zijn een
 a twee Gevolmachtigde (op zekere te maken instructie) hier ter Stede Amster-
 45 dam onder 't opsicht der A. A. Patronen te stellen, en die ook wijders in ande-
 re nodige verrichtingen voor de Societeit hier te lande neerstelijk zouwen heb-
 ben te besoigneren, en vigileren.

In N. Nederlant op de Suit-Rivier, of in des zelfs Bay gearriveert zijnde,
 souwenze met de meeste of $\frac{2}{3}$ stemmen en dienvolgende na des Societeits eigen

geliefden een streek-Lants onder 't Resort, of bestek der Stat Amsterdam vermogen uit te kiezen.

Ook mede vryheit om 't haerder goetdenken tot verbeteringh van Land-
 5 derijen, enz. voor 't geheel, of een deel der Societeit te mogen verplaezen, mits Contentement doende aen alle eerste, ofte voorheen-bezitters der naerder te verkiesen plaetsen, en dat alles binnen 't voorgenoemde bestek der Stat Amsterdam.

Weshalven de Societeit ook van het Netto bestek mitsgaders accordatie
 10 over de Limiten, enz. tusschen de Stat Amsterdam, en hare Hog. Mogende mitsgaders West. Compagnie, en Indianen gemaekt, wel onderrecht dienden te zijn, om alzo hare Limiten, en anders daer na te kunnen bedingen, en vast te stellen.

Datze zo veel, en zodanige Sterkte binnen als op het uiterste harer Li-
 15 miten, op haer eigen kosten, zullen vermogen te bouwen, als haer in gevolgh van tijd by meerder, of $\frac{2}{3}$ stemmen zal geraden dunken, om 't zelve tot een waerdige Staets, of Stats Provincie met 'er tijd te mogen aenfokken.

Na Ses eerste begins Jaren (te rekenen van den dagh der eerste Landingh,
 20 en die met toestellen doch souwen doorloopen) dartigh achter-eeen-volgende Jaren vryheit van alle belastingh daer te Landen, 't zy wat naam de zelve souw gegeven mogen werden.

Altoos en ten eeuwigen dagen vasten, vryen, erffelijken eigendom der
 Geoccupeerde-Lantstreek, de zelve t'haren geliefden onderlingh te bereiden, en te parten, en delen.

Zonder dat de Societeit mitsgaders eenige hare onderhorige Lantsaten nu
 25 noch ten eeuwigen dagen ooit zullen vermogen de zelve Landen, of Land-rijen aen eenige andere Natien, zijnde independent van dezen staet, te vervreemen, en dat op peine van gequetste hoogheit, enz.

Nemende de zelve aen voor alle vremde invasiën na haer uiterste vermogen
 te bewaren, en beschermen.

Vrye-Schip vaert, en Koophandel, mitsgaders vrye oeffeningh van aller-
 30 hande Neringen, Ambachten, enz.

De Mineralen Christallen, Gesteenten, Marmoren, enz. In de Lant-
 35 streek dezer Societeit vallende, zouwen van Niemandt particulier gesocht, ge-eigent, of bezeten mogen werden, als volgens ordre der Societeit, en Conform der aen haer te verleenen Vryheit.

't Gemeene Lant, Vee, enz. en souw om ymants particuliere schult, of
 achterstal op geen 'er hande wijz aensprekelyk, of in rechten betrekkelijc mo-
 gen zijn.

Ten opsicht van Buitenlandtze-Koophandel aen 't Lant, of Compagnie te
 40 betalen min, ofte meer van recognitie als op alle Westindische gewesten by d'ingezeten van deze Landen, of Stat van Amsterdam wert betaelt. Uitgezondert datmen de Societeit tot nodige voortzettingh de eerste ongerekende Ses begins jaren, met noch Ses daer en boven volle Vryheit van af, en toevoer, zo wel hier, als daer te Lande, t'haerder Nootdrufft zy vergunnende: op
 45 datze hare Nootzakelijkheden, in den tijd van noch onvermogentheit, door de hooge belastingh niet genootzaekt en zy tot merkelijken nadeel, of ook wel ruine te derven: want om zonderlinge conqueste van Komenschap (binnen die tijd niet te verwachten) en behoeft zulx aen de Societeit niet geweigert te

werden, en souw de Societeit sich daer benevens ook wel kunnen verplichten, egeene Peltery, boven haer eigen Noodruft, binnen de voorsz. jaren te verhandelen, of altoos niet te verzenden.

5 Belangende de ordre die den staet, of Compagnie na de geexpireerde twaelf voornoemde Vryheits jaren omtrent het innen harer gerechtigheit over den Buiten-Landtze-handel zullen hebben te stellen, daer in, als ook na de ge-
 expireerde 30. jaren Vryheit over Stats te accorderen inkomen, zal de Socie-
 teit door hunne Gemeenten-Bedienaers in alle billikheit, en na reeden aen
 10 Staets en Stats Suppoosten behoorlijke en schuldige assistentie zijn verlenende.

Blijvende des niet te min onvermindert, en voorbehouden, de verleende
 15 recognities Vryheit van alle materialen, en behoeftheden dienstigh tot den
 Lant- Huis- Scheep- en Sterkte-Bouwen, tot oeffening van allerlei Hant-
 werken, of Ambachten, mitsgaders van alle gewassen in N. Nederlant
 vallende, nu en ten eeuwigen dagen vry van recognitie in 't herwaert komen,
 20 gelijk ook van allerhande gesouten, of gedrooghde Vis, en van alles wat in
 N. Nederlandt ooit zo te Water, als te Lande by de Societeit, en hare onder-
 horige Lant-saten door eigen industrie zal kunnen werden te weege gebracht.

Na de expirering der geheele Vryheits jaren, dan souwen alle belastingen,
 25 mitsgaders reglementen op Jacht, en Visscherijen, en Houthakken daer te
 Landen met Communicatie der zo in der tijt, als ooit geweest Gemeenten-
 Bedienaers dezer Societeit, na des selfs gelegenheit en middelen, op de al-
 dersaghtste en gevoegelijkste manier vermogen in gevoert te werden.

Doch zouw ondertusschen, zo de gelegenheit dan zulx vereischten, pro-
 30 visionele ordre aengaende Jacht en Visschery, Houthakken, enz. by de Socie-
 teit mogen gestelt werden.

Om te voorkomen dat deze Societeits, mitsgaders ieders particuliere
 35 manhafte verkregen Landerijen, haer door machtige, en listige woekerige in-
 schrapers niet lichtelijk en wierden ontset; zo zouw het ook voor deze Socie-
 teit zeer dienstigh mogen zijn, dat 'er niemant buiten de zelve, geduerende ten
 minste de Vryheits jaren, eenigh Landt binnen de Limiten dezer Societeit
 en zouw vermogen te kopen, of door eenigh ander middel in vasten eigendom
 te gewinnen, en in cas van erffenis of anderzins iemande toegekomen zijnde,
 't zelve binnen zekeren tijt gehouden zijn te verkoopen, of andersins een
 40 boven gemeene belastingh ten profijte van 't gemeen daer van te dragen.

Ten dezen opsicht zouw het meede zeer dienstigh mogen zijn voor deze So-
 45 cieteit zeker recht van naestingh, of benaerderingh te stabilleren.

Als meede zekere Wet, regel of Maet van hoe veel naest gelegen Lant, of
 Landerijen om te bebouwen ymant zouw vermogen te bezitten.

En op dat de Societeit tot bewaringh haerder Limiten onverswakt, en in
 40 hare dienthelven nodige progressen onverhindert mocht blijven: zo diendenze
 ook t'enemael vry en ongehouden te zijn, om eenige 't zy hoedanige, by ymant
 van dezen staet daer te Lande gemoveerde Oorloge by te wonen, of op ee-
 nigerhande wijz mede behoeven te bemoejen.

Dieshalven en zouwen ook egeene Burgers, of ook andersins Jonge Man-
 45 schap, mitsgaders Inwoonders dezer Societeit, 't zy van wie, of onder wat
 pretext werdende versocht, of gelast, zonder haren vryen-Keur buiten hare
 Limiten ten Oorlogh behoeven te gaen, of op eenigerhande wijz daerin ge-
 trokken mogen werden.

Behalven noch dat zulcx niet en zouw vermogen tot ieders Keur hoeft voor
 hoeft te komen: ten waer dat zulcx al vorens by $\frac{2}{3}$ ballotterende stemmen een-
 parighlijk waer beslooten, toegestaen, of vry gestelt.

5 Tot een zekere dragingh der gemene Lasten, en tot de netste kennis, mits-
 gaders gheetste na-rekeningh, en minste maet, en strijk-stoks-verspillingh van
 't gemeene inkoomen: zo zouwt voor alle de gemeene Leden dezer Societeit
 zeer dienstigh mogen zijn, dat het gemeen de Tiende part van alle de geprepa-
 reerde, als ooit te prepareren Lande, in vasten en onvervreemdelijken ei-
 10 gendom waer Competerende, en voor welx gebruyk een ieder Colonier, of Lit
 dezer Societeit aende daer toe geordineerde voorneem-Gemeenten-Bedienaers
 in der tijt jaerlijx de tiende part (van 't geen zijn heel bezit op 't minst in huur
 zouw vermogen te doen, en dat volgens $\frac{2}{3}$ stemmens wardeering, alle
 jaren te vernieuwen) dan zouw hebben te betalen, en dat met zodanige Munt,
 Waren, of Vruchten als de gelegentheit der Societeit dan wel zouw toelaten,
 15 en volgens dien by 't gemeen ook door de ten minste $\frac{2}{3}$ ballotterende stemmen
 best verstaen, en geresolveert zouw komen te werden.

En tot welx weder vergoedingh 't gemeen aen ieder particulier ingelijft Lit
 dezer Societeit, en des zelfs nakomelingen vooraf verbonden zal zijn, alle
 20 impotente Mannen, en Vrouwen, behoeftige Weduwe, en Wezen dezer So-
 cieteit eerlijck te ondersteunen, en te helpen, ook des van noden zijnde, geheel
 te onderhouden, en dat niet by form van Aelmoes, maer als uit plichtige
 schult, uit voorgaende accoort, en genot gesprooten.

Het overschot van dien te emploieeren. Zo alst meede by ten minsten
 25 $\frac{2}{3}$ ballotterende stemmen dezer Societeit altijt goet gevonden zouw mogen wer-
 den, zo meede het inkomen, des nodich zijnde, noch door andere wegen te
 vermeerderen, en den Noot ophoudende weerom af te schaffen, of te vermin-
 deren, mits het voorsz. tiende der Lande voor een onveranderlijke vasten
 waerburgh altijt houdende.

Eindtlijk tot versorgingh van Weduwe, en Wezen, Oude, en Kranke, enz.
 30 Staen de Articulen 109. 111. 112. 113. in 't meer-gemelt vertoogh D. ook
 voornamentlijk in achtingh te nemen.

Requesten, Verdoogen, Deductien, enz.

Lett. A.

5 Over-gelanght den
22. Novemb. A°. 1661.
maer vermits den Ed.
Heer President van
Huis, en te dier tijt
niet present was, zoo
hebben 't zelve ander-
mael op den 13. De-
10 cember daer aen gere-
presenteert, en over-
gegeven.

Aen de E. E. Heeren Commiffari-
fen, en Directeurs, by de A. A. Hee-
ren Burgermeesteren op authorifa-
tie van den A. A. Raedt dezer Ste-
de Amsterdam, gestelt over en om-
trent de Coloniers willende na de
Zuidt-Rivier in Nieuw-Nederlandt,
en dat onder 't refort der zelve
A. A. Heeren, &c.

15 Ertoont met behoorlijke eerbiedingh H. V. Z. M. als last
hebbende van zijne Principalen (bestaende in verscheide
burgerlijke-geschikte Familien) welke genegen zijn om
zich op eer, en billijke conditien te transporteren na de
Zuidt-Rivier in Nieuw-Nederlandt, en dat onder 't resort,
of bestek dezer loffelijke Stadt, en Regeringh van Amster-
dam met de E. E. Heeren Bewinthebberen der West-Ind-
ische Compagnie, onder approbatie van hare Hog. Mog.
20 de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, verdragen. Heb-
bende de zaak zich dan wijders zodanigh, dat hem Suppliant by verscheide
voorvallende gelegentheden, ter Beurs, als anders is verdoont, en voorge-
dragen; hoe dat eenige wel-geintentioneerde Burgers, en Inwoonders, als
mede Vremdelingen, en niet te min Liefhebbers van dezen Vryen-staet, zich
25 langh, en menighmalen onderlingh hebben beraden, en ook getracht in 't werk
te stellen, van zich onder 't een, of 't ander Uitheems-gebiedt tot den Landt-
bouw te bequamen, om zich also eerlijk met Vrouw, en Kinders te mogen
ernereren, en waer toe haer de gelegentheit in deze Landen, vermits de zwa-
re, en benauwde tijden, niet al te gunstigh en schijnt te zijn, zo heeft het den
30 Suppliant in dezen altijdt vreemt, en verwonderlijk gedacht, waerom zy zich
niet liever en zochten te verwoegen omtrent U. E. E. mijn Heeren voornoemt?
hare redenen en antwoord hier op waren t'elkens, dat de conditien van mijn
E. E. Heeren ten opzicht van 't bouwen eener Stadt, voor haer-lieden die
maer een Dorp, Buurt, of veel eer een Christ-burgerlijke Huis-houdingh
35 beooghden, te bezwaerlijk waren. Den Suppliant dit by zich zelve naerder

over en weer over wegende, presenteerden als M. enz. zijnen dienst, om zodanige eer- en billijke-conditien aen u E. E. voor haer te procureren als 't mogelijk, en voor hen-lieden genoegende zouw mogen wezen. En gelijk hy dan by dezen is doende. Verzoekende hy Suppliant in qualiteit, en naem als voren voor zijne Meesters en Principalen, dat het U. E. E. gunstelijk moge gelieven hen-lieden met zo veel Familien (als zy-lieden alrede zijn, en daer toe wijders in gevolgh zullen komen op te speuren, en bewegen) te licentieren, om op des zelfs eigen kosten zich te mogen transporteren na de Zuidt-Rivier in Nieuw-Nederlandt, om aldaer een bequame streek Landts, onder 't resort uwer E. E. voornoemt, by, en omtrent de * Hoere-Kill, of daer zy-lieden het anders geradener, of beter voor hen-lieden mochten komen te oordeelen, na haer eigen gelieften uit te mogen kiezen, en dat zo veer en breet als 't haer in gevolgh van tijden, nodigh zal dunken te beheinen, of andersins af te scheren, nemende 't zelve ook meede aen op haer eigen kosten, (aengezien het zelve, een ruigh, beboomt, wilt, woest, en onbebouwt Landt is) tot den Landtbouw, enz. te bequamen, en dan onderlingh, t'haerder welgevallen, te verdelen, en voorts voor haer en hare Nakomelingen 't zelve eeuwighlijk, ende erffelijk tot haer vry eigen landt, en goet, zonder iemandts bekreun, of belet te mogen bezitten, en gebruyken. Presenterende ook mede van gelijken alle volgende onkosten t'haerder nodige defentie tegens de Wilden t'haren laste, of prijkel te nemen. Verzoekende wijders tot eenigerhande verlichtingh, en verzoetingh aller voorsz. kosten, moeiten, en perijkelen, als mede tot nodige voortzettingh harer goede intentie (en dewelke met 'er tijd tot merkelyk voordeel van Staet, en Stadt, ook solaes van veel bedroefde, en uitquijnende Familien zal mogen strekken) alleenlijk na vijf jaren eerst begins, in dewelke zy-lieden doch maer scherp levens onderhoudt zullen te weegh kunnen brengen, noch maer dartigh achter een volgende jaren vryheit van eenigerhande belastingh daer te Landen, 't zy wat naem de zelve zoude mogen hebben, of gegeven kunnen werden. Als mede bevryingh, en des noot zijnde beschermingh, nevens alle Onderdanen van dezen Staet daer te Landen by en omtrent de Zuidt-Rivier, tegens alle Naburige pretentien, en daer uit rijsende overlasten, en geweld.

Belangende 't gene de Politie, ofte Justitie is rakende, dient geweten dat dit weinigh, of niet voor een Dorp, Buurt, of anders Christ-burgerlijke-Huis-houdingh die zy-lieden maer slechts voor hebben, heeft te doen, of te zeggen. Verhopende zy-lieden onder zich op alles, tot haerder onderlinge bevredingh, zodanige ordre te stellen, dat zich niemandt met hen-lieden dienthalven daer te Landen zal hebben, of hoeven te bemoeijen. En oft veel, 't welk zy-lieden verhopon van neen, dat 'er eenigh different met hen-lieden, en andere Onderdanen van dezen Staet daer te Landen voorviel, zoo onderwerpen zy-lieden zich dies-aengaende geerne en gewilligh de hooghste en wettelijke Judicature van dezen Staet, daer toe geordineert, of noch te ordineren.

Gelijk zy-lieden ook mede zijn doende, over het te accorderen in dezen. Rakende den Godts-dienst, zouden zy-lieden de kosten van Predicant, enz. geerne besparen, en in plaets van dien, alle Zonedagen, en Hooghtijden, enz. by beurten onder zich de H. Schrift, zijnde den alderzuiverste Predicant, met goede ordre, tot de meeste rust, en minste aenstoot der verscheide humeu-

* Anders
genaemt
Sinkensse,
of *Swa-*
nen-dal.

ren van Menschen, alleen zimpel voor lezen, en Psalmen zingen, enz. Verwachtende hier op U. E. E. goetvinden, en resolutie om voor hen-lieden mijne Meesters, ten eersten doenlijk zijnde, te mogen weten waer na zich dezenthalven zullen hebben te reguleren, en alzo in hare wijdere nodige voornemens, op het minste verhindert te mogen werden. Dit doende, enz.

Was geteeckent H. V. Z. M.

En uit het geselschap zijner Principalen noch getekent by, enz.

Aen de E. E. Heeren Commiffariefen, en Directeurs, by den A. A. Heeren Burgermeesteren op autorisatie van den A. A. Raedt dezer Stede Amsterdam, gestelt over en omtrent de Coloniers willende na de Zuidt-Rivier in Nieuw-Nederlandt, en dat onder 't refort der zelve A.A. Heeren, &c.

Lett. B.

Over-gegeven den
20. Decemb. A°. 1661.

VErtoont andermael H. V. Z. M. met behoorlijke eerbiedingh, en dat volgens afsprek, en gelastingh der E. E. Heeren voornoemt, op den sestienden December dezes Jaers 1661. aen hem Suppliant in qualiteit als in 't vorigh request, gedaen. Nu by forme, en manier van raport over de voordragingh der twee bewuste poincten aen zijne Principalen. Zijnde ten I. Op wat wijz men zouw dunken sikh op het onquetsselfijckst, ten opsicht der Hoge Overigheit, Stadt en Compagnie, en 't veilighst voor de versoekende Societeit, onderlingh te mogen, en konnen verbinden, om alle hare particuliere voorvallende questien, en swarigheden onder sikh te verblijven, en besleghten, zonder te mogen, veel min gehouden te zijn voor eenige andere reghtbank dienthalven te verschijnen. Ten II. dat dertigh Jaren, boven nogh vijf Jaer eersts begin, vryheit van alle belastingh daer te landen voor hare E. E. voornoemt, te veel doghten. Deze voorsz. twee poincten, dan by henlieden mijne Principalen in rijper deliberatione geleidt, en naeuwkeurighlijk over, en weer overwogen zijnde; Adviseren daer op na hare beste wetenschap, edogh alles onder verbeteringh, als volghet. Op het eerste en wel het Considerabelste zeggende; hoe dat haer niet geheel onbewust en is 't onderscheit van burgerlijk misdrijf in Crimineel, en Civil. Alles wat onder Crimineel sorteert, zouwenze na gelegentheit van zaken, of met uitsluitingh, door ten minsten de twee darde part stemmen, of andersints ook by overleveringh, om daer of hier te Lande wyders te recht gestelt te werden, en hoger niet gezint zijn te procederen. Over alle 't gunt onder 't Civil wert betrokken, zoudenze van gelijken een kort, en beknopt onderlingh accoort, ook mede onder approbatie der A. A. Heeren Burger-meesteren dezer Stadt (welke zylieden dan ook niet alleen

wenschen; maer ook zeer gediensstigh zouden willen verzoeken tot Fondateurs, Patronen en Hooghste Opsienders dezer Societeit) en waer het wyders noodigh zou zijn dienthalfven approbatie te versoecken; traghten op te reghten, en dat onder verblijf aller zo bedaghte, als onbedaghte voorval-
5 lende verschillen, en swarigheden, egeen uitgezondert, aen de geheele Societeit, de welcke in geringe, en minst-belangende differenten, by de Moderaetste, en kundighste Gecommitteerdens uit den hare, als vrede-ma-
10 kers, alleen tot bevredingh, en verder niet zouwen procederen. In zaken van meerder belangh, by de meeste stemmen der geheele Societeit. En over merkelijk hooght belangende zaken, 't gemeen betreffende, zoudenze ook niet zonder ten minste de $\frac{2}{3}$ part van stemmen der geheler Societeit tot eenigh besluit traghten te komen. Zouden ook in alle voorname voorvallen, en daer
15 't den tijd lijden kost, niet versuimelijk traghten te wezen, het hoogh-wijs-advis harer A. A. Patronen voornoemt tot Societeits besten doorgaens te verzoeken. Als dewelke t'eenemael genegen zijn tot een reghte eenparige Christ-burgerlijke Societeits welstandt, en dat alleen onder hooghste opsight
20 voornoemt, afgescheiden van alle Militaire dwangh en heers-sught, dewelke voor hare vrye schouderen als vrygeboren burgers, die ook in een vry-landt en Stadt de vryheit gesmaekt hebbende; eenen ondragelijken last zouw zijn, en dien volgende voor henlieden ook onmogelijk om eeniger maten met voorbedaght accoord in te kunnen gaen. Belangende nu het tweede, daer
25 op zo menenze dat het het genoegh notoir is, en by Stadts Registers in gevolgh zouw kunnen blijken, datze in dezen profitabeler voor Stadt, en Staet als de gestelde Conditien voor Nieuw-Amstel zijn presenterende, of verzoekende: want gerekent de excessive kosten alrede by de Stadt Amsterdam daer omtrent
30 gedaen; zo zoudenze menen, dat ten einde de verzoghte 30 Jaren (want de eerste ongerekende vijf Jaren zouden met toestellen door lopen) verleende vryheit dezer Societeit; noch meer proffijt voor Stadt en Staet zal mogen en kunnen berekent worden, als 'er veelicht in driemael dertigh jaren op den
35 voet van en voor Nieuw-Amstel geprofiteert zal zijn of worden. Gevende hier van onder verbeteringh deze reden, dat het haer oordeels niet gesien is; dat eenige luiden van fatsoen, of die wat verder als haer neus langh konnen zien, en ook meede wat by te zetten hebben; op zodanige Conditien zullen traghten na Nieuw-Amstel te gaen. En die tot noch toe daer heen van
40 eenigh fatsoen hebben geschenen; die zijn meest door regeer-sught, en vermeenden koophandel aengelokt geweest; maer aengezien op de Regeringh noch komenschap aldaer niet veel vette soppen vielen te weken; zo zijn de zodanige nevens alle andere hare vanght wel gewaer geworden, en Nieuw-Amstel voor zo veel jaren al tot een Stadt beooght, en zouw ook noch geen
45 de minste Landt-buurt, in getal van Menschen, de armoede onaengeraekt, in Hollandt mogen verstreken. En dat zulx alleen met sleghte en by na ter werrelt geen voorraet hebbende Menschen onder noch Militaire inschrapende Tughtmeesters ten goeden effect zou konnen werden gebraght; schijnt ongelofelijk. Mijne Meesters in dezen hare rekeningh beter traghtende te maken; menen dan onder verbeteringh, dat om luiden van eenigh fatsoen, en middelen (zonder welke men in dezen niet kan beginnen, veel min uitvoeren) te trekken; het t'eenemael nootzakelijk is; dat de Conditien daer na werden geproportioneert en dien volgende, als mede ten opsicht van de

voor heen gemelde meer als gemene moeiten, perijkelen, en kosten, konnen zylieden ook noch niet anders begrijpen; of de verzoghte vryheits Jaren behoorden veel eer van mijn E. E. Heeren Commissarisen voornoemt, tot vermeerderingh als verminderingh by de A. A. Heeren Burgermeesteren, en verzoghte A. A. Patronen aengehouden te werden, 't welk mijne Principalen by wijdere standt grijpingh van haerlieder verzoek, en acceptatie van het A. A. Patroonschap niet ongefondeert durven verhoppen; datze in plaets van maer de dertigh vereischte jaren, uit Cordialiteit harer A. A. Patronen, tot noch betere voortzettingh, ten minsten met noch tien jaren vryheit daer-en-boven zullen werden vereert. En dit daer om te meer: aengezien men zelfs hier in 't beste van Hollant wel ruim voor zo veel jaren Vryheidt van alderhande belastingh voor droogh gemaekte Meren, en dat noch aen de rijkste Ingezetenen is vergunnende:

Wat en behoortmen dan aen geringe en des van noden zijnde Burgers, en die om te vinden betere gelegenheit, tot nodige erneringh met Vrouw, en Kinderen, eenigermaten genootzaekt zijn, of werden, haer L. Vaderlant (van alles overvloeyende; maer ach arm! te ongelijk verdeelt) voor een ruigh, wildt, woest, onbebouwt Landt te moeten verwisselen; wat en behoortmen die, zeggenge, tot haerder nodige reddingh en voorthelplingh dan niet te vergunnen? Dus veer dan wat aengaet mijn raport, en 't welk voor mijne Meesters te wenschen staet; dat tot naerder aenleidingh en bevorderingh haerder nodige en goede intentie zal mogen strekken, 't welk Godt geve. Hier mede, enz. Datum 20. December, A^o. 1661. Amsterdam.

Was getekent H. V. Z. M.

En uit het geselschap zijner Principalen noch getekent by, enz.

Aen de E. E. Heeren Commiffarifen, en Directeurs, by den A. A. Heeren Burgermeesteren op authorifatie van den A. A. Raedt dezer Stede Amsterdam, gestelt over en omtrent de Coloniers willende na de Zuidt-Rivier in Nieuw-Nederlandt, en dat onder 't refort der zelve A. A. Heeren, &c.

Lett. C.

Over-gegeven den
23. Decemb. A^o. 1661.

Vertoont wyders, H. V. Z. M. Het raport over 't point Crimineel der versoghte Societeit aen zijne Meesters en Principalen gedaen, mitsgaders het provisioneel onder verbeterings advis, by de zelve daer op gevallen. Mijne Meesters en Principalen in dezen verklaren eerstelijck tot haerder verschoningh, voorkomingh, en wegh-nemingh aller quade achterdochten, welke omtrent hare zo wat ongemene verzoeken moghten ont-

staen; dat haer geen dink in deze onderlinge handelingh aengener en zal wezen, als dat mijne E. E. Heeren voornoemt, op het aldernauwst in 't onderzoeken, en ondertasten harer intentie gelieven te gaen, verzekert zijnde; dat waer de zelve alle redelijke, naeuw-keurighste proef, en ondertastingh niet zouw kunnen verdragen; datze daer in nootsakelijke Correctie of verbeteringh is behoevende, en welke zy lieden sigh van 't begin, tot den einde in alle hare zo schriftelijke, als mondelijke verzoeken, Raporten, Advisen, &c. 't Zy door haer, of haren Gecommitteerden gedaen, eens voor al zijn onderwerpende. Ook niet willende dat 'er iet voor bondigh, of vast verstaen, of gehouden zal werden, voor al eer dat 'er ten wederzijde van ieders Principalen behoorlijke goetkenningh, of bekrachtingh zal geschiet zijn.

Komende dan tot het point der Crimineele zaken, zo zeggende dat gelijk het notoir in haer naerder verdoogh op den twintighsten dezer overgegeven is blijkend; datze in 't minste na geen Crimineele-Jurisdictie en zijn staende; maer in tegendeel datze deselve sigh t'eenemaal ontslaen, en als een al te beswaerlijk Ampt voor henlieden niet duisterlijk en zijn afwyzende, en waer by zylieden by dezen ook noch op het alder ernstigste zijn persisterende. Blijft dan nu overigh om in dezen delen, ten respect der Hoge Overigheit, aen mijn E. E. Heeren voornoemt, te geven behoorlijke, en ook mede volkomen satisfactie, als de welke grondelijk hebben verstaen, en gevat dat zo 'er het minste misnoegen, zo wel in het een, als ander by mijn E. E. Heeren voornoemt, als ook inzonderheit der zelve A. A. Principalen omtrent deze onderhandelingh, als ook namaels, met reden zouw mogen komen te ontstaen, dat dat het schadelijkst voor henlieden zouw wezen dat 'er in dezen zouw kunnen werden bedaght. En dien volgende zullenze in alles, watze zullen kunnen verstaen niet directelijke tegens haren verzoghte Societeits byzonderen, en nootzakelijken beooghden welstandt te strijden, met alle eerbiedigheit aen mijn E. E. Heeren, mitsgaders der zelve A. A. Principalen na behoren trachten toe te geven of afstaen. Zylieden verstaen dan dat voor dezen haren beooghden Societeits te durene welstandt, voor onverwikkelijke, en als hoogste Wetten zouden moeten werden geobserveert.

1. Dat 'er niemandt particulier, 't zy onder wat pretext, onder henlieden eenigh gebiedent ontsagh zal werden toegelaten. 2. Dat 'er ten dien opsight niet een stuiver uit het gemeen voor iemandt, 't zy ook mede onder wat pretext, en sal mogen werden geprofiteert. Zullende de machtigste in goederen, en niet min in kennisse de Societeit in alle voorname bedieningen, zonder een stuiver proffijts daer voor te trekken, alleen uit liefde by verkiezelijke beurten moeten bedienen. En hare rekeningen 't gemeen aengaende promptelijk, en by overleveringh aen de gehele Societeit; zo wel over hare verrichtingen als ontfangh, en uitgaef van penningen, gehouden zijn te doen. De mindere bedieningen zouden ook mede uit liefde, by de minder vermogende, zonder eenigh het minste genot, by verkiezelijke beurten moeten werden bedient. 3. Den Alderminsten zouw zo wel gereght, en gelijk moeten geschieden, als den Aldermeesten, ja daer de zaak het eeniger maten zouw mogen, of kunnen lijden, Den Minderen altijt met gunstiger oogen aen te zien als den Meerderen, als geheel daer over uit zijnde; dat den Minsten, tot voort zettingh harer voorgenome Societeit, alle gelegentheit tot beteren standt werde ver-

schaft en gegeven, om alzo met 'er tijd meer en meer nutter lidmaten harer
 gewenste Societeit te bekomen. Dit dan aldus voor af by mijn E. E. Heeren
 werdende geconsidereert, zo sullen hare E. E. sikh niet zeer met eenigerhan-
 de bekommerlijke achter-doghten, over de voorgewende zwarigheden, om-
 trent de aengeboden opsicht van den Nieuw-Amstelze Heer Schout, over deze
 Societeit, behoeven beswaert te vinden: want mijne Meesters op de gronde
 van een Egaliteit, 't zelve voor zo een kleen beginnende Societeit het nutste
 oordeelende, willende bouwen; vinden sikh genootsaekt, zelfs alle voorne-
 me Hoogheits schijn, zo veel mogelijk te vermijden. Gelijkze ook mede ten
 zelve opsicht, zo veel mogelijk, alle rigoureuse proceduren, voor een be-
 ginnende Societeit ook zeer schadelijk, geerne zouden voorkomen, en afwij-
 zen. Maer dezen eghter alle niet tegenstaende, zo vindenze sikh in deze gele-
 gentheit ten hoogsten verplight, volle satisfactie op het voorstel vande op-
 sight van den Nieuw-Amstelze H^c Schout, aen mijne E. E. Heeren voor-
 noemt te geven.

Voor eerst zouden mijne Meesters, en Soliciteerders, dezer Societeit, wel
 zeer gedienstelijk, als 't zelve tot haerder nodige voortzettingh 't alderbest
 oordelende, willen verzoeken; datmen ten minsten de vijf ongerekende eer-
 ste begins jaren, henlieden geliefden op hun eigen perijkel alles onderlingh te
 laten besleghten, en dat dan daer na den H^c Schout van Nieuw-Amstel zouw
 mogen vry staen ter plaetze dezer Societeit, zo ten opsicht van den Staet, Stadt,
 en Compagnie, als mede haerder huishoudingh, zo in 't generael als particu-
 lier, alderhande gerechtelijke inspectien te mogen nemen. Getuigen te
 beleden, zo en als hy zulx volgens zijne Instructie, daer van ook nette ope-
 ningh aen de Societeit zouw dienen gedaen te zijn, in aller modestie, goetvin-
 den, en te raden zouw mogen zijn of werden. Edoch egene proceduren, zon-
 der Communicatie der voornaemste Bedienaers in der tijd van deze Societeit,
 tegens iemanden aen te mogen vangen. Huis-zoekingh, Apprehensie, mitsga-
 ders alle van dier Natuur zijnde voorneme exploitēten, niet zonder consent der
 voorname Societeits-Bediensers in der tijd by der handt te mogen nemen.
 Merkelijk verschil, tusschen den Nieuw-Amstelze H^c Schout, en de voorsz.
 bedienaers hier over vallende, en een van beide, of alle beide merkelijk menen-
 de te zijn beswaert, of verkort; zullen daer over aen desselfs A. A. Patronen
 en Hooghste Opzienders vermogen te doleren. Dewelke dan daer over na
 haer A. A. goetvinden zullen hebben te disponeren, en de verschillende par-
 tijen volgens plight te obedieren. Wat noch aengaet de Vryheits jaren van
 belastingh daer te Landen; blijven zylieden sich noch gedragen tot hare rede-
 nen en motiven in hare twee voorgaende geschriften, op den 13. en 20. dezer,
 overgegeven. Eindtlijk, en ten laetste zo willen mijne Meesters, en Princi-
 palen in dezen wel expresselijk dat deze en alle voor heen gaende als ook navol-
 gende zo schriftelijke als mondelijke opstellingen, omtrent deze verzoekende
 Societeit (als strekkende voor eerst maer tot een proef haerder intentie, en
 zo maer in 't ruigh, en als maer ter loops geconcipteert en voorgedragen)
 niet wijder en zullen noch mogen werden getrokken, of in eeniger manieren
 werden geduidt, als alleen tot haerder byzonder Societeits oogmerk en be-
 sten. Gantsch niet voorhebbende, hier door eenige andere, 't zy ook wat
 form van regeringh, te taxeren veel min te beledigen: aengesien zylieden
 voor zo onervaren, of onwetende in deze Werelt niet en willen geacht of ge-

houden zijn; dat ze niet en zouden weten, hoe dat de verscheide gesteltenisse, zo van aerdt der Menschen, en Landen, als ook zeer grote, of maer zeer kleine beginnende Societeiten, verscheide manieren van Regeringen zijn vereischende. Hier mede, enz. Datum 23. December A^o 1661. Amsterdam.

Was geteekent H. V. Z. M.

En uit het gezelschap zijner Principalen noch getekent by, enz.

Aen de E. E. Heeren Commiffariefen, en Directeurs, by de A. A. Heeren Burgermeesteren op authorisatie van den A. A. Raedt dezer Stede Amsterdam, gefelt over en omtrent de Coloniers willende na de Zuidt-Rivier in Nieuw-Nederlandt, en dat onder 't refort der zelve A.A. Heeren, &c.

Lett. D.

VErtoont noch wijders, H. V. Z. M. Over en omtrent de gelastingh harer E. E. voornoemt op den 23. December laetstleden gedaen; om tegens de naeste en wijdere Compareringh voor hare E. E. een onderlingh Compromis (na 't welk de Soliciteerders der Christburgerlijke Societeit zouden gezint zijn alle hare Civile zaken onderlingh te besleghten) te ontwerpen, en dan met hare E. E. te Communiceren. En voor zo veel des zelve inhoudende Articulen buyten nadeel van Staet, Stadt, en Compagnie zullen mogen werden bevonden; daer op dan behoorlijke approbatie by des selfs A. A. principalen, en daer sulx wijders zou gehoren, te mogen verwerven. Verdoont hy H. V. Z. M. ten opsight voorsz, na voorgaende Communicatie zijner Principalen, deze navolgende, en onder verbeteringhs, en als maer adviserende poincten, articulen, of ruyge opstellingen, volgens welke zijne Principalen menen dat hare te begeeren, en te versoeken Christ-burgerlijke-Societeits groeiende, bloeiende, en te duren welstandt, niet alleen dient aengevangen; maer ook vervolgens opgebouwt, en gecontinueert te werden; om alzo ten voorneme goeden effect, en tot zonderlinge dienst, ten verscheide opzichten, van Staet, Stadt, en Compagnie te mogen werden gebracht.

I. De voornaemste grondt-slagh dezer Societeit zou dan wezen een Even-gelijkheid, ten welken fine ieder Mans-persoon (niet onder de vier-en-twintigh Jaren oudt, of ten ware hy getrouwt waer, en niet dienstbaer zijnde) begeerende te komen in deze Societeit, eerst, en voor al heilighlijk, of by Mannen trouw, of waerheit zal hebben te beloven; dat hy nooit na eenige byzondere opper, of gebiedende macht in deze Societeit zal trachten, nochte ook gedogen dat by iemande van deze Societeit daer na in 't minste getracht zal werden; maer 't zelve met gemeenderhandt, na zijn uiterste vermogen

met lijf, en ziel ten gemene-best, zal helpen weren, en tegenstaen. Midtsgaders alle wijdere poincten, by meerderheit, of $\frac{2}{3}$ part van stemmen der geheele Societeit, ten gemene-best, zijnde geresolveert, of vast gestelt; by hem ook, na zijn beste vermogen, als een recht vreed-lievend-Christen Mensch zullen betracht, en onderhouden werden.

5 NB. Volgende 14. aentekeningen zijn Copie van der E. E. Heeren Commiss. Kanttekeningen op den 25. February Ao. 1662. aen de Sollicitanten overgelevert.

2. Trachtende ook mede met het ingaen van deze Christ-burgerlijke Societeit, tot onderhouding van alle vreed, en eendracht in de zelve, van hem af te leggen alle particuliere twist, en hevige sect-gezintheit omtrent Religies zaken. Dienthalven zich volkomen te vreden zullende houden, omtrent den gemenen Godts-dienst, met alle Zonnedagen, en Hooghtijden, die men daer als hier te Lande zal vieren, op gezette uren des voormiddaghs uit de H. Schrift, door ettelijke aenkomende geschikte Jongelingen, of ook Mannen der Societeit, by beurte met goede ordre, en op ieder Hooghtijd passende Capittelen, alleen simpel te horen voorlezen. Met ook Psalmen, zoo voor als na de Lezingh, tot een begin, en eindt, dier Godts dienstige-vergaderingh tot onderlinge stichtinge te zingen, en alzoo met alle behoorlijke aendacht, en zedigheid te vergaren, en te scheiden.

20 3. Dit kan niet toegestaan werden, also de rust-dagen esgal moeten geviert werden.

3. De gemene Raedts-plegingh zoud ook meest ter zelve tijd, en plaets, na 't uitgaen der voornoemde Godts-dienstige-vergaderingh, voor eerst, en by provisie mogen geschieden.

25 5. Ordonnantien te maken, en compeeteert niemant dan de Hoge Overigheid. Maer konnen onder malkander wel een æconomische ordre maken, mits de wetten niet contrajerende.

4. Om dewelke in goede, en behoorlijke form te bestieren, en beleden, zoo zal 't hier nu van noden zijn vande gehele form der Regeringh dezer Societeit beginnen te spreken.

5. Alle ordonnantien, tot welstandt dezer Christ-burgerlijke Societeit werdende vereischt, zouden by ten minsten de $\frac{2}{3}$ part met biljetjens stemmen moeten werden goet gekeurt.

40 8. Daer zal de Overigheid wel voor zijn.

6. En van gelijken met niet minder als $\frac{2}{3}$ biljetjens stemmen mogen verandert, vermeerdert, of vermindert, of ook te niet gedaen werden.

7. Welx eerste voorstel tot het maken van eenige nieuwe ordonnantien, midtsgaders tot veranderingh, vermeerderingh, of verminderingh, of ook te niet-doeningh der alree gemaecte tenderende; zouw alleen by de Gemeenten-bedienaers in der tijd, als voor-zittende leden, en by gevolg van tijd ook met voorgaende Communicatie aller oit gewezen Gemeenten-bedienaers, in de algemene vergaderingh mogen geschieden.

35 mits de wetten niet contrajerende.

8. Op dat 'er alzoo door haestige onbedachtheit, niet ietswes in de algemene vergaderingh, en werde geproponeert, veel min besloten, 't welk nadeligh aen Staet, Stadt, en Compagnie zou mogen zijn, of konnen geacht werden.

45 10. Dienthalven zal 't voor al ten gemene welstandt ook zeer goet, dienstigh ja nodigh zijn; dat de Societeit alle haer besluiten, en ordonnantien, 't gemeen aengaende, altoos ter correctie harer A. A. Patronen en Hoge Overigheid zy stellende. En van eenigh byzonder belangh schijnende te zijn; daer over ook altoos der zelve A. A. approbatie zien te verwerven.

9. Waer na als een hooghste doelwit, en beste dezer Societeit, naeukeurighlijk moet werden gedoelt: want zonder volkomen genoeg in alle voorneme raedtslagen, besluyten, als ook in de mindere particuliere proceduren dezer Societeit, &c. aen Staet, Stadt, en Compagnie te geven; zoo was de ruine dezer gehele Societeit vol-uit geboren.

10. Dienthalven zal 't voor al ten gemene welstandt ook zeer goet, dienstigh ja nodigh zijn; dat de Societeit alle haer besluiten, en ordonnantien, 't gemeen aengaende, altoos ter correctie harer A. A. Patronen en Hoge Overigheid zy stellende. En van eenigh byzonder belangh schijnende te zijn; daer over ook altoos der zelve A. A. approbatie zien te verwerven.

11. Komende nu dan tot de form der verkiezingh der voorneme-Gemeenten-bedienaers; zoo zullen de gezamentlijke Coloniers, en ten minsten hondert Man sterk, de ongetrouwde Mannen niet onder de vier-en-twintigh Jaren (niet dienstbaer zijnde, noch ook van 't Gemeen by form van verschot iet gedenkende, tot expeditie t'haerder reis, te genieten) ter geordineerde plaets harer A. A. Patronen, en hooghste Opsienders by een mogen komen.

12. Doende gezamentlijk in handen van hare A. A. Patronen, of des zelfs E. E. Gecommitteerdens den behoorlijken Eedt, of Mannens-trouwsbeloften, van in alle hare zoo gemene als byzondere raedtslagenen, en betrachtungen aen den Staet, Stadt, en Compagnie gehouw, en getrouw te zijn, en te blijven, enz.

13. De Namen, Plaets, en Woonsteden, Vrouw, en hoe veel Kinderen, met onderscheit van hoe veel Knechtjens, en Meysjens, als ook der gehuurde Knechten, en Meyden, Namen, en Ouderdom dan mede net aen te tekenen zijn, ook van wat hanteringh, en hoedanige gezintheit.

14. Aengezien alle intraçtabele Menschen, als daer zijn stijf-koppige, en aen den Roomse-Stoel-naeuw-verplichte Papisten, Woekerige Joden, Engelze stijf-koppige Quakers, Puriteinen, en driestige domme duizent-jarige Rijks-Gezinden, midtsgaders alle stijf-hoofdige hedendaeghse Revelatiepretendeerders, enz. uit deze noch tedere Christ-burgerlijke Societeit, tot behoudt der gemene rust omzigtelijk moesten werden geweert.

15. En dan zoo voorts door de stem-hebbende Coloniers, na hare beste wetenschap, in een toegerolt biljetjen op te stellen, en alzoo voor elk zijn hoofd te kiezen, of te nomineren een man, welken hy de vermogenste in middelen, als ook voornementlijk in verstandt, of kennis onder hen-lieden is achtende.

16. Welke stemmen in aller tegenwoordigheit, by provizie door eenen uit den haren, zullen mogen werden vergadert, en zullen de tien Mannen, daer op de meeste stemmen zijn gevallen, voor een dubbelt getal aen de A. A. Heeren Burgermeesteren der Stadt Amsterdam als Patronen, en Hooghste Opsienders (om daer uit vijf, voor een Jaer te dienen, te kiezen) mogen werden geoffereert.

17. Zo het gebeurden, gelijk het licht zou kunnen, dat de meeste stemmen op meer als tien vielen; in zulken geval zouwmen door 't lot uyt die, daer de minsten van de meeste stemmen eenparighlijk op waren gevallen, tot vervullingh vande tien by 't lot mogen uytkiezen.

18. En van gelijken zouden die, welke malkanderen te na in bloet bestonden, door 't lot moeten werden geschift, enz.

19. By vermeerderingh van Coloniers, zouw men ook t'elkens van twintigh Man een tot voorneem Gemeenten-Bedienaer Jaerlijx tot vermeerderingh der Gemeenten-Bedienaers mogen verkiezen.

20. Zullende de afgaende, by provisie, maer een jaer daer na weer verkiezelijk mogen zijn.

21. Den oudsten van jaren vande afgaende, maer daer na voornementlijk den langhst in bedieningh geweest hebbende, zal tot President of voorzittend Gemeentens-Bedienaer noch voor een jaer de gemeene zaek moeten helpen bedienen.

22. Ter gedestineerde plaets zouw men alsoo voorts de nominatie der

Gemeenten-Bediensers by dubbelt getal een Jaer van te voren aen des zelfs A. A. Patronen mogen doen, en op voorraet over zenden. En die de gedane verkiezingh dan weer by beslote missive eerst tegens, of op den afgaende tijd te openen, zouden by tijds kunnen verzenden.

5 23. Deze aldus verkozen Gemeenten-Bediensers zoud men noch tot een a twee Gemeenten-Bediensers uyt de Mennoos-gesinden, of die geen warentlijke defensie verstonden, een dubbelt getal mogen nomineren; om van gelijke tot assisterende, en toezierende voorneme-bediensers (als 't op geen wapen-handelingh of defensie aen quam) als voren te kiezen, en by
10 voegen.

24. Zullende nu alle de verkoren Gemeenten-Bediensers, voor 't aenvangen van haren publijken dienst, heilige beloften (by form van Eedt, ofte ook anders op Manne-trouw of waerheit, 't welk voor een en 't zelfde zal opgenomen en verstaen werden) eerst aen des zelfs A. A. Patroonen, en
15 Hooghste Opzienders de Heeren Burger-meesteren der Stadt Amsterdam, en daer te Landen aen haren dienthalven Gevolmaghtighden, daer na ook aen de gesamentlijke Coloniers moeten doen; van datze alles na haer beste kennis en uytterste vermogen, 't gemeen aengaende, ten meesten voordeel, en gemeene rust zullen trachten te dirigeren, en besleghten.

20 25. En dat na haer beste wetenschap buyten eenigh het minste voorbedaght nadeel van Staet, Stadt, of Compagnie. Ten welken opsight aen henlieden ook een prompt reglement zou kunnen voorgeschreven werden.

26. Ook mede zullende gehouden zijn van alle de minste heersingh over 't gemeen niet alleen ook heilighlijk te desisteren; maer sigh dienthalven
25 ook niet min op het alderscherpst te verplighen; datze daer over voor 't gemeen als Argus ooggen zullen traghten te verstrekken; om 't zelve wakkerlijk na haer uytterste vermogen en kennisse, als een aldergrootst algemeen quaet voor een klein beginnende Societeit, gemeenderhant te helpen weren en tegenstaen.

30 27. Sigh van gelijken verplighende, hare Rekeningen 't gemeen aengaende, openbaerlijk voor alle de Coloniers promptelijk ja zelfs by overleveringh, om net nagezien te mogen werden, tot een stuiwer te doen.

28. Dienthalve als mede aller hare verrichtingen omtrent de gemene zaek, zylieden sigh ook geerne alle ende ieders Coloniers Corectie, mitsgaders gereghelijke aenklaghten (voor alle zo in der tijt als gewezen Gemeenten-bediensers te doen) een jaer en zes weken na ge-expireerden dienst en langer niet, zijn onderwerpde.

35 29. Zonder nochtans voor alle voorsz. diensten en verplighingen een stuiwer genots te mogen genieten, of uyt het gemeen te profiteren, zullende alles uyt liefden, of anders voor wat genietende eer, tot 't Gemeen moeten verichten en doen.

30. Nu zouden de gesamentlijke Gemeenten-bediensers, onder de be-eedigde Coloniers ook mogen uitzien na een neerstigh, en getrouw Persoon, in 't Boekhouden en Rekenen tamelijk wel geoeffent (welke ook te gelijk Schoolmeester dier Societeit zou mogen verstrekken) om van alle de Gemeentens
45 zaken, schoon van noch kleen belangh, echter niettemin net Register en Rekeningh te houden.

31. Alle particuliere Contraeten, Testamenten, of uysterste willen, &c.

zouden by den zelve, by provisie volgens de beste Notarische formulieren, en voor twee a drie be-eedighde Coloniers dezer Societeit mogen werden gepasseert. Zo mede getuigen te beleden, enz. zou ook voor twee voorneem-Gemeenten-Bedienaers door den zelve wel kunnen en mogen waergenomen werden.

32. En tot welkers alle vergeldingh men den zelve exemptie van alle gemenen arbeit zouw mogen vergunnen: op dat also alle gemeentens beswaringen die door op ieder acte iet te stellen zou mogen insluypen, des te beter mogen werden geweert. En waer op in alle wydere voorvallende gelegentheden inzonderheit dient gelet.

33. De voor-aengaende, of hooftbedieningen der Schutterlijke, tot nodige verweeringh, wapen-oeffeningh, zoud ook alle Jaren, een half Jaer na de voorneem-Gemeenten-bedienaers veranderingh, (by nomineringh, of dubbel getals opstellingh door meeste gemeentens stemmen, en dan voorts by uytkiezingh der voorneem-Gemeenten-bedienaers, die daer over ook het hooghste gezagh zou Competeren, en in wiens handen den Eedt van gehou, en getrouw, enz.) mogen geschieden.

34. Zo mede op dezelve wijs te nomineren, en verkiezen alle voor-aengaende, of Hooftbedieningen in den Landt, huys, of hut, en sterkte-bouw, als ook 't boodtschap ter daghvaerdingh, enz. mitsgaders alle, 't zy hier genoemde, of niet genoemde Subalterne, of onderbeurtige-bedieningen, zouden ook mede alle uyt liefden, of voor een weinigh eers, na voornoemde electie, moeten werden bedient.

35. De gezamentlijke voorneem-Gemeenten-bedienaers, hare eerste zorgh dan nu zal wezen, om een goet, heght, en ruim Schip, ten naesten prijze, tot overvoeringh der Coloniers te huuren.

36. Op de Victualy, schoon by den Schipper te verzorgen, eghter 't oogh daer over te laten gaen: op dat de gezontheit der Coloniers hier door geen last en kome te lijden.

37. Maer al vorens zal 't geraden zijn, datze van ieder bevestight Colonier zo veel gelts op de handt zien te ontfangen, als 'er by naeuwste overslagh tot overvoeringh, en kost-gelt voor een jaer hooft voor hooft zal zijn behoevende.

38. Welke voornaemsten voorraet op de beste menagie voor Cargasoen daer te Lande kan werden bekomen

39. Gereetschappen tot den Lant, Hut, of Huis, en Sterkte-Bouw, moetenze voor al ook niet vergeten.

40. Recommanderende voorts ieder Colonier die sigh zulx vry kent, hooft voor hooft, t'zijner nodige lijfs defensie voor al, en ten minsten met een Snap-haen-roer, Pistoel, en Houwer, Kruit, en Loot naer advenant te voorzien.

41. De Mennoos-gezinden, of die sigh zulx in conscientie niet vry en kenden, zouden by provisie, zo ten opsight dezer monture, als ook ten opsight van toght en wagh, voor 't gemeen, met gemeen consent, of meerderheit van stemmen, op zekeren te contribuieren tax werden geschat.

42. Zullende de zodanige, ook mede van alle stemmingh (omtrent de nodige voorvallende Defensie, Sterkte-Bouw, mitsgaders alle de daer omtrent te stellene ordre van Officien, en Wapen-oeffeningh) exempt zijn.

43. Zo en moet ook niet werden versuimt ieder Colonier te vermanen dat hy sich, en Familie voor in plaets van maer tot pronk dienende Kledingh, en Huisraet, van alle nodige, den lijve welvoegende, gantsch onkostelijke, verwarmende, en tot den Landtbouw bequame Kledingh, Linnen, Koussen, en Schoenen naer advenant, ten minsten voor twee Jaer voorsie:

44. Want by gebrek van goede, knapse, en wel-geschikte habituatie, de menschen al te veel van haren recht menschelijken, en burgerlijken Standt, en luyster komen te verliezen.

45. Staet dan voorts by de Gemeenten-bediensers te versorgen, dat alles tot de beste Commoditeit voor de Coloniers na ieders qualitet, om over te varen, tot bequaem verblijf voor man, en vrouw, en kinderen, enz. werde geschikt.

46. Alle onnodigh, en groot-plaets-beslaende Huysraet, enz. moet om de kostelijke vracht, en behoudingh van Scheeps-ruym tot de nootzakelijkheden met naeuwe toesicht werden geweert.

47. Alvorens te Scheep tredende, zouden de voorneme-Gemeenten-bediensers door ettelijke der gemene Coloniers, alle de Coloniers mogen ontbieden te samen te komen; om de gemene rekeningh op te nemen. Dewelke ook promptelijk als voren in Articul 29. belooft; zelfs by overleveringh zou moeten geschieden.

48. Moetende 't zelve, zonder eenige de alderminste ooghluykingh, op het alderzorghvuldighst, en ernstighst t'elkens voor 't afgaen der voorneem-Gemeenten-bediensers werden geobserveert: aengezien hier van 't grootste, en voornaemste deel des gemenen best is afhangende.

49. Daer te Lande dan, met Godt den voorste, gelandt zijnde; zo gelt het nu ieder Colonier, als een rechtschapen Batavier, en Voorstander van 't gemeen, de handen uyt de mouw te steken.

50. En gemeenderhandt met goede ordre, en rechtschape, Landt, Hut, en Sterkte-bouw-kundige Voorgangers ten eersten Legerze-wijz Hutten op te slaen; om also met Vrouw, en Kinders, Bagagie, enz. Uyt het Schip onder droogh te komen.

51. Voorts dan ook met gemeenderhandt te maken dat het zaet in d'aerde geraek.

52. Daer na, of ook al ondertusschen, dient op een vaster Defensive-algemene-winterwooningh toegeleid; tot dat het de gelegenheit toelaet voor ieder apart een eige particuliere, en gemakkelijker woningh te kunnen verschaffen, en bezorgen, enz.

53. Tot opwekkingh, en vrolijke moetgevingh voor den niet al te kloekmoedige Menschen, en tot bekingh van zekeren gewissen voor-raet van levens-middelen, mitsgaders de ruimte van welbereidt gemeen-bouw-lant, daer na door 't lot te delen, zou ons oordeels den alderbeste middel zijn; datmen de eerste vijf Jaren gemenerhandt ten minsten ses uren daeghs met partijen van tien Man, daer onder een goetkundigh voorganger, het te bereiden Lant, enz. by gelijke Perken, en Lot verdeelden; om gehouden te zijn ieder Perk binnen zo veel dagen, als 't dan wel te doen goet gevonden zou mogen werden, na behoren te prepareren.

54. Blijvende den overigen tijd dan tot ieder zijn particuliere zake, gemak en proffijt te betraghten.

55. Ten welken fine men ook ten eersten by gemene resolutie, en Lot een ieder Colonier zo veel naest, of ook tot Wijngaert best bequaem, gelegen landt, als mede tot een Moes-Hof, Speeltuin, enz. na dat de gelegenheit dan toeliet, ruimelijk souw mogen laten toekomen; om alzo ieders particuliere lust, en naerstigheit, ook al ten eersten, tot elx best genoeg, plaets te geven.

56. 't Vee zouwmen ook 't vorderlijkst voor de eerste vijf Jaren in 't gemeen mogen kopen, houden, en aenfokken.

57. 't Gemeene Landt, Vee, enz. en zouw voor de verdelingh, om iemants particuliere schult, of achterstal, op generhande wijz aensprekelijk, of in regh-ten betrekkelijk mogen zijn.

58. Als 'er nu na 1. 2. 3. 4. Jaren t'elkens weer nieuwe Coloniers by quamen, zo zouwen die (om met de daer zijnde in bereidt Landt, als alle andre gemene voorraet van Vee, enz. gelijk in te komen) met de daer zijnde t'elkens een accoort tot vergeldingh mogen maken; 't zy door aen d'eerste, of voor zijnde, eenige verlightingh van gemenen Arbeit, of eenige andere daer te bedenken voordelen te vergunnen.

59. By overlijden van eenige der Coloniers binnen den tijd der vijf eerste gemeen-werkende jaren; zouw over desselfs part in 't gemeen aen des zelfs overledene Erfgenamen, zo ze sikh anders buyten 't gemeen konnen bedruppen, volgens gemene taxatie als Articul 58. konnen werden goet gedaen.

60. Maer geen Erfgenamen sikh in de Societeit of onder de Coloniers representerende, zouw dit tot proffijt van 't gemeen mogen komen.

61. Alle jonge ongetroude Mannen, onder de 24. tot 18. Jaeren, zouden, schoon exemt van gemene stemming, echter niet te min in alle gemenen arbeit, enz. en dienvolgende ook in de gemene proffijten, t'allen tijden als 'er nieuwe Coloniers volgens vorigen Articul 58. ingelijft wierden, ook mede op gelijke voorwaerde ingetrokken mogen werden.

62. De vijf eerste jaren ge-expireert, omgekomen of ge-eindicht zijnde, en door dusdanigen ettelijke uiren daeghs gemeenen arbeit, enz. matelijken voorraet van bereidt Landt, Koren, Vee, enz. bekomen zijnde; dan zal het tijd mogen zijn, datmen tot de meeste voortzettingh van 't gemene best, en ieder in 't byzonder, de Landerijen, en Vee, enz. tot hier en toe principael in 't gemeen zijnde, by 't Lot onderlingh verdeele, en alzo wijders een ieder Colonier en Huis-Vader, enz. zijn best op sikh zelve recommandere te doen, en te zoeken: want zulx zal yders particulieren yver, en naerstigheit, tot bekomingh van zijne particuliere uytmuntende welstandt, op het aldermeest mogen opwekken, en bet gaende maken.

63. En dien volgende ook van gelijken in den eenighsints koele en laffe Natuiren van Menschen een na-yver mogen verwekken, om van gelijken niet geheel veraght, en t'onder te blijven.

64. 't Welk dan alles nootsakelijk eenen bysondere welstandt voor 't gemeen zal konnen, ja moeten verstreken, en meer, en meer veroorsaeken.

65. Zoude alzo weinigh of geen swarigheit voor 't gemeen over de weinige al te laffe, of ook fadsige slempempende natuiren van Menschen overblijven: Aengezien by 't gemeen overvloedige nutte, en niet min eerlijke, wel-draegelijke Conditien tot der zelve, en gemene welstand wijzelijk zouden konnen, en mogen uitgevonden werden.

66. By extreme voorval; als by exempel dat 'er ymandt waer, die niet

tegenstaende alle particuliere, als ook Gemeenten-bedienaers vermaningh, en veelmale waarschouwinge, echter, dien alle niet tegenstaende, t'enemaal tot debauche overdadige slemp, en opsnappery, mitsgaders allerhande wellust-plegingh verviel, zijnde dezelve een Huishoudent, of getrouwt Man, waer door Vrouw, en Kinders quamen gebrek te lijden, en wijders in ellenden gezien waren te vervallen:

67. 't Gemeen zal door hare Gemeenten-bedienaers, of versorgers (na dat dezen Sorgh-lozen-buykdienaer, enz. alvorens uit de gemene stemmingh door $\frac{2}{3}$ stemmen zal zijn gesloten) voor al de Kinderen, met de Vrouw, indienze wil, in hare gunstige protectie nemen: Want aen de Kinderen daer is, en moet voor 't gemeen byzonderlijk aengelegen zijn; datze tot behoorlijke en voor 't gemeen nootzakelijke Hantwerken, t'haren en gemenen best, buyten zodanige Ouders disordre, mogen werden gevordert.

68. De Vrouw het ook eindtlijk moe werdende; magh vryelijk (edoch met kennis, en communicatie der Gemeenten-bedienaers) van zodanigen Man, of Onverlaet voor een tijd zien af te wijken. Zullende na gelegentheit van zaken, uit of ten laste van 't gemeen door de Gemeentens-besorgers mogen gestut, en voortgeholpen werden.

69. Latende den Man echter niet te min, t'zijner nodige beterschap, zoo 't hem nodigh mocht zijn, noch eenigh sober levens onderhoudt uit het gemeen toekomen.

70. Zoo hy dan noch, niet tegenstaende alle dus menighvoudige voorheen-gaende broederlijke vermaningen, en bejegeningen, in plaets van verhoopte bekeringh, en beterschap, tot eenigh geweld, of handtdadelijken overlast quam te vervallen; zo mochtmen zodanigen, na gelegentheit van zaken, by ten minsten $\frac{2}{3}$ stemmen t'eenemaal uit de Societeit zetten.

71. In cas van eenige noch veel meerder geweldige oppositie; hem Delinquant dan door eenige de dapperste, bedaerste, en voorsichtigste Coloniers, by de Gemeenten-bedienaers te ordineren, in hechtenis trachten te nemen, en alzoo tot zijn en zijn 'er Families besten voor zwaerder ongeval trachten te bewaren.

72. Zonder ooit, ja zelfs, ten uit einde zijns levens, moede te werden in 't blijven continueren met alle nodige bybrengingh t'zijner, en Societeits gewenschte bekeringh, en beterschap.

73. Maer aengezien de wetten onzes Landts, en Hoge Overigheit, na gelegentheit van zaken, over eenigerhande Criminele delicten lijf straf zijn vereischende; zoo zullen Societeits proceduren met voornoemde apprehensie eindigende, de proceduren wegens de Hoge Overigheit, by haren daer toe gelastighden, met overnemingh mogen beginnen.

74. En uit het gene hier zoo in 't ruige, en als exempelze-wijz omtrent eenen buiten-sporigen Huis-vader, tot des zelfs herstellingh, stuttingh, en bevrijdingh van meerder quaedt, ten gemenen-beste is aangewezen; daer uit kan ook wijders wel goede ordre voor buiten-sporige Vrouwen, Dochters, en Soons, enz. werden beraemt.

75. Om dienthalven dan op geen pointjens, of pointilletjens te blijven staen; zoo menen wy, onder correctie, dat het by na onmogelijk zouw konnen zijn; dat zoo wanneer alles tot zoo een voorneem gemeen-best, en dienvolgende stoppingh aller particuliere noot, redelijke lusten, en genegenthe-

5

10

15

20

25

30

35

40

45

68. Dit is bedenkelijk, en met de politique ordonnance strijden- de, en kan derhalven zonder communicatie vande Hoge Overigheit daer niet in gedaen werden.

70. en 71. Dit smaekt na hoge Jurisdictie die de H. H. Br. Mrs. zo aen geen particuliere en zullen geven, ook met het eerste voor-geven vande Societeit niet over een en komt, veel minder het volgende Artic. dat des Schouts werk is, die men sulx moest in handen geven.

5 77. Hier van is de Societeits-Broeders, zo daer toe gegengen zijn, geseid dat een Compromis zullen ontwerpen, en de H. H. Directeurs vertonen.

10 78. Hier zijn beschreven Wetten af, waer na men sich sou moeten reguleren.

15 82. Dit is niet practicabel om de groote distantie vande plaets, mitsgaders de onkosten en tijt-versuym daer op lopende.

20 83. De te bedingene Privilegien of iet dat strijt tegens de Art. by de Stadt gepresenteert, en in specie van eenige somme by arrest te wijzen, souwde van de Ed. Gr. Achtb. H. H. Br. Mr. met expressie van dien moeten werden versocht.

den werdende gedirigeert, dat 'er in zoo een kleen Christ-burgerlijke Societeit eenigerhande geweldige Diefte, Moort, Vrouwen-kracht, Overspel, of ook Hoerdom, enz. zou kunnen werden betracht, veel min gevonden.

76. Zullende nu ook iet moeten stellen aengaende alle particuliere civile twisten, en verschillen (daer men by deze Societeit allerhande particuliere, en personele injurien ook onder zou mogen betrekken) dunkt ons, onder verbeteringh, dat 'er tot der particuliere als gemenen-best, en rust niet beter en zouw kunnen werden bedacht;

77. Als dat alle de door Eede, of by mannen trouw, of waerheits beloften ingelijfde leden dezer Christ-burgerlijke-Societeit ook mede in den zelfden Eedt zouden begripen, indien 't na rechten kost geschieden, datze zich (belangende alle hare particuliere, zoo wel groote als kleene voor te vallen particuliere twisten, en verschillen) onderlingh aen des geheele Societeits daer toe te stellen ordre, en daer op verleende approbatie, geheel en al tot gemener rust, en welstandt waren verblijvende.

78. Ten dezen opzicht zou men dan voor eerst, de Voorneem-Gemeenten-bedienaers inder tijt in alle kleene schelt, kiff, of krakeel-zaken tusschen Man, en Vrouw, Ouders, en Kinderen, Buren, Meester, Vrouw, Knechten, en Meiden, enz. vol-uit tot bevredingh geven te beslechten.

79. En die na zoodanige bevredingh sich op nieuw tegens zijne eens bevredighde party met verwijt, scheld, of uit tartende woorden weer op nieuw quam te misgripen, of ook tot bevredingh wederspanningh wierdt geoordeelt; die zelve zou hier door in zekere boete, twee deel ten profijt van 't gemeen, en een deel voor den Nieuw-Amstelze H^r. Schout werden beslagen, welx geheele invorderingh den zelve H^r. Schout door de voornoemde Gemeenten-bedienaers dan ook aenbevolen zouw mogen werden.

80. Zoo nochtans dat dien wederspanningen als ook weder-uitspattigen onvreedsamen Colonier ten uit-einden (eerst op peine van non stemmingh, daer na op excommunicatie dezer geheele Societeit) sich echter zal moeten laten bevredigen.

81. Behalven noch dat alle zoodanige verwijdt, twist, kiff, scheld, en achterklap-suchtige bevonden Menschen, hier niet alleen voor onbequaem tot eenigh officie; maer ook van de aldervijlste, of ongeachtste slag, veer van rechtmatige Christ-burgers dezer Societeit, zouden mogen geacht, en gehouden werden.

82. Den Nieuw-Amstelze H^r. Schout, en zouw na der Gemeenten-bedienaers gemaekte bevredingh geen Acte Crimineel dienthalven particulierlijk tegens de bevredighde vermogen in te stellen. Maer in cas van te willen sustineren dat daer in tegens notoire bekende rechten, en usantie 's Landts, en Steden van Hollandt waer geprocedeert; zouw ten dien opsicht zijne Actie (gelijk ook in alle andere gewichtige voorvallende verschillen, tusschen zijne E. en de Societeit,) voor des zelfs A. A. Patronen, of by des zelfs goetvinden, in rechten alhier vermogen in te stellen.

83. (Wat noch wijders omtrent vremde pretentien tegens eenigh lidt, of ook inwoonder dezer Societeit, tot gemeene rust, en zonderlingen welstant, nodigh zal zijn te observeren; dat zal in de wijders te bedingen Privilegie dezer Societeit wijder ge-extendeert mogen werden.)

84. Tot zekere kleine Somme zouw ook mede tot der zelve Gemeenten-

bedienaers in der tijdt volle dispositie, of eindtlijke uitspraek konnen werden gerefereert.

5 85. Over merkelijke meerder Somme, als mede alle 't zy hoedanige voorverhaelde (als in Articul 76. en 78.) en gewichtiger civile voorvallen, en daer de voor eerst noch weinigh in getal zijnde Gemeenten-bedienaers, zwaarigheid in zouden mogen vinden absoluut van te disponeren, zouw men met byvoegingh van een dubbelt getal, of ten minsten monterende dartien Personen tot provisioneel, of eindtlijke uitspraek by meerderheit van ballotterende stemmen na hare beste kennis zoo na rechten als conscientie mogen werden geprocedeert.

10 86. Waer van den te veel daer by menende te zijn bezwaert, midts dat de in questie betrokken somme niet zal mogen bedragen onder zal vermogen te appelleren tot Revisie.

15 87. Betalende by d'aentekeningh van 't Appel, daer voor guldens

15 88. Welke voorsz. Somme hem Appellant by alteratie, of veranderingh van 't gepasseerde vonnis, of eindtlijke uytpraek, zal werden gerestitueert, anders zalze tot boete van onrechtmatige appellatie ten profijte van 't gemeen zijn komende.

20 89. De Revisie zouw dan met byvoegingh van een noghmaels dubbelt getal, uyt de bequaemste der gewezene Gemeenten-bedienaers, of ook by gebrek uit de gemeene Coloniers, zijnde een getal ten minsten van seven-entwintigh Personen, mogen geschieden.

25 90. Werdende dan als voren by meerderheit van stemmen ten uit-einde geprocedeert, en uitgesproken.

25 91. Waer mede parthyen sich ten wederzijden, als een uiterste recht, zullen moeten stil, en gerust houden.

30 92. Zullende dit alles binnen den tijdt van ses weken uiterlijk afgehandelt, en ten uit-einde moeten zijn gebracht.

30 93. Parthyen zullen ook gehouden zijn hare zaken in aller zedigheit zelfs voor te dragen, midts hen-lieden zorghvuldigh wachtende van eenige schelt-woorden, of andere notoire offense, in die gelegenheit aen iemandt, veel min aen de Gemeenten-bedienaers te geven, op de verbeurte van t'elkens stuivers.

35 94. Ter naeuwer noot zou den eenen Colonier voor den anderen 't woort mogen voeren, mits scherpe acht daer op nemende, dat den voorsprekende daer van geen ordinaris werk en zy makende, veel min eenigh profijt daer voor en zy trekkende, of op eenigerhande manier daer voor iet zy genietende: aengezien dat dit met 'er tijd, een in-eetende kanker voor deze kleene Societeit zou konnen komen te werden.

40 95. En dienthalven de menschelijke natuur, en swakheit wel ingesien zijnde; 't is t'enemael ongelovelijk, dat de Menschen profijt by twistvoedingh wettende te bekomen; 't eindt van dien ooit zullen traghten te verhaesten: maer veel eer, enz.

45 96. De executie zouw met Communicatie, als mede expres consent van de Gemeenten-Bediens, drie maenden na de uytpraek door den Nieuw-Amstelze Heer Schout mogen geschieden.

97. In alle dusdanige voorverhaelde Civile reghtsprekingh dezer voorne Gemeenten-Bediens, zouwdenze, zo veel mogelijk, niet alleen trachten,

86. Van gelijke deze naervolgende Art. waer in het schijnt de Vertoon- ders sich het gesach van de Over- righeit al- daer sich t'enemael soeken te onttrek- ken.

96. Dit moet geschieden na beschreven rechten.

maer sigh ook voornementlijk verplight vinden na de alderbekentste, en in duyts beschreven Hollantze Reghten, Wetten, en Ordonnantien, en specialijk dezer Stadt Amsterdam, te accomoderen, en reguleren.

98. Gelijk ook inzonderheit in 't stuk van de erffenis, of successie zou gevolgt en gepractizeert moeten werden even gelijk hier t' Amsterdam.

99. Zouden ook, daer 't de gelegenheit vereischten, en den tijd zou mogen lijden, met eenigh Hollants Reghts-kundigen daer te Landt, alvorens eenigh vonnis te uyttten, ten koste van 't gemeen by geschrifte mogen raetsplegen.

100. En ten dien opsicht zal 't ook mede zeer dienstigh, tot oeffeningh der opmerkende Coloniers, mogen zijn; datmen by eerster gelegenheit, en wijdere stant-grijpingh dezer Societeit, monterende ten minsten hondert be-eedighde Coloniers, of Familien, aen der zelve A. A. Patronen tot een Cordiale uytzettingh (nevens nootlijk geschut en amunitie, mitsgaders gemene Wapen-rustingh tot ieder Colonier) ook mede een beknopt welgestoffeert Boeken-kasjen van de voornaemste in duyts gestelde, als overgezette Reghts-geleerden, Hollantze Wetten, Placcaten, Bevelen, en Ordonnantien, Willekeuren, enz. mitsgaders vande puykste Neerlandtse Historien, en als maer in leeningh te vereeren, met alle beleeftheit zy Soliciterende en aenhoudende.

101. Blijvende onder-en-tusschen, als een byzonder preservatijf voor de gemene rust, ten alderhoogsten gerecommandeert datmen van 't beginsel (en alvorens te komen tot eenigerhande 't zy provisionele, of difinitive Sententie, eindtlijke uytspreek, of vonnis) tot den by na uyt-einden toe daer over uyt zy om alle questien door minnelijke vergelijkingh ten einde te brengen.

102. Zulx wyzelijk werdende beleedt, ten zal byna noit komen te missen, voornamentlijk als 'er alle de daer voor loon trekkende quaet-zaet-zaeijers, en Twistvoeders wakkerlijk werden uytgeweert.

103. Want 't is zeker genoegh dat egene Menschen uyt haer eigen natuur, buyten notoire aenstoking van hoop tot merkelyk proffijt, door scherp, en langdurigh twisten, te bekomen; zo obstinaet ooit zullen konnen werden bevonden, datze tegens de Aghtbaerheit, en goetvindingh tot vreden eener gantsche Societeit, zouwen durven obstinatieren, altoos vanden Klein of Minst-vermogende is zulx niet te verwaghten, en de Meerderen zal door achterdoght eener wijze directie, en preferentie van den Minderen sigh ook wel laten gezeggen, enz.

104. Waer op dan ook inzonderheit voor deze noch jonge, en tedere Societeit, zal dienen gelet te werden; datmen den Minderen altoos (zo veel mogelijk en de zaak het eenighsints zal konnen, of mogen lijden) niet alleen tegens alle oppressien vanden Meerderen te maintineren; maer ook zelfs te prefereren: op dat den Minderen geen de minste gelegenheit, om tot beteren standt te geraken, en werde benomen, maer veel eer altoos meer, en meer gelegenheit daer toe werde verschaft, en gegeven.

105. Den Houwelijken staet, zow mede op dezelve wijz, als hier t'Amsterdam, politijkelijk moeten werden gecelebreert, en onderhouden.

106. Komende ten dezen opsicht hier niet qualijk te passe, om aen ieder Huis-Vader, en Moeder, Vooghden, enz. te recommanderen; datze als tot een voornamte stut, en voortzettingh dezer Christ-burgerlijke Societeit, op

100. Dit souw by request moeten versocht werden, en mogelijk veel gerucht maken, en de Remonstranten weinigh voordeel doen.

106. Dit zal sich zelf wel wijzen.

de rijpheit harer Sonen, en Dochteren wel zorghvuldigh zullen hebben te letten, en voor al eer de slinger-liefden in hun-lieden geplaetst werdt, om dezelve tot den Houwelijken Staet, voornementlijk de wulpze afkerige, door alle vrundtlijke, minnelijke, en niet min redelijke persuasien zien te bevorderen, en te bewegen.

107. En dat niet alleen; maer ook vermits de noch tedere, en on-ervaren jonkheit, voor eerst noch de voornaemste bestieringh, en Huiszorgh van zodanige noch heel jonge, en nieuw-gehouden op sigh traghten te nemen: op dat alzo de voortteelingh, dezer noch jonk zijnde nieuw-gehouden tot voortbrengingh van te lustiger, gezonder, en minst gepassioneerde vrughten, door al te vroegeh, en ontijdigh zorge, op 't minst verstoort, en verhindert mach blijven.

108. Zullende dit ook de alderzekerste en beste middel konnen, en mogen zijn; waer door alle ontught zo van Hoerdery, enz. uit deze Christ-burgerlijke Societeit best zal mogen werden geweert.

109. De Voorneem Gemeenten-bedienaers, zouden ook wijders door eenige uit den hare te Committeren by provisie de verzorgingh van alle nootdruftige Weduwen, en Wezen, Kranke, Oude, in 't korte, alle impotente Mans als Vrouws Personen, en Kinderen, voornamentlijk harer Lidtmaten (zonder ook meede te vergeten, na vermogen, weldaet te bewijzen aen alle andere noch niet ingelijfde) op kosten van 't gemeen aenbevolen zijn, en dat niet zo sleghs armelijk heen, maer zeer liberael, ja broederlijk, van alle nootdruftigheid te verzorgen, en te letten datze daer door ten vollen werden geredt: op datze in plaets van onschamele, armelyke, behoefte tot genereuse helpende, en mede delende Ledematen dezer Societeit mogen komen te groeijen en te bloeijen.

110. En waer toe den H. nutste en by na alvoedende Landt-bouw, een voorneem-zonderlingh behulp zal mogen verstrekken.

111. Ten opsicht der Kranken, zouw't (tot de meeste, en beste voortzettingh, en minste veranderingh der gemenen arbeit, als mede beste waernemingh der kranken) niet ondienstigh zijn; dat men ten eersten doenlijk, op een algemeen ziek-Huis toeleid.

112. Waer in een ieder zonder onderscheidt, met zijn eigen Bedt, en Buld (onder des Chirurgijns naeuwe opsicht, en gereetheit der Medicamenten, en goede Op-passers, of Wachters voor Mannen, en Vrouwen apart) zouw mogen komen uitzieken. Den onvermogende zouw alle zijn kost daer mogen vinden, en den vermogende zouwze na zijn eige geliefte, of zelfs hem daer door de zijne laten bestellen; of daer genietende, mogen betaelen.

113. Den Voorneme Gemeenten-bedienaers, zal ook mede op gelijke wijz, de opsicht der goeode Wezen aenbevolen zijn, mitsgaders particuliere Vooghden, daerze by Testament onversorght zijn, te helpen versorgen, enz.

114. Yemandt, voor 't eindigen der eerste vijf, of anders noch wijdere gemeensame werkende Jaren, en noch meest onverdeelde Landerijen, Vee, enz. uit zijn vrije keur uit deze Societeit komende te scheiden, of anders ook door quaedt comportement door $\frac{2}{3}$ part ballotterende stemmen werdende geexcommuniceert; die zelve en zal wegens gemeene, en noch onverdeelde Landen, Vee, enz. gantsch niet hebben te eisschen, noch op eenigerhande manier hebben te pretenderen.

114. Dit moet na rechten gaen, insonderheit het tweede lit als hier boven gesit is. 115. Uts.

115. Blijvende ten dezen opzicht gereserveert, of voor behouden, dat byaldien yemandt wilde sustineren van te light, en dienvolgende te onrechtvaardelijk te zijn ge-excommuniceert; dat den zelve hier over zijne Actie tegens de geheele Societeit, dienthalven voor des zelfs A. A. Patronen, of ook met der zelve A. A. Consent, alhier in rechten zal vermogen te statueren.

116. 't Vermeerderen, of verminderen, midtsgaders veranderen der Articulen, of te accorderen ordonnantien, zal volgens Articul 5. 6. 10. by approbatie, van ten minsten $\frac{2}{3}$ ballotterende stemmen, der geheele Societeit, vermogen te geschieden.

117. En door hoogste approbatie, daer 't den intrest van souverainiteit der Hooge Overigheid zouw zijn vereisschende, t'elkens door de zelve moeten werden bevestight.

Ingegeven ter kamer der E. E. Heeren Commissarisen voornoemt, den 10. Januarii, op Dingsdagh, na-middagh de klok omtrent vier uren, A^o. 1662. Amsterdam.

Was getekent H. V. Z. M.

En uit het geselschap zijner Principalen noch getekent by, enz.

't Buytenste Opschrift was:

Noch-wijder-Verdoogh, en onder-verbeterings-Concept-Articulen, eener te stichten bestendige Colonie, onder 't hoogste opzicht der A. A. Heeren Burgermeesteren der Stadt Amsterdam werdende verzocht.

Aen de E. E. Heeren Commiffarifen, en Directeurs, by den A. A. Heeren Burgermeesteren op autorisatie van den A. A. Raedt dezer Stede Amsterdam, gestelt over en omtrent de Coloniers willende na de Zuidt-Rivier in Nieuw-Nederlandt, en dat onder 't refort der zelve A. A. Heeren, &c.

Lett. E.

In-ghegeven den
3. Maert, A^o. 1662.

MYne E. E. Heeren. By den ondergeschreven gezien zijnde, de Aenteekeningen die U. E. op het laetst, en NOGH-WYDER-VERTOOGH den 10. January laestleden ingegeven, nu op den 25. February dezes Jaers 1662. hebt gelieven te doen.

3. Dient daer op voor eerst, aengaende den derden Articul, tot antwoord, dat wy daer in zulken gewicht niet en vinden, schoon ook met geene Wett, veel min practycq van deze Landen wetende te strijden, of wy zouden daer van eghter ten vollen kunnen desisteren. Daer 't ons anders nogh voor een zekerste middel, om de Mannen altoos, en gewisselijk, naerstighlijk ter Godts-dienstige-vergaderingh te bekomen, zouw mogen verstrekken.

5. Tegens 't geen U. E. E. op den vijfden Articul annoteert, daer kan den 10. Articul op werden nagezien, waer by het Competerende reght der Hoge Overigheid, omtrent Wetten, en Ordonnantien te maken, ten vollen wert erkent by den Soliciteerders in dezen. Ziet ook den laetsten, en 117. Articul. In 't kort 't heele werk, is een genoeghsame Communicatie, en verzoek van Approbatie der Hoge Overigheid, zonder dewelke wy wel weten dat 'er voor ons niet niets kan, nogh magh gedaen werden.

8. De aentekeningh op den achtsten Articul, is ons ook van gelijken niet tegen, als ons de manier van daer te Landen, niet al te onsmakelijk en wiert gemaekt. Waer tegens onze geconcipieerde Fondamenten sich alleen directelijk zyn kantende. Gelieft hier over na te zien het 2. en 3. voor af ingegeven Verdoogen, mitsgaders in dit laetst de daer aenvolgende 9. 10. 25. en 100. Articul.

68. De Soliciteerders in dezen, en zouden echter in die gelegenheit van twistende Man, en Vrouw voor als noch niet beters weten te proponeren. Echter niet te-min als voren erkennende; dat zonder communicatie, geen approbatie altoos verleent kan werden, en waer toe gelijk op Articul 5. is geantwoort, alle 't gewrochte der Soliciteerders in dezen, is strekkende.

70. 71. Dit en is nochtans by de Soliciteerders zoo niet begrepen: want zy-lieden en zouden dit niet meer na Hooge Jurisdicctie achten te smaken; als wanneer de Boeren hier in Hollandt gemeenerhandt een Quaedt-doender zien te bemachtigen, en den Gerechte zyn overleverende. Gelieft ook mede ten dien fine na te zien den daer op volgende 73. Articul, en hare rechte, en eigentlijke meningh hier van, kan daer by als met handen getast werden. En als 't daer op aen zouw mogen komen, dat den Schout dit geheel, en al ter eerster instantie moest in handen gestelt werden; dit en zouw veellight geen vaert in dezen zyn schuttende. Belangende dat hier ook gezeidt wordt den 70. 71. Articul met het eerste voorgeven dezer Societeit niet over een te komen; zouw om de duisterheit naerder aangewezen dienen te werden.

77. Dit meenen de Broeders door die hare stellingen te doen, of gedaen te hebben.

78. Dit en zouw ook gantsch niet obsteren: want ten dien opzicht zouwenze volgens Articul 100. een Boeken-kasjen van, enz. van noden zyn.

82. Den Schout zouw sigh des te beter waghten, over kleine zaken veel spoox te maken, groten zouwen 'er lanksaem voor vallen, en hier en tusschen dagh en raet. Ook zou de Societeit haer hooghste doelwit (als Articul 9. en 10. gedaght wert, van volkomen genoeghen aen Staet, Stadt, en Compagnie te geven) ongetwijffelt wel voor ogen zyn houdende.

83. Dit en is ook niet anders by henlieden begrepen. Maer wenschten wel eens voor af te verstaen, of men den 6. Articul van Stadts Conditien, sprekende van Neringen, en Ambaghten, tot vrye exercitie van allerlei Neringen en Ambaghten zouw mogen betrekken, en toepassen: Aengezien 't zelve in 't stuk

van Wevery in zekere uitgegeven Vryheden by de Compagnie in den jare 1630. Articul 29. op zekere zware pene van uitgestoten, en als meinedigh Arbitralyk gestraft te werden, staet verboden.

86. Niet t'eenemaal; ziet Articul 79. 96. enz. als mede hier voren 't geantwoorde op de kant-tekening van Articul 8.

96. Dit en zouw oock al gantsch niet obsteren. Maer wort het Boekenkasje aldus noch van mijn E. E. Heeren zelve op 't nodighst gerecommandeert. En in den naest daer op volgende 97. Articul, verklaren de Soliciteerders in dezen, datze sikh voornamentlijk na de alderbekentste, en in duits beschreven Hollantze Reghten, Wetten, en Ordinantien, specia-
lijck dezer Stadt Amsterdam, verplight vinden te accommoderen, en reguleren.

100. Veel minder gerught, de zaak standt grijpende, als tot nu en toe is geschiet, 't zouw den Remonstranten zo nootzakelijk als broot zijn: want de notoire periculen vande Engelschen (die volgens schrijven noch onlanghs Nieuw-Amstel hebben durven op-eisschen) hebben de Soliciteerders ten principalen in dezen ook wakker gemaekt, om van zo een eerst voorgegeven swakke-Huishoudingh, op een bestendige-weerbare-Societeits-Sterkte-Bouwingh, met zijn toebehoren, aldus wijders doen toeleggen, en betraghten. Als mede om alles met een ieders particulier goet genoeg ten gemeenen best, een rechtschapige voortgank en bestandt te doen hebben, en nemen; zo en hebbenze niet beter volgens de Constitutie onzer Regeringh hier te Landen kunnen, of weten te bedenken als een onder de Hooghste-Overigheits of A. A. Patronens gesubmitteerde – gelyk stem – hebbende – Civile - Regeringh, met Privilegie van slechts lage Jurisdictie; daer mede zylieden menen alles te zullen kunnen rondschieten, en volkomen satisfactie aen Staet, Stadt, en Compagnie te zullen kunnen geven. En dit zouw dienvolgende, haers oordeels, het eigentlijke, en al in sikh sluitende pointt zijn; ofmen de Societeit de lage Jurisdictie op zodanigen gelyk-stem hebbende voet (als wyder in haerlieder laetst, en meergemelt NOCH – WYDER – VER – TOOGH, en DEDUCTIE, ten verscheide plaetsen, maer voornamentlijk in Articul seven-en-seventigh te Compromitteren getragt wert) volgens de Constitutie onzer Regeringh, Landt, en Ingezetenen zouw kunnen, of mogen vergunnen? Indien neen; zo is 'er tot noch en toe, maer vergeefs werk gedaen, en welkenthalven ik dan voor mijn part had gewenst, dat wy zulx op de drie eerst ingegeven Verdoogen hadden mogen komen te vernemen; zo had men de moeiten van 't vierde, met ook het verder tot nu en toe moeyelijk zijn aen mijn E. E. Heeren voornoemt, mogen bespaert en vermijdt hebben. Maer indien het na der Remonstranten meeningh volgens de Constitutie onzer Regeringh alhier, mitsgaders Landt, en Ingezetene wel kan bestaen, en vergunt, of ten minsten by provisie tot een proef voor een tydt lank getolereert werden; zo zullen alle de tot noch gestelde veertien kant-tekeningen ook genoeg van zelve zyn verval-
lende.

106. Nochtans kan een goede vermaningh, en ordre daer veel in vorderen, en hoe sikh dit veeltijts hier te Landen onder veel andersints eerlijcke, maer weinigh vermogende lieden, zelfs is wijzende; daer van kunnen de menighvuldige Bordeelen, enz. genoeg getuigen.

114. Als 't den Verdoonders, vande Hoge Overigheid of A. A. Patronen toegestaen wiert, gelijk het, haers oordeels, wel zouw konnen; dan zou 't, menenze, genoeg na Reghten zijn. Hier mede, enz.

Was ondertekent H. V. Z. M.

5

En uit het gezelschap zijner Principalen noch getekent by, enz.

Was buiten op getituleert:

Antwoort op sekere veertien Kant-tekeningen gedaen by of van wegen de E. E. Heeren Commissarissen op seker ingegeven Noch-wijder-Verdoogh.

10

Let. F. Aan de A. A. Heeren Burgermeesteren der Stadt Amsterdam.
 In-ghegeven den
 5. Mey, A^o. 1662.

20

25

30

35

Verdoont met behoerlijke eerbiedingh H. V. Z. M. hoe dat hy op 't versoek, en aenhouden van verscheide toegenegen, en Liefhebbers eener te stighen bestendige Colonie onder 't hoogste opsicht harer A. A. voornoemt, sigh tsedert den 22. November A^o. 61. tot op den 3. Maert A^o. 1662. aende E. E. Heeren Commissarisen der A. A. Heeren voornoemt met vijf onderscheide Schriften bestaende in Versoeken, Deductien, Debatten, enz. mitsgaders door noch wel 10. mondelijke Conferentien (Zo op den 13. 16. 20. 23. December A^o. 61. 10. 23. Januarij, 24. Februarij, 29. Meert, 4. en 22. April dezes jaers 62. ter Camer vande Colonie dezer Stad, zijnde alzo ongerekent alle particuliere, en niet minder in sigh bevattende instantien, en aengewende naerstigheden) hebbende geadresseert; zo en isser niet anders, of meerder konnen gevordert werden; als dat de E. E. Heeren Commissarisen nu op den 22. April, of laetstverleden maent, den Supplianten simpeljk by monden hebben geanimeert tot de A. A. Heeren mijn Heeren de Burgermeesteren voornoemt, in het particulier hier over te begroeten, met versekeringh dat onse voorstellingen, en versoeken by hare A. A. in merkelijke Consideratie waren komende, 't zelve is ons ook ter zijden af zo in 't particulier by een der E. E. Commissarisen op den 24. dito zeer smake-lijk gerecommandeert, en met versekeringh van goet effect. 't Zelve heeft den Supplianten dan dus veer gevrymoedight, haer door deze aen hare A. A. voornoemt (aen den welken ook doorgaens t'elker Conferentie alle voorgevallen swarigheden wierden gerefereert, mitsgaders ook aller ingegeven Schriften Communicatie zou zijn geschiet) te vervoegen, en dat te vrymoediger, om dies wil dat den Supplianten haer zelve bewust sijn, en henlieden uit der zaken natuer niet swaer en zal vallen te doceren datze niet alleen een alder-eerlykste, maer ook onder alle Oude, en Helden-daden een alderuitmuntenste

zaek zijn versoekende, als daer is op hun eigen gevaer en kosten een onbe-
 bout, ruigh-beboomt, wilt, woest, en tot noch en toe niemande te nut gebragt
 Landt, niet alleen t'haerder particuliere, maer ook by gevolgh voor den Staet,
 en specialijk dezer Stadt nut en profijt te Conquesteren, en tot alle levens
 5 middelen te gewinnen, bequaem te maken; 't welk voorwaer een zake is,
 met alle eerbiedigheit gesproken, die niet en meriteert onaghtsaem in den
 wint geslagen, of, gelijk men zeit, met de roffel sleghts overgelopen te wer-
 den. Persistierende zy Supplianten derhalven noch onverdroten by alle hare
 10 des aengaende onder verbeteringhs Versoeken, Presentatien, Deductien,
 Debatten, enz. als voren vermeldt, overgelevert. Meneen ook machtigh te
 zijn op alle tegenstellingen, en swarigheden door bondige oplossingen, of
 andersints toegevinge niet alleen volkomen satisfactie aen hare A. A. voor-
 noemt te kunnen geven; maer dat noch meer is als henlieden Supplianten by
 hare A. A. gehoor, en wijder acces wort verleent, zo meeneuze alle hare oogh-
 15 merken in deezen tot byzondere nuttigheden, en voordeelen specialyk voor
 deze Stad Amsterdam te kunnen toepassen: Aengezien hare gedaghten (niet
 tegenstaende de noch weinige Avanceringh by uwe A. A.) al van een eerst
 voorgewende zwakke Huishoudingh, Buurt, enz. in Concept nu al tot het
 20 stighen eener loffelyke Staets, of Stadts Provincie zijn gegroeit, en of dit
 schoon by U A. A. ten eersten aensien sleghts voor Kastelen in de lucht te tim-
 meren, mocht werden geaght, en opgenomen; zo dient geweten, dat 'er
 wel groter zaken met minder fondaments en voor-overleg by gemene Luiden,
 of sleght geachte Volkeren zijn onderwonden, en ook loffelijk zijn uitgevoert.
 En om den A. A. Heeren mijn Heeren voornoemt een korte en beknopte ope-
 25 ningh van der Supplianten, ten opsicht voorsz. versoghte Vryheden, die doch
 geen gelt en kosten, by dezen noch ten overvloet te doen; zylieden en verzoeken
 dan ten principalen, maer 35. a 36. jaren Vryheit van alle belasting daer
 te Landen, blijvende voor behouden eenige bezondere Koophandels voor
 reghten der Compagnie. Vrye exercitie van alle Hantwerken, Neeringen,
 30 en Koopmanschappen, op den zelve voet als hier te Landen. Aengaende
 de openbare algemeene Godtsdienstige oeffeningh; datze dienthalven met
 het alle Sonnedagen, en op ieder Hoogtijt-passende Capittelen der H. Schrif-
 tuur te leesen, en Psalmen te singen, enz. mogen volstaen. Omtrent het re-
 geren om niet voor het eerste rechte begin, en als in hare welstants geboorten,
 35 door inschrapende Militaire Tughtmeesters geruineert, of vernielt, en ge-
 smoort te werden, en ook om alles tot ieders Coloniers goet genoegten ge-
 menen best een rechtschapige voortgank, en bestandt te doen nemen; zo en
 hebbenze niet beters, volgens de Constitutie onzer regeringh hier te Landen,
 40 kunnen of weten te bedenken als een onder de Hooghste Overigheits, of uwer
 A. A. Gesubmitteerde, en dienvolgende ook gelimiteerde-gelijk-stem-
 hebbende-Civile-Regeringh, gelijk wijder in henlieder laatst en noch wijder
 Verdoogh, en Deductie, Debatten, mitsgaders noch drie voorgaende ge-
 schriften, wijdtlustigh onder verbeteringh staet verklaert. Verwaghtende
 45 hier op uwer A. A. eindtlijk goetvinden, en resolutie, 't zy om den Sup-
 plianten wijder acces, en gehoor hier over te verlenen, of ook anders af te
 wijzen: want in Cas van Accoort; zo zouwen zylieden sikh ten eersten om
 de kortheit des tijds, hebben te bevlijtigen noch dezen Somer ten minsten
 een hondert rustige Mans-Personen voor af te vervaerdigen, welke daer ter

bequaemste wintertijdt 't bosch branden tot landtbereidingh, enz. mitsgaders bequaem timmerhout te hakken, en te bereiden by der handt zouden mogen nemen, 't welk dan ook voor alle in 't naeste voor-jaer, enz. met Vrouw en Kinders volgende; een zonderlinge zeer nutte voorbereidingh zou mogen verstrekken, derhalven als voren op 't spoedighste verwaghtende. Dit geschiedende, enz.

Was onderteekent H. V. Z. M.

En uit het gezelschap zijn 'er Principalen, enz.

10 Lett. G. Aen de A. A. Heeren mijn
 Inghegheven den Heeren de Heeren Burgermeesteren
 25. Mey, A°. 1662. voornoemt.

10 **V** Ertoont andermael, met behoorlijke eerbiedingh H. V. Z. M. Hoe dat 't bovenste Vertoogh op den 5. dezer maent Mey aen uwe A. A. hebbende gerepresenteert, en hem daer op ook eenige weinige handelinghe met den wel-Ed. en A. Heer, mijn Heer de Burgermeester Cornelis de Graaf, Vry-Heer van Zuid-Polsbroek zijnde vergunt, met
 20 eindelijk besluit dat hare A. A. in deliberatie waren nemende; om iemande wegens hare A. A. te Committeren tot bevordering, en naerder schriftelijke concipieringh eeniger Articulen betreffende 't versoek voorsz, zo en heeft hy
 25 Vertoonder voornoemt (door het continueel, en ernstigh aenhouden eeniger besondere toegenegen, en Liefhebbers eener te stighen bestendige Colonie voor aen inde Zuit-Revier in Nieuw-Nederlant, onder 't Hoogste opzicht uwer A. A. meer en meer werdende aangemaent) niet konnen naerlaten uwe A. A. by dezen noghmaels als voren te erinnere, en zeer gedienselijk te versoecken, dat het uwe A. A. na goetvindingh, goedighlijk gelieven
 30 mogen nogh voor dezen aenstaende Pinxter Vacantie iemande die 'er zijn werk zo wat af zou konnen, en gelieve te maken, te committeren; om van deze Vacantie eenige uren op zekere dagen inde week daer over te besoigneren, en alzo te zien waer toe men het zouw konnen brengen. En waer toe den Vertoonder in dezen, sich, volgens alrede toeseggingh vander Solicitanten zijde, dan ook mede zal benaerstige bequame, en ter zake meriterende Mannen ter baan te brengen. Hier mede, enz.

35 Was ondertekent H. V. Z. M.

N A – R E E D E N .

Us veel hebben wy waerde Leser, en Lief-hebbers eener te stichten bestendige Colonie, of Volx-plantingh, nut, ja nodigh, geacht om aen u door den gerieflijken Druk mede te deelen een zaek die 't gemeen als eigen is, en derhalven onder de ware, en oprechte Interesten van Hollandts getrouwe Volk, onzes oordeels, wel een van de voorste, of eerste plaetzen is verdienende: en om het welke na behooren hier te induceren, of t'onderrechten; daer toe oordeelen wy den rechten tijt noch niet geboren: vermits wy ons dus in-wikkelende genoodt-zaekt zouden vinden tot inlatingh van zaken, die, door aen deze, of geene directie eenige quetsingh te geven, tot deze voor den staet hoogst aengelegen zaek veellicht meer nadeel als voordeel zouw mogen veroorzaken, en toebrengen: want willende toonen de uitnemende voordeelen der vrije Colonien, of Volx-plantingen; zoo vinden wy ons, voor al eer eenigh effect daer van te verhoopen, genootzaekt te toonen dat de zelve altoos, en in 't minste, niet en strijden met de algemeene voordeelen van dezen Staet, en, of dit na reeden van dat men niemandt, voor al niet zijn eigen benoodighde meede-Inboorlingen, en Landts-genooten, buiten zijn schade, en behoort te weigeren, wy zwijgen van feitelijk te verhinderen, haren benoodighde welstandt buiten ymandts schaed, of hinder, en dat noch in een wilt, en woest landt manhaftelijk te zoeken; zoo en zouw dit echter na de gelegenheit der meest tegenwoordige zwakke werelts Regeringen, op alleen eigen baet, en heerssucht schijnende gefondeert, op veer na de Schael, of Balance, van de Colonies gewenschte voortgangh, en beste niet over, of door halen mogen; maer in tegendeel veel eer alle schaed, en hinder vermogen aen te brengen. De verstandige zullen nu haest uit dezer zaken natuir, en gelegenheit vermogen te merken, en onderscheidelijk te verstaen; wat werk dat 'er dan wel aen vast, of instekende is; om een Vrije-Volx-plantingh voort te zetten, en die dan noch dependent, en dien-volgende ook voordeeligh te doen zijn aen een Staet, die in sich met zo veel, ja by na oneindige zelfs tegen een lopende interesten is vervult, en als op een gehoopt en getast is? En des alle niet tegenstaende den zelve Staet dan noch tot zoo een zaek te persuaderen, daer 'er zich zo vele, van die 't Roer van den staet mee in handen hebben, ten grooten deele op 't hoogste by geinteresseert vinden? En voorwaer 't heeft ons meer als eens doen despereren, of wanhopen om iet vruchtbaers in dezen te konnen ver- rechten, en uitwerken. Maer door een gestadigh over, en weer overwegen, en nadenken, zijn wy in deze gedachten geraekt, dat om een heerlijke, en in vryheit uitstekende Societeit, of Volx-plantingh uit de menigthe tot nadeel ja overlast-strekkende Menschen eenes Staets, noch met des zelfs genoegen, en behulp, ten einde van des zelfs merkelyk profijt aen te vangen, en voort te zetten; zo dient eerst, en voor af in ordre voor te gaen des zelfs Staets noodige reformatie in alle dien deelen; waer in de zelve, door lange, en me-

10

15

20

25

30

35

40

5 nighte ingekroopen corruptien, tegens de eigentlijke, en ware vryheits gronden in 't regeren aen te gaen wert bevonden: want 't goet dat een Staet in sich zelve niet en heeft; dat en kan de zelve onmogelijk niet uit geven, en dien-
 volgende schijnt het ons ook absolutelijk onmogelijk, dat 'er buiten reforma-
 tie, of verbeteringh, eens eenigermaten gecorrumpeerdens Staets, iet goets
 voor een vryheits-lievent-volk in het een, of ander staet te verwachten, of
 verhoopen.

10 Het alderschadelijkste ja pestelentiaelste eenes Staets dan is; dat 'er geen
 behoorlijke vryheit en wort gelaten (wy zeggen gelaten, om dat 'er geen
 macht in de werelt aen ymandt particulier van Godt, of Natuirs wegen, en
 is verleent om vryheit aen een heel volk te geven: daerze van te voren niet
 door onbehoorlijke, ja dikwils geweldige, middelen en is geursurpeert)
 om alles met bondige reeden by te mogen brengen, wat yemandt voor 't ge-
 15 meene best verstaet, of meent vorderlijk te mogen, of kunnen zijn, en buiten
 't welk geen Staet van verderf, onmogelijk, kan zijn bevrijt, en dien-vol-
 gende zonder vrije-berispinge, en klare aenwijzingh van der zelve buiten-
 sporgheden zoo in 't een als ander; zoo moetze ook altoos, en eindtlijk (vol-
 gens d'exempelen aller voorheenen gewezen Societeiten, egeene uitgezon-
 dert, op usurpatie van 's Volx vryheit zijnde gefondeert) in 't onvermijde-
 20 lijk verderf, en te gronde zijn stortende. En van welke usurpatie van 's Volx
 vryheit deze Lande, of om speciaelder te gaen, dit ons Lief, en waerde
 Hollandt ten meest allen Eeuwen, of Tijden (zoo veer, en veel de Histori-
 en erlangen) heeft geschut, gebeeft, ja gedavert. Maer nu Godt-lof bele-
 ven wy zoodanige een Eeuw; dat wy reeden hebben om te gelooven, dat 'er
 25 na de eerste usurpatie van 's Volx vryheit nooit zoo veel vryheit, om ietwes
 opentlijk ten gemeenen nut te mogen proponeren, of voorstellen, in Hollant en
 heeft geweest. Welk Hemels-geluk wy ons ten gemeene best ook meede trach-
 tende deelachtigh te maken; zoo en hebben wy niet minder als de heden-
 daeghze losse Discourse, en verminkte Hollandtze Interest-schrijvers, enz.
 30 de vrymoedigheid derven nemen om iet tot een kleen staeltjen, of naerder
 proef, van 't geen wy na veel, en ernstigh overlegh ten gemeene nut hebben
 begreepen, aldus by provisie, en onder verbeteringh voor Hollandts getrou-
 we Volk te proponeren, of voor te stellen.

35 Ten welken opzicht wy dan ook aen ieder Lief-hebber van 't gemeene best,
 en tot voortzettingh eenes Vrijen-staets, van gelijke zouwen voor gerecom-
 mandeert houden, aldus vrijelijk voor te stellen, en voor den dagh te bren-
 gen, alle het gene, hy daer toe met bondige reeden zal meenen te bewijzen
 vorderlijk te zullen zijn.

40 Zijnde dan als voren na onze meningh, en onder verbeteringh, de uitbrei-
 dingh, of voort-plantingh van een vryen-staet, of volk in een woest, ledigh,
 en niet te min vruchtbaer Landt nergens na het minste der nootzakelijke
 Staets betrachtigen: want behalven noch veel andere daer uit ontstaende,
 en te verwachten voordeelen; zo zijnze te verheffen, en te pryzen veer boven
 alle nuttelooze, ja der gemeentens goet, en bloet uytsuypende, en ter al-
 45 leen overheersingh strekkende, mitsgaders 's lants vryheit verkrachtende
 Oorlogen, welke in dezer voegen weersproken souwen kunnen wer-
 den, in schijn als of de meenighte van leege en onbewoonde puyk Ame-
 ricaenze-Werelts-Landen, voornamentlijk Nieuw-Nederlant, ons Hol-

landt berispender, en ook verwyntender-wyz aldus toe-sprak:

Ghy machtigh Volk- en Scheep-rijk Hollant, waerom hebt ghy zo ongelofelijke groote schatten, op dat ik van de menigte der vernielde menschen nu niet en melde, baldadighlyk gaen verspillen, om te gewinnen Steden, en Plaetzen die u alleen niet nut, of waert zijn; maer ten hedigen dagen, boven een dienthalven over-groot gemaekte schult, noch tot een drukkende last verstrecken, als zijnde meest vervult met Inwoonders, die ghy genootzaekt zyt als Vyanden verdacht, en door kostelijke Garnisoenen onder dwangh te houden, welke Garnisoenen meest uit vremde, veeltijts ontrouwe, en leege Landtloopers zijn bestaende, en die sich, of voornamentlyk der zelve Officieren, op 't dierbare sweet, en arbeit uwer suinige, naerstige, en zeer besorgh-levende kinderen, ledigh, en weelderigh in alle wellusten zijn mestende.

Waer toe, deze zo groote overdaedt, en overlast aen uw Hollandts getrouwe volk, ten geval van altijt noch t'onvrede Bondtgenoten, gepleeght?

Hebt meede-lijden, Gy alle Hollants Trouwe, en wyze Regenten, met uwe dienthalven al te veel belast, en beladen Hollantze getrouwe, ook eenigermaten Arme Gemeenten. Sluit, schift, schickt op uwen van Menschen opgepropten, ja overladen Tuyn, en ghy sult bevinden dat 'er duizenden Familien, t'uwer notoire ontlastingh, voor mijne ledige, en menigte van over-vruchtbare Akkers te besaeyen, en beplanten zullen overschieten. En ik N. Nederlant, zal u Hollandt t'zijner tijt duizent-foudige vruchten, buiten eenige de minste kosten, en noch t'uwer zoo verheerlijkingh als verlichtingh weerom daer van leveren.

Nochtans met dit expres bedingh, mijn waerde Hollant, dat ghy my, t'mijn'er en uwer getrouwe kinderens, daer uit rijzende onverdiende schande, en blame, niet meer ten eersten, en voor dat 'er goede fundamenten zijn geleght, toe en zendt, alleen een deel onweetent, haveloos, en schuym van volk, noch verdrukt, en verhindert zijnde door Inschrapende Militaire Tucht-Meesters; maer zendt my, na den Aart uwer Aal-oude, en mijner noch tegenwoordige rechte Vrije-Inboorlingen, Menschen-kinderen die sich zelve onderlingh weeten te Governeren, en voorzien met bequame, en genoeghsame middelen, en vryheeden; om my over zee na eysch en waerde te konnen genaken.

Dan verzeker ik u, uwer overleden voorneme-rijke kinderens misslagh, in 't zo onnut als overkostelyk beheerschen der voorgemelde, en voor u tot nu en toe, tot overgrooten last bezittende Steden, en Plaetzen, mitsgaders 't ongelijk my en uwe behoefte Inwoonders hier door gebeurt, als met handen te doen tasten, en met open oogen klaer te doen zien: dat met voorgemelde Conqueste uwen Hollantze Tuyn door de over-groote, nooit-gehoorde, Lants gemaekte schulden en gedurige belastingen gelijk als met Doornen en Distelen bezet is, welke dienen tot notoire verstikkingh uwer teerste kruiden, en planten, of liever, om klaerder te spreken, uwer meest gemeene, of minst vermogende, en niet te min trouwe inwonende kinderen, die uwen Tuyn ook meest versterken, en niet min vercierren, en zonder der welkers welstant beter, als tot noch en toe geschiet, te betrachten, uwen Tuyn, onaengezien allen der zelve uiterlijken splendeur, of luister, eer ghy 't, O Hollant! wel vermoed, sich veellicht verwoest, verhaat, en van de meeste verlaten zal vinden, (onaengezien wat uwen Interest-Schrijver ter contrarie

in 't lest van zijn dartighste Smeer- of ydel Roem-Capittel, uwe wel betere-
wetende kinderen te vergeefs op de mouw tracht te spellen, ofte wat oogh-
merken hy anders ook souw mogen hebben?)

5 Tot welx trouwe verhoedingh ik, N. Nederlandt, U, O alderwaertste
Hollant (wiens modeste Inboorlingen, mitsgaders recht genaturaliseerde
Inwoonders, met mijner eigen Naturelle, of kinderens vryen-aert best over
een komende, my derhalven ook de waertste, en liefste zijnde) alle goede
hulp, en bystandt aenbiede, en bid u daer benevens, deze mijne aenbiedingh,
10 niet al te euvel, of onwaardigh te willen opnemen, en als by u zelve te den-
ken, wat laet sich dit verwaende, en slechts ruigh beboomt, woeste Nieuw-
Nederlandt, en met noch maer zijn naekte Wilde Menschen-kinderen al mee
voorstaen?

't Is zoo, mijn waerde Volkrijk-Hollandt, ik bekent ook geerne, en wil
15 met u derhalven tot mijn nadeel geen twist voeren: want ik vrije u om uw'
benoedighde Kinderen, en indien ghy ook ter liefde van de zelve wat van my
verdragen mooght; zoo woud ik u wel eens te gemoet voeren, wat ghy over
duizent Jaren met uwe toemaels ook noch maer naekte Menschen-kinderen
waert? En of ghy 't uwe namaels naerstige Kinderen, met hulp van ande-
re Landts-verdrukte, en verjaeghde Kinderen, naest den Albeschicker, al-
20 leen geen dank moet weeten, van te zijn dat ghy nu zijt? Hier door ist ook dat
ik zoo begeerigh ben, om van dien naerstigen aerdt wat aen te queken, en dat
noch, als voren, t'uwer ontlastingh, luyster, en merkelijken voordeel.

En tot vernietingh aller onrechtmatige achterdochten, als of ik Nieuw-
25 Nederlandt daer op uit was, om my tot uwen nadeel te verrijken; zoo ont-
fangh mijn lieve, en waerde, en zoo ik hoop, toekomende Hollandtze-
mede-Moeder, van onze noch voor te brengen gemeene Kinderen, van my
deze volgende, en t'uwen voornemen beste, getrouwen raedt, en wy zullen
als twee verknochte Moeders, tot verwonderingh van alle Inwoonders der
Aerde, de heerlijkste, en in vryheit-levende Volkeren vermogen aen te fok-
30 ken, die 'er van 't begin geweest, en tot den einde gezien zijn te komen.

Voor eerst dan, en in 't wel-nemen, Beminde Hollandtze-Commere, zoo
wilden ik wel, als voren eenigermaten aengeroert, dat ghy, t'onzer beider
welstandts bevorderingh, wat haestigh, en ten eersten op bequame midde-
35 len bedacht waert, om uwe overladen, en niet min getrouwe gemeene Inge-
zeten, of Kinderen behoorlijk te verlichten: want mijne vrees is volkomen,
datze zonder notoire verlichtingh, des lijdens eens moede werdende, zoo
schielijk zullen rasende, alsze nu noch langhsame makke, en mee, of aen de
handt-gaende Kinders bevonden werden, en dan was mijne hoop ook t'eene-
40 mael als wegh, en te niet, zouw dan ook gantsch geen lust, of trek tot uwe
dan rasende, en verwoede Kinderen hebben. Derhalven bid ik u, waerde
Commere, zoo wel om onzer, als Kinderen welstandt, let doch met allen
ernst op dit zoo hooghnoodigh, als hooghwichtigh stuk: want na dat my
uwen voornemen Historicus L. V. Aitzema in 't laetst van 't Jaer 49. vertelt
45 verstaen te hebben; zoo waert ghy wel hondert, en veertigh millioenen, ofte
anders veertien hondert tonnen gouts schuldigh, daer van den Interest alle
Jaren beliep omtrent Ses millioenen, zijnde tSestigh tonnen gouts. Uwen
Interest-schrijver voeght 'er noch hondert, en dertigh tonnen gouts loopende
schuld by, maekt te samen vijftien hondert, en dertigh tonnen gouts aen

schult. 't Schijnt ongelofelijk, en by aldien het Engelzen, of andere vrem-
 de Natien van u schreven, ten zouw in der eeuwigheit niet geloofd kunnen
 werden; maer nu sulx by u zelfs hooge, en lage Kinderen, of Ingezeten als
 voor onwedersprekelijk bekend staet; zo en zijn 'er ook langer geen doekjens
 5 meer voor, of om te winden. Maer wat Huishouden is dit doch L. Hollant-
 ze-Commere, van uwe Kinderen? uwen Intrest-Schrijver, 't is waer, die
 pooght de schult hier van meest, of schier alleen op zekere uwe over-leden
 Prinsen te schuiven; maer ik en kan my sulx niet verstaen, noch op eeniger-
 10 hande wijz begrijpen, hoe dat een Man, in een Lant, daer men noch Vry-
 heit, als in u, pretendeert, tot sulken macht souw kunnen geraken, voor
 wis ten kan niet wel anders zijn, of hy moet een goet deel van uwe trouwe-
 looze Kinderen tot Mede-standers, of Hulpers tot zulken extreme afschuwe-
 lijken zaek en quaet gehadt hebben, en weshalven ik u, voor een zekeren en
 15 gewissen raet, hier onder ons in vryigheit, zouw durven geven, dat ghy
 op de wijz van mijne N. Nederlandtze Naturellen, schoon by u maer naekte
 ruide wilde Menschen geacht, nooit (ja zelfs tegens de Maxime uwer Regee-
 ringh van V E E L E , ziet Deductie het 2. deel Cap. 3. Vers. 16.) WEINI-
 G E van uwe Kinderen zo veel machts en verleenden, daer door ze tot u, en
 20 al uwer menighte Kinderens ruine, de gemeene Cas zo ten achteren zouwen
 kunnen of vermogen te stellen. Maer dit nu door quade toeversicht zo geko-
 men zijnde; zo dienden echter niet te min met alle vlijt, en neerstigheit, tot
 een zonderlinge remedie van alle uwe quade, zo wel tot afdoeningh van schult,
 als ook verminderingh van lasten gearbeidt.

En al schijnen deze beide gelijk te bevorderen, een eenigermaten tegenstrij-
 25 dige zaek te zijn; zo konnenze nochtans, uwe gelegenheit, noch ter tijt wel
 ingezien zijnde, wel te gelijk, en niet min spoedig bevordert werden: want
 na dat ik bemerke zo zijt ghy, niet tegenstaende uwer voor-verhaelde ruym
 hondert en vijftigh Millioenen schulden, daer en tegen (doch zo langh het Godt
 30 belieft) ook noch wel verzien met menighte van rijke Kinderen of Inwoon-
 ders, (en met u verlot dat ik dit zo wat uit de gront ophael, en wat gronde-
 lijk ondertast) welke alle, mitsgaders uwe gemeene Kinderen hier in als met
 eenen mont te gelijk zullen toestaen, en affirmeren, of bevestigen; dat het
 goet waer, dat ghy vry, en onbelast van schulden waert. Uwe gemeene
 35 Kinderen, ziende op verminderingh der overtollige, en levens-middelens
 belastingen, meenen 't geen zy zeggen van herten; maer uwe Rijke, na datze
 min, of meer uit uwe schulden, door 't genieten van hoge Interesten zijn ge-
 baet, zijn hier in weinigh of niet te geloven: want uit dien Hoofden schijnt
 het my wel eenigermaten, indien niet alleen, te spruiten, dat ghy Interest
 40 tegens den penningh 25. betaelt, daer ghyze wel voor lange tegens den Pen-
 ningh 40. hadt mogen of konnen reduceren, dat is in plaets van 4; maer
 tegens $2\frac{1}{2}$ ten hondert voor interest te geven, verscheelt met $\frac{3}{8}$ van den heelen
 interest, die bedraecht na Aitzemaas voorsz. rekeningh Sestig tonnen Gouts,
 45 komt twee-en-twintigh en een halve tonne Gouts voor de $\frac{3}{8}$ die men jaerlijx
 tot meerder aflossingh of verminderingh van lasten sou hebben, of noch kon-
 nen employeren, of besteden. Dit op een repartie, of verdelingh van 41. ja-
 ren te willen beslechten, schijnt my maer het lijtjen van verlange zoeken, of
 maer mostert te malen. Wie weet wat hier en tusschen gebeuren kan?

Wilt ghy, gelijk ghy behoort, uit schult geret zijn, lieve Commere? ghy

zout boven deze notoire verminderingh van Interest, licht wel de helft van uwe schult op Lijf-renten tegen Ses ten hondert konnen Negotieeren, laet 'er dan gebeure wat 'er kan, en mach; dit zult ghy by provisiewegh hebben, en alleen voor de Interesten maer konnen gemaent werden, behalven noch dat zoodanige Interesten in sich komen te consumeren, en uit te sterven. By al-

5 dien uwe Rijkste, of uit uwen hoogen Interest meest gebate Kinderen, of Inwoonders hier tegen als on-arent mochten komen te protesteren? Gelieft haer dan te vragen, hoe het by komt, dat uwe gemeene rijke Kinderen by na twee Jaren Interest, om een Obligatie t'uwen lasten te bekomen, toe-

10 geven? En dat noch op uwe Ontfangers genade, welke haer de gelden, zoo zy op hoogen Interest aen u aldus meenen te besteden, met wel ses a seven ten hondert schade onverwachts doet weer hebben. Geeft dit niet klaer te kennen, dat uwe gemeene rijke Kinderen, of Ingezeten het graegh beter koop zouwen doen? En is het ook niet notoir, en bekent genoegh, datze

15 het heele Capitaal veer over aen u voor $2\frac{1}{2}$ ten hondert zouwen konnen, en willen uitmaken, in plaets van voor dry ten hondert aen particuliere? Zoo meede hoe veel gemeene rijke Huis-vaders zouwen 'er, meent ghy, wel gevonden werden, die elk na zijn gelegenheit, voor yder Kindt, of ook anders weinigh voorraet hebbende Personen, een sommetjen op Lijf-renten tegen ses ten hondert genegen zouwen zijn aen u te besteeden?

20

En of sulx niet alles, boven gemelte voordeelen, noch en zouw strekken om veel duizende uwer gemeene rijke Kinderen, of Inwoonders, in plaets van nu maer een deel weinige, aen u op 't naeuwste te verbinden? Zulx geef ik u mijn gewenste Commere, met uwe goetaerdige, en trouwhertige Kin-

25 deren, ernstigh te bedenken. Wijders, klagen uwe voorneme-rijkste Kinderen niet opentlijk, en van outs her, over de onverdragelijke gepleegde Tyranny uwer verworpen, en veroordeelde Graven? Waerom voert ghy, O eenvoudige Commere, dan noch de by-naem van Graefelijckheit? En 't vremste dat 'er ook van is, is gelijk, of men de plaets voor weer zijn vorigh uitspuw-

30 zel, van een Graef te kiezen, als open hielt, door dat 'er ook noch op dien Naem considerabele goederen (welke immers na alle recht en reeden, als uit het gemeen, of u gesprooten, of altoos, 't zy hoe 't zy, uit kracht van Graven verdoeminghs verbeurtheit 't aldernaest aen u komen) by uwe rijkste Kinderen werden gebenificeert, zonder te begrijpen wat nut voor u (alleen

35 zoo 't schijnt een schult, en lastdragende Moeder) daer van komt? En op dat ik, dus veel meer pratende, my uwer rijke, en machtige Kinderen haet, of ongenade, tot mijn groot ongerief, niet op den hals en hale; zoo zal ik hier, des aengaende, zoeken af te breken: daer ik anders noch wel vry wat nuts, ja noodighs aen u tot zonderlinge welstandt te communiceren hadde,

40 ook wil alles qualijk op een reis, of tijt gezeit, veel min gedaen zijn. Gelieft dit waerde Commere zo wat na te denken. Ik ontzie my uwer gemeene Kinderens ongenoegen in dezen ook al vry wat: want dit is zeker dat zy zoo vol ongenoegens als gevoelende ongemakken zijn, en zy zijn doorgaens wat dommetjens om te begrijpen; waer dat haer 't ongemak meest van daen komt, en dewijlze doch dom zijn; zoo is haer in dit deel voornamentlijk nut

45 noch wat dom te blijven: Aengezien de gemeene, en meest zoo onwetende, als ongeoeffende Landts-kinderen ten allen plaetzen (want ik, Nieuw-Nederlandt, heb 'er al mee eenige bevindingh van) zich in ongemak vindende,

en maer dikwijls een schijn-oorzaak, door d'een, of d'ander looze Linckert, op de mouw werdende gespelt, stuiven op, en zoeken veel eer reddingh door Handt, of Vuisten-reppingh, als door redens-plicht. En wat droevige ellende voor haer, en alle Landts-kinderen, niemantd uitgezondert, hier uit ontstaen; is tot noch toe in de werelt meer dwazelijk beklaeght, als recht te verbeteren getracht. Ik zouw noch mede wel wat tegens u Commere genegen zijn te praten aengaende uwe Hollandtze, en in mijnen zin, aldergrootste Interesten van Monopolien, of Geoctroyeerde, enz. en die ik wel weet dat tegenwoordigh van egeene Graven, Princen, enz. by u gehandthaeft, noch gestijft en werden; maer alzo ik Nieuw-Nederlandt, in dit stuk zelf (ten opzicht mijner niet-bevolkingh) op het hoogste ben geraekt, en het derhalven zouw schijnen als of ik uit enkele passie sprak; zoo en zal ik my des nu niet zonderlinge aentrekken. My onder-en-tusschen hier ook eenigermaten mee troostende, dat deze Monopoliens zake ook mede een voorneme Interest uwer menighte van rijke Kinderen onderlingh begint te werden, vermits den Europischen handel nu zoo schaers, en verdurven is, en dat noch meer is, schoon datze in volle fleur waer, zoo meen ik dat uwe menighte van rijke, en kostelijke Kinderen, het op veer na, daer mede om te Negotieeren, niet en zouwen kunnen strekken, en dit, als ook noch 't een, en 't ander meer doet my, O! begeerde Hollandtze Meede-Moeder, noch hoop, en moet scheppen, dat uwe voorneme rijkste Kinderen noch genootzaekt zullen werden tot eenige Notabele gedachten om my behoorlijk, en na waerde door een deel van uwe gemeene, en my wel bewogen Vryheits-kinderen te laten bevolken.

Vorders als uwe rijke Kinderen (boven noch alle voorverhaelde waernehmungen) tot die rechte generositeit, of eedelhoedigheid kosten werden gebracht, of bewogen, om u met zo veel schult-belaste Commere (ten beste van uwe gemeene Huishoudingh, op prompte * Italiaenze Coopmans over te leggen rekeningh) alleen uit Liefde begeerden te dienen; (en gelijk ik ook alle mijne, van u toekomende, Kinderen ernstelijk te doen zouw raden) wat

* Het byzondere nut voor een *Lant, Staet, of Stat*, enz. in 't recht en licht *Italiaens Koopmans Rekeningh of Boekhouden* gelegen; was de pijn noch wel waardigh, indien niet nootzakelijk, dat ymant, des wel kundigh, benevens de rechte fundamenten van dien eens ten gemeene nut klaerlijk aanwees, en met eenen alle de Duitze, als ook Franze, zo veel my bewuste, Brabbelaers met al haer sotte vragen en antwoorden (behalven *Stevin*) mette quast, door iets waardighs aen den dagh te geeven, als overstrijkende uitveeghden; want zy meest het inkijken pas waardigh zijn, en meer verwarringe als klaerheit zijn bybrengende, voornamentlijk dien verwarde, en buiten kennis hoogh geachte, mitsgaders *geotroyeerde Van Neulighem*. Zo my Godt het leven spaert, dan ben ik voornemens (door 't voltrekken eens alree begonnen werk) in deze zaak het Vaderlandt een zodanigen dienst te doen, dat het voor bejaerde personen, die op zen Koopmans rekenen, en schrijven kunnen, een schande souw wezen des aengaende na een Pedants Meester hoeven om te zien, en datze ook ter dege weeten en verstaen zullen wat recht *Italiaens*, of anders ook recht *Amsterdams Koopmans Reken- of Boekhouden* in heeft, 't welk nu zelfs van *hondert Koopluiden* niet een te recht verstaen, of kennen. Indien onze *Hollandtze-Interest-Schrijver* de kracht van dien ook te recht had gekent; hy en souw tot het proponere van zulke *rigoreuxze*, op dat ik niet en zegge *Tyrannige, Bankrotiers Wetten* veellicht niet zijn vervallen: want, *door een goede ordre, of reglement op 't Koopmans, als ander Reken- of Boekhouden te stellen*, ten is by na, voor den onkundige, niet te gelooven, hoe alle bedrogh in 't *Reken-voeren* kan gemerkt, en dien volgende geweert werden, en als 'er dan voor den ongelukkige een eerlijke uitkomst wiert gelaten; ik verzeker u dat 'er dies aengaende in Hollant geen *rigoreuxze* Recht-banken, veel min Graefelijke Beuls, enz. ooit en zullen behoeven. Doch op een ander tijt, en gelegenheit hier van breeder.

meent ghy Hollantze Commere dat dit voor uwen beswaerden hals, in kortte ook wel zouw kunnen verlichten? mijns oordeels zo veel dat ghy door alle deze billijke betrachtungen, uwe gemeene Kinderen zodanigh aen uwe rijkste Kinderen souwt verplichten, of liever verbinden, voornamentlijk door 't gevoel van de hier uit volgende dadelijke, ja ongelovelijke verlichtingh (vermits afdoeningh alle uwer schulden, en afschaffingh alle uwer uitmergende, en Vryheits verkrachtende, overdadige vremde Krijghsmacht, mitsgaders alle de daer uit rijzende nooitgehoorde belastingen) dat alle seditieuxze, of oproerige gedachten van Graven, en Prinsen als rook verdwijnen, en als een uitvaeghel harer gedachten souwen werden, daermen anders zonder betere bevindingh, haer niet alleen te vergeefs door veel quaets van de Prinsen te spreken, en te schrijven tot afschuwelijkheid van de zelve tracht te persuadieren; maer in tegendeel worden zy (die in dat gevoelen als opgewieght, en 't welk haer in hare pap te eetten gegeven is, mitsgaders zo veel werx en prachts met inhalen als andersins door uwe rijkste Kinderen aen de zelve veel en dikwijls hebben zien plegen) hier door tot meerder sotten yver aangedreven, en gelijk als in toorn ontsteken, tegens zodanige ook veel tijts, en meest maer personele gepassioneerde Schrijvers: want voorwaer de Prinsen in 't betrachten haerder grootsheit, zijn in 't zelve niet meer als andere na grootsheit staende Menschen Kinderen te verspreken, te verachten, of te beschuldigen. Waren uwe Hollantze Kinderen, Commere! in 't algemeen toen wijzer geweest alsze waren, en misschien noch wel zijn; men souw over geen Graven, of Prinsen onder uwe, niet meer als onder mijne tegenwoordige N. Nederlantze Naturelle Kinderen (by u slechts voor Wilden geacht en gerekent) het minste hebben te klagen, en hier staet voor u mijne waerde Commere voor al op te letten, dat uwe Kinderen verstandiger werden, en dan zullenze alle onderlinge voordelen bequamelijk ter baan, en tot uitvoeringh mogen, en weten te brengen. En zal alzo doende ook meede niet een van uwe geringste betrachtungen, en tot een voorneem voordeel voor uwe te vergroote en te versterken Stede mogen strekken; dat ghy een ten naesten by evengelijke geringe belastingh voor uwe Steeden als ten platten Landen ten eersten invoert, en waer uit gezien, en te geschieden staet, dat daer nu om de mindere belastingh, en luchtiger, ook onkostelijke Huis-bewoningh duizende van uwe voorneme Koophandel-dryvende, ook Ambachts-plegende Kinderen op 't platte Lant, of Dorpen zijn wonende, datze om de gereet, en gerieflijkheit haerder hanteringh in uwe vaste versterkte en vergroote Steeden zullen werden gelokt, en te meer als 'er in 't behoorlijk vergrooten, en versterken uwer Steede op fraeye, luchtige, en dien volgende gezonde, mitsgaders onkostelijke ter huer gaende woningen wijzelijk wert toegeleit, wie van uwe Ambacht, Handel-dryvende, mitsgaders Scheepen-Timmerende Kinderen en souw dan niet liever in een van alles gerieflijke plaisante, en veel verzekerder Stat als op het open, en by de minste ongelegenheit, ten roof, en plonder-leggende platte Lant willen wonen, en 't zijne vertrouwen? En door welke spoedige, als nodige betrachtingh; zult ghy uwe Kinderen dan te recht kunnen schiften, en uwen Tuin opschikkende, eindtlijk na wel te versterken mogen sluiten, en 't overschot van veel duizende voor my bequame, en by u maer verstikkende Kinderen (die ik ontwijffelijk door 't wel opschikken van uwen Tuin, en schiften van uwe Kinderen verwacht) my ruste-

lijk, en onbekrompen mogen laten toekomen, en waer my (N. Nederlant) hartelijk na verlanght.

5 't Welk na behooren, en als meermalen gemelt, met bequame ordre, middelen, en Vryheden, mitsgaders wel gesorteerde, en op eigen kosten wel vermogende, naerstige, ook meest gepaerde, of getrouwde Kinderen geschiedende; dan verzeker ik u mijne waerde, en liefste Hollantze Commere, nochmaels duizent-voudige Vruchten, buiten eenige de minste kosten: maer
10 wat mach ik N. Nederlant praten van buiten uwe de minste kosten, ik zegge wel rondelijke tot uwe nodige verlichtingh, merkelijken voordeel, en verheerlijkingh te zullen strekken: want uwen geheelen welstant wijzelijk buiten Oorlogh op Visschery, Hantwerken, en Koophandel werdende gefondeert; zo en kont ghy 't mijn goede Commere (uwe Kinderen buiten verwoestingh, in vrede werdende gepreserveert, en ongelofelijk in sich selve toenemende, met noch gedurige toevloeyingh van andere Landens verdrukke Kinderen, mitsgaders behoef van meerder als den alleen Europische vryen-handel) onmogelijk zonder behoorlijke uit-zettingh van Kinderen niet strekken. En ziet hier dan waerde Commere, door uwer overvloedige Kinderens uitzettingh, uwe geheel nodige verlichtingh als gebooren.

20 My N. Nederlant is eens ter hant gekomen zekere Notitie, aengaende uwe uitmuntende Stat Amsterdam, welke van 't jaer 1617. den 21. Augustus, tot het jaer 1624. den 20. Augustus, zijnde net seven jaren, dat 'er gedoopt souwen zijn (dit meen ik dat alleen van de Gereformeerde Kerk moet verstaen werden) Kinderen 54555. zo zouwen dan noch ongerekent blijven de Roomze, Ausburghze, en Remonstrantze Kinderen, enz. altoos Joden, en Men-
25 nisten, konnender niet onder gerekent zijn, en over sulx souwen 'er t'Amsterdam (noch in dien vroegen tijt, en nergens na als nu bevolkt zijnde) in seven jaren wel omtrent ruim 100000. Menschen geboren zijn, en maer gestorven 32051. Getrouwt 16594: Vruchtbare Commere waer berghet ghy in uw klein begrip zo groten overwinst van Kinderen, en noch ongerekent die van uwe andere menighte, en machtige Steeden, en platten Lande naer advenant, mitsgaders menighte van buiten-toevloeyende Kinderen? voorwaer 't gaet mijn N. Nederlants verstant veer te boven: want uwe Oorlogen en zijn zo overvloedigh niet geweest, en dan hebt gyze noch meest, of schier alleen door Vremde, of andere Lants Kinderen gevoert, 't moet nootzakelijk volgen dat
30 ghy vol, en opgepropt van Volk, of Menschen-Kinderen zijt, en dat my noch meer verwondert, is; dat alle uwen meest slaefzen Arbeit, mitsgaders Knechten, en Meiden dienstbaerheit door uwe Naburen Kinderen tot nu meest gepleeght is geworden; maer nu ter tijt bemerk, of verstaen ik dat 'er ook al de menigte van uwe minste, edoch geschikte Kinderen, van Sonnen op, tot der zelve ondergank, of om beter te zeggen, van 's morgens vroegh, tot 's avonts laet genootzaekt werden te slaven; ja 't zelve schijnt by haer, om noch scherp een mont vol broots, nu benevens uwe ruide vrede inwonende Kinderen, almede schier een byzonder beneficie, en dit zal ongetwijffelt by den Genereuze, en die 'er noch dagelijx door armoede by komen
40 te vallen, een afkerigheit van uw (voor haer een al te strenge Moeder nu werdende) moeten veroorzaken. Uwe rijkste Kinderen mogen 't achten, of niet, de verstandighste en vroomste onder haer zullent, hoop ik, t'uwen, en mijnen, als ook t'haren besten wel begrijpende, daer in met behoorlijke uitzettingh te voorzien trachten.

En om uwe wijdere, en byzondere verlichtingen hier wat breeder op te hemelen; zo wil en zal ik N. Nederlant my (by aldien ghy uwe na my solliciterende, my wel toegenegen, en recht Vryheits-lievende-Kinderen, buiten uwe de minste kosten, op behoorlijke Vryheeden gelieft te laten aan toekomen) daer voor sterk te maken, dat ik alle uwe superstitieuze Aelmoessen, en meest Vryheits-verkrachtende Tucht-huizen, Graeflijke overblijfsels van Beuls, Galgen, Hangen, en Schavotteren, mitsgaders alle uwe Interests-Schrijvers voorgewende Gravelijke strenge, ja indien niet inden hooghsten graet tyrannige Bankrottiers Wetten, niet alleen na 't exempel mijn 'er vrye Naturelle vruchteloos; maer dat meer is op 't hooghste te schande zal maken.

Verstaet my wel, O gewenste Commere, uwe moedeloze van Aelmoeslevende Kinderen presenteer ik N. Nederlant (zo menig als gy 'er out, en jongh zult uit leveren kunnen) binnen zekeren kortten tijt tot mijnen lasten, niet alleen onschamelijk te onderhouden; maer zal ze in plaets van schamele, armelyke, of behoeftige, tot genereuze, mede-delende, en helpende Ledematen, tot uw noch alder ongeachtste Galgen-schuims reddingh inkluis, aenfokken. Dit zal u misschien een hoogh woort, of gezegh dunken van zo een ruide Commeer, als ik u schijn, maer 't zal des niet tegenstaende (zo ghy Hollantze Commeer maer genegen zijt met my op versochte voorwaerde te beginnen) zo gedaen als gezeit werden, ik beloof, ja sweer het u, op peine van eeuwig verstek, en inder eeuwigheit van uwe, mijne gewenste, Kinderen woest en verlaten te zijn, en blijven.

De hier voren van my N. Nederlant beloofde duizent-foudige Vruchten uit uwe meergemelte gemeene, en noch iet vermogende; maer eintlijk tot armoede gezien te vervallen, mitsgaders alle uwe Aelmoes-genietende, en ook geweld, of overlast-plegende Kinderen te verwachten; zal ik u trots eenige Spanjaerts, Portugees, Franze, en Engelze, zijnde alle maer pur slaefse volxplantingen, door eene rechtschapige Negotie op mijne Kusten, Rivieren, en Stroomen onweergalijk doen bevinden en gewaar worden.

En zoo ghy waerde Hollantze mede-moeder dan, en derhalven noch niet en wilt, zo besluyt ik dat ghy nooit recht en sult willen, en dan protesteer ik by dezen van alle mogelijke debvoire, of aengewende neerstigheeden, en versoecken, my onschuldigh houdende aen alle voor uwe kinderens wijder daer uit te rijzen inconvenienten, of ongelegentheden.

Eindtlijk alzo ik, N. Nederlant, hier bevorens door mijne verscheide getrouwe aenradingen genoeg heb getracht te toonen, en ook met 'er daadt heb getoont dat ik u mijn gewenste Hollantze meede-moeder hartelijk ben gewoge, of toegedaen, ook zodanigh dat ik grondigh begriip, en versta dat mijne bevolkingh door u nooit te recht, of ter dege en zal geschieden, of by der hant genomen kunnen werden, voor en al eer dat uwe aller notoirste Corruptien ten principalen werden geheelt, of verbeterd (want ook tot geen ander einde heb ik, N. Nederlant, die hier slechts in passant, zo ter loops, maer ten delen en in 't ruige, onder verbeteringh, en in 't wel-nemen hier aen u; O alderwaertste Commeer voor te stellen getracht) en daer na mogen wy dan eens zien wat 'er wijders in ernst by ons onderlingh kan gehandelt, en veraccordeert werden.

Ontfangh alder-beste meede-Moeder by provisie alle 't voorstaende, 't welk door eenige uwe gemene, en my zeer toegenegen Vryheits Kinderen, t'onzer

verhoopte eeuwige, en natuurlijke verbintenis dus veer te Solliciteeren is onderwonden, en tot een proef heuzelijk, ten heuschen gebruik, op veeler versoek, aen den dagh wort gegeven.

5 Smekende u by dezen tot een provisioneel afscheit, tot naerder gelegen-
heit, en weder by een koomst, dat ghy uwe oore, O goede Commere alleen
niet en verleent aen een deel uwer al te veel gebate en geoctroyeerde rijke
kinderen, en die de botter op haer koek alleen gierighlijk begeeren, en der-
halven lichtelijk tegens uwe gemeene kinderen zullen inbrengen, Laten wy
10 deze kalissen de smaek van rechte vryheit eens toekomen; wat raet om haer
dan weer van de hant te leeren gaen, en voor ons alleen te doen werken?
Goede, ja al te goede Commere hier schortet, dit is mijns oordeels het voor-
naemste Lek van u Hollants schip, of de rechte en eigentlijke Slangh, die in
't gras verburgen leydt, welk Lek gestopt, of Slangh gedoot dient, eer uwe
Hollantze Kinderen in 't algemeen gelukkigh zullen kunnen zijn, of werden.
15 Daer by ik dit alleen wil zeggen, of te kennen geven dat uwe geoctroyeerde
rijke Kinderen ten vollen moeten werden onderrecht, en van deze superbe ge-
dachten (ik swijge van datze die opentlijk in hare schoolze Boeken durven
sustineren) moeten werden gereedt en genezen: want waer staet het van
uwent, of ook Godt Natuurs wegen op uwe voorsz. kinderens Rugh, of
20 Voorhoofd meer geschreven vry van dienst en arbeit als op uwe gemeene
Kinderens Rugh, of Voorhoofd, ofte datze absolut als onwedersprekelijke
Goden over de zelve zullen heerschen, en hier door alle Wegh, of Spoor,
om tot beteren stant te geraken, voor uwe gemeene Kinderen (om die doch
inder eeuwigheit Eezels, of Slaven te doen zijn en blijven) gelijk als te
25 sluyten, en op te stoppen. Niet dat ik hier zeggen, of drijven wil waerde
Commere! dat uwe mindere aen den meerdere kinderen, geen gediens-
tigheit, t'haerder beider welstant, en souwen hebben te offereren en plegen,
dat en is mijne meeningh gants niet. Maer dit spreek ik alleen tegen, en
dat het tegen alle redelijkheid en billikheit is strijdende; dat uwe geoctroyeer-
30 de rijke kinderen 't Roer van alle uwer buiten Europische zaken bestier alleen
hebbende gemaakt in handen te krijgen, het zo aenleggen dat zy alle vryheit
en voordelen aen sich, en de hare onafscheidelijk zoeken te verknopen, en de
rest uwer gemeene kinderen van geslacht tot geslacht alleen voor haer zonder
uitkomst, of verlichtingh te doen werken, of slaven; ja schoon dat uwe ge-
35 meene Kinderen voor sich zelve, en ten gemeenen nut veel beteren raet, en heyl
weeten te schaffen; zo werdenze nochtans als gedwongen ten geval, en belie-
ve van weynige geoctroyeerde rijke (om de zelve in slechts overdadige pracht,
en weelde, mitsgaders Eer, en Heers-sucht te onderhouden) haer Broodt in
een van menschen opgepropt Lant met een gedurigh knijzen, en harten-zor-
40 gen te moeten blijven eeten.

Laet u mijn weinigh achterdochtige Commere, oock doch niet van uwe
voornoemde rijke schalke kinderen op de mouw spellen dat mijne opkomst,
door uwe gemeene kinderen gevordert werdende, souw strijden met uwe, en
uwer blijvende Kinderen algemeenen welstant, 't isser zo veer van daen dat
45 ghy boven alle mijne hier voren beloofde voordelen (uit slechts ontlastingh, van
uwe drukkende, en noch meer gezien te drukken kinderen, te verwachten)
het by na natuurlijk, en onafscheidelijk voorrecht (mits 't wel waer genomen
werdende) van den geheelen Europische Koop-handel, en waer van den heele

bekende werelts Koop-handel, en by gevolgh ook de myne dependeert, of
 afhanght; aen u onafscheidelijk vermooght te blijven houden; ja dat meer is,
 gelijk in 't stuk van Negotie altijt, zo souw ook van gelijke mijne preservatie
 voor een lange tijt tegens alle geweldige Europische overlasten van u zijn af-
 hangende, en dien volgende zouw ik N. Nederlant alleen genootzaekt zijn naer
 5 u Hollandtze Commere om te zien, en ghy gants niet na my, als slechts voor
 zo veel ik u voordeligh souw mogen, en kunnen zijn, en waer op ik, N. Neder-
 lant, my wel ten vollen op souw durven verlaten, en mijn geheel behout ook
 geerne op gefondeert souw willen zien. Alleen souw ik noch eindtlijk, en ten
 10 laetsten, dit, by wijdere voorval, en verdragh, op u willen versoecken dat
 ghy u ook nooit door eenige uwer voorn: eigenbatige schalke kinderen tot ja-
 loersheit tegens my en liet op-ruijen, of aenstoken, voornamentlijk in die tijt
 wanneer ik zo wat op mijn eigen beenen souw beginnen staen, en gaen: want
 als ik dat waerde Hollandtze Commere van u souw moeten onderworpen zijn;
 15 zo souw ik my altijt met u gehouwen, of geslagen vinden, en mijn swakken
 Stant nooit van een Swakke-kintschap tot een considerabele en formidabele
 Manschap kunnen vorderen, en daer ik nochtans ten vollen op uit ben, en na
 sta, om met 'er tijt een alder Considerabelste, en onvreezelijkste Bondtgenoo-
 tin voor u mijn goede, en aldergewenste Commere te strekken, die ghy oit
 20 hebt gehad, of zult vermogen te krygen. Ja ik, N. Nederlant, tracht als
 een Brugh te verstrekken, daar uwe bijna stikkende kinderen zullen mogen
 overtreden om 't weinigh bevolkte Puyk-Nieuwe-Americaenze-werelts-deel
 onuitsterflijk te bevolken: op dat alzo hier door, alle voorheen maer schijn-
 Lofwaerdige, en dienvolgende ook alle uitgestorven volkeren, als Hebrëen,
 25 Grieken, Latynen of Romeinen; maer kinderen in 't wel-bestieren harer za-
 ken by ons te samen vergeleken souwen mogen werden.

Sluitelijk mijne alderwaertste, en gewenschte Hollandtze Meede-Moeder
 neem my mijne Nieuw-Nederlandtze vry-postige aenspraek ten goeden af:
 want ik verzeker u dat het alles uit getrouwer herten, en liefde t'onzer beide,
 30 en kinderens welstandt is voortkomende. Is alles zoo net, of delicaet met
 reedenen, en woorden, volgens uwer Kinderen verweentheit, niet op ge-
 dist; gelieft te weten, dat ik, Nieuw-Nederlandt, daer in noch wat ruiw-
 tjes ben, onder-en-tusschen blijde zijnde, dat ik zoo veel Duits, of Hollandts
 heb geleert dat ik u mijne meeningh dus veel, t'onzer beider welstandt, hier
 35 door heb kunnen voorstellen, en bekendt maken. Vaer onder-en-tusschen
 waerde Hollandt met alle uwe Kinderen eeuwich wel, en vergeet My, en de
 mijne nooit, gelijk ik u, en d'uwe ook in hooger waerde, en gedachte ge-
 denk te houden.

Ontfangh noch tot een naerder uit, en indrukkingh, midtsgaders billij-
 kingh van mijn Nieuw-Nederlandtze voor u veellicht onbeschaefde Kout, of
 40 Praet, aengaende de Vryheit, en Reformatie, het volgende Capittel, getrokken
 uit zeker vrymoedigh discours door den Heer van Aubeigné, Frans Edelman,
 en Boesem-Dienaer van Henrick de Groot, Koningh van Vrankrijk, in zijn
 tijdt geweest. Midtsgaders noch een Extract, of Uit-trekzel eens oude
 45 Leidtze na vryheit-doelende Magistraets Vertoogh, in den Jare 1582. in Fe-
 bruarij aen de Heeren Staten 's Landts van Hollandt geoffereert.

*Ongerijmtheydt van de redenen der geener, die
niet en willen lijden, dat yemandt van Refor-
matie spreecke.*

10
15
20
25
30
35
T En eersten dan sal ick antwoorden, dat, indien men nimmermeer hooren en mach die gene, die van *Reformatie* of verbeteringh spreken, het zy in de *Republijck*, of in de *Kercke*, datmen dan soo goede ordre most stellen in 't een ende in 't ander, dattet niet noodigh en waere die te reformeren. Maar, ist saack dat d'ervarentheyt ons leert, dat sedert ons bannissement uyt den Lust-hof of Paradijs, de gestadige arbeydt ons dermaten is opgeleydt, tot eene eeuwige straffe onser Sonde, dat d'Aerde selve, (soo wy niet geduyrigh en waacken om de selve vruchtbaarder te maacken door onse industrie ende arbeyt, danse nu en is uyt hare natuyr, de selve verrijckende met materien, bequaam omse te brengen tot vetticheyt, oock de selve suyverende van 't gunt sy onnut, ende overtolligh, ja schadelick voor ons gebruyck voort-brenght) ons hare vruchten weygert. Ist saak oock, dat onse Lichamen ende verstanden selve vergaan ende verderven aensiender ooge, niet alleen, wanneer mense niet en geeft 't ordinaris voedtsel, bequaam tot hare nature, maar oock als men niet gestadigh besich en is, omse te suyveren ende genesen van 't quaad dat ons quaad regiment, de verdorventheyt onser nature, ende de verscheyden toevallen, die in dese werelt gebeuren, sonder ophouden op malkanderen packen: Ist sake, ten lesten, dat wy self daar door noch beter worden geleert, dat alle vergaderingen der menschen, die haar in een lichaam vereenigen, om te samen te leven onder eenerley geestelicke of tijdelicke wetten, om Godt te dienen, ofte tot hare particuliere behoudenis, onderworpen zijn seer haast te kunnen ontbonden worden (al schijnense in 't beginsel heel vast gemaackt ende al in 't cement geleydt door goede Regulen) ten zy men van dagh tot dagh tot der selver bestendigheyt, niet alleen door d'ordre diemen stelt omse wel te doen onderhouden, maer oock door de *Reformatie der selver*, wanneer de tijdt ende d'occasie 't selve vereyscht, overmits dat, wanneer-men de selve soude laten gaan haren ordinarisen loop, alle dingen in korter tijdt souden veranderen van wesen, soo dat 't geen, weynigh tijts geleden, was eene heylsame medicine, kan verkeeren in doodlick vergift, *vermidts d'ordinarise veranderingen van saken ende humeuren van menschen: Ist saack, segh ik, alle dingen dien gangh gaan na den ordinarisen loop der werelt:*

5 *wat schijn van reden heeft het dan, den Mondt te willen shuyten aen den genen,
 die soudē willen spreken van Reformatie, die somwijlen soo noodigh is, dat,
 soomen die niet aen en neemt, noch Staat, noch Kercke beyde, door geen ander
 menschelick middel, en kan bevrijdt worden van ondergangh? Hier tegen te
 10 willen opwerpen 't quaad̄t voornemen van de meeste part der gener, die
 van sulcke Reformatie, of Verbeteringh, spreken, ende de abuysen of
 misbruycken, die men ten lesten daer inne kan komen te begaan, waar
 al te vrembt ende ongeriemt: Aengesien datmen onder die gene, die na
 Magistraturen ende andere Politijcke of Militaire Ampten gijlen, nouwelijx
 15 en sal vinden van hondert een, die sulcke Officien niet en brigueert met voornemen
 van sijn profijt daar in te soecken, tot schade van 't gemeyn, ende die ge-
 komen zijnde daar hy begeerde te wesen, daar toe niet en doet sijn uysterste beste,
 sonder hare begeerlijckheit eenige paal of mate (immers de meeste hoop van
 hun) te stellen, al soude 't al verlooren gaan. Sy volgen na haar blindt
 verstandt, al soude vergaan 't gantsche Landt, soo de Psalmiste spreeckt.
 En by een onser puyck Nederlandtse Dichters aldus wijder uytgebreyt.*

Psalm. 82.
 vers. 5.

20 **W** *At is 't? niet een van haar die luystert.
 De Reden slaapt. 't hert is verduystert.
 Ik klop: doch voor een doove poort.
 Zy gaan in drieste domheyt voort.
 Zy sien de saken vast vervallen:
 En 't roert haar 't herte niet met allen,
 Zy sien onordeningh in swangh:
 Maar gaan al haren ouden gangh.
 25 Zy sien des Landes Vryigheeden
 Ellendighlijck met Voeten treden;
 Zy sien het Heyligh Recht verplet,
 En moet-wil op den Throon geset;
 Zy sien den Staat na 't herte booren;
 30 Zy sien zijn ondergangh gebooren.
 Zy sien't, en zijn al siende blindt,
 t' Wijl daar haar baat-sucht nut by vindt.*

35 Die evenwel daer uyt soude beslyuten, datmen derhalven alle Offi-
 cien in een Koninckrijck soude begeeren te niet te doen, waar waardigh
 bespot te worden, even als die niet en soude willen trouwen uyt vreesse
 van een quaedt wijf, ende te vele kinderen, of die niet en soude willen
 sayen, uyt vreesse van ongelucken die 't gesayde konnen overkomen,
 van den say-tijt af, tot dat 't broodt gereet is om inden mond̄t te steken.

't Werck van een wijs man, is, nutte, eerlijcke, ende noodige dingen te betrach-
 ten ten uystersten toe, niet tegenstaande alle de ongevallen, die daar op kunnen
 loopen, zijnde daer en tusschen wel bereydt, couragieuselick te dragen alle de
 5 accidenten, die doorgaans, 's menschen voornemen eene geheel andere uytkomst
 geven dan hare hoope was. Dit segh ick, al schoon genomen dat de fauten
 ende swarigheden, die soodanige nieuwicheden ordinaris voortbrengen,
 den meesten-tijdt den Innovateurs souden moeten toegeschreven wor-
 den, 't welck men bevinden sal niet waar te wesen, aengesien van alle
 die gene, den welcken sulck voornemen qualick geluckt is, niet het der-
 10 dendeel en sal gevonden worden, dat tot quaadt-doen niet en zy geperst
 door 't geweld harer tegen-partijen, *principalick sulcke, die, de vetste
 soppen hebbende inden Staat, ordinaris alle Reformatie tegen zijn.* 't Welck
 men kan houden staande, selve in faveur van *Cæsar* ende de *Gracches*,
 die men stelt onder alle de eer-gierighste. *Soudemen dan willen, dat de*
 15 *Magistraten de nieuwe Reformateurs deden swijgen, om dat sy ordinaarlick
 quaat voornemen hebben, soo mostmen haar self verbieden hare Ampten te be-
 dienen, om dat sy, de Reformatie of verbeteringh verwerpende, toonen noch ar-
 ger voornemen te hebben, zijnde door dat middel veel schuldiger aen trouble
 ende beroerte als d'andere.* Om dan de beroerte, daar voor dese nieuwe *Po-
 litycken* soo seer vervaert zijn, t' ontgaan, soo mostmen sich oock in materie
 20 van Staat, voegen na de opinie van dien Venerabelen degelicken *Rechter,*
*die van advijs was, datmen, om te ontgaen d'oneenigheden in Religie, die soo
 veel quaats veroorsaackten in Vrankrijck, van Godt gants niet en soude spre-
 ken, noch ten goeden noch ten quaden:* 't welck het rechte punct is, daar toe
 men noodsakelick, ende by trappen, onse soo verre-siende Politijcke sou-
 25 de brengen, alsoo men uyt hare Propositionen, wel verstaan ende gevolgt
 zijnde, geen ander Besluit trecken en kan. Mogelick sullen sy daar te-
 gen opwerpen, dat het alle tijt noch beter ware, de faute kome dan van
 d'een of d'ander kant, de werelt te laten soose is, als toe te laten, dat
 30 men spreke van eene *Reformatie*, die metter tijt soude mogen voort-bren-
 gen eene *Civile Oorloge*, overmits een soo violent remedie arger is als de
 sieckte selve. Daer op ick antwoorde, *datmen, een yder latende de vryheyt
 van te mogen letten op de gebreken, die dagelijcx, en bykans ongevoelijck, insluypen
 in 't Gouvernement van alle vergaderingh der menschen, ende daar van advijs te
 35 geven, sonder vreese van de Princen ende andere Regenten te vertoornen, seer wel
 sal hebben voorsien (mijns bedunckens) dat van sulcke waarschuwingen niet son-
 derlingh gevaarlijcx voort en kome. Want, gelijk men nimmermeer en soude
 sien wanhopen van de gesontheit van der jonckheyt aan, van een robust
 ende wel gecomposeert lichaam, over-gegeven tot discretie van de Medi-
 40 cijns, om daar op een proeve te doen van de aldersterckste Medicijnen, in-*

dien de Patient, al goeds tijds, een yder de vryheyd hadde gegeven van in hem te mogen blameren de excessen, door de welcke hy sich vindt gestelt in eenen soo deyrlicken staat: Gelijk oock yemandt van geboort wel geardt tot de deughde, sich selven nimmermeer en soude vinden in den staat van te dienen tot een spectakel den Volcke, door eene schandelicke straffe, wanneer hy met patientie hadde willen aanhooren de bestraffingen sijner Vrienden, hem willende trecken uyt de desbauches, ongeregeltheden, ende 't quaad geselschap, daar door hy ten verderve is gebracht, overmits dat, indien hy luystert, het bykans onmogelick is, dat hy sich, ten lesten, niet en vinde somtijts geraackt om sijn profijt te doen met soo goede waarschuwingen, zijnde 't opmercken ende letten op een goede vermaningh, een vast teecken van een gemoet 't welck bykans gepersuadeert is tot sulcx, als men het heeft voor-gedragen, na 't spreec-woordt: *Als een Stadt parlamenteert, dan wilse haar over-geven: Alsoo oock, indien 't yeder een geoorloft ware aan te mercken de gebreeken die hy hadde gesien in de regeringe, Politijcke of Kerckelicke, ende met een te mogen voordragen de remedien, die yeder soude bequaam oordeelen, om voor te komen 't quaad, dat daar uyt soude mogen spruyten metter tijdt, men soudese nimmermeer sien komen tot soo grooten verloop, datmen de noodige Reformatie niet en soude kunnen te wege brengen sonder Civile Oorloge.* Want, al droncken de Princen, ofte Ministers van de Kercke, of den Staat, de boosheyd in als water, noch souden sy gedrongen zijn, door importuniteyt, (gelijck de boose Rechter, van den welcken onse Heer spreekt in sijn Euangelium) of uyt vreesse van oproer, te reformeren ende te verbeteren, huynen 't een, morgen 't ander, in sulcker voegen, dat 't lichaam nimmermeer soo kranck en soude worden, datmen om 't selve te genesen, soude moeten komen tot extremiteyten: gelijk men daar toe moet komen, wanneer niemandt een woordt derf kicken tegen de disordren ende ongeregeltheden, die men siet spruyten, d'eene uyt d'ander, door de fauten der gener die d'Ordre behooren te onderhouden. Wanneer in een Staat soo qualick geregleert, eenen dagh meer confusien voort-brenght, als tien Iaren elders, alsdan worden de aller-vreesachtigste soo stout, door de wanhoope, nadeemaal de vreesse van arger te hebben voorby is, dat sy niet dorvende spreken met den Mont, de vuysten gebruycken. Hier uyt ist dat de Civile Oorlogen (die dickwils de machtigste Rijcken ten onderganh brengen) voort-komen: niet van de vryheyd, die men een yder geeft om te spreken van Reformatie, soo mijne eerste tegenpartijen haar lieten voor-staan, soeckende, of veynsende te soecken d'oorsaack van 't quaad, daar wy de remedie souden vinden. De Leser oordeele wie het best getroffen heeft.

*Extract uyt het voor-gemeldt Leydts-Magi-
straats-Vertoogh.*

W*El vreemt in onse ooren luydende, dat oock de luyden soo verre comen, dat sy tot boucken te verbieden voortgaen, ende niet dan by gratie ende privilegie (als eertijds de Kettermeesters plechten) toe laten willen: Een sake wesende daer over men de Pauselicke regeeringe alle wege billicx gescholden heeft. Ende daer wy liberteyt geroepen hebben, behoorden sy luyden uyt de historien, dier sy enough gelesen hebben, wel geleert te zijn dat de vryheyd altijd voornamelick in dien bestaan heeft, dat yemandt zijn gevoelen, vry uyt spreken mochte. Ende het is dat eenigh merck-teycken van tyrannye geweest, als men zijn gedachten niet vry uyt spreken moeste. Voorwaer de redelickheydt die alleen tyrannye tegen spreeckt, leert ons in 't gemeen dat de waerheydt soo weynigh als het licht mach gedrongen worden: Ja de waerheyd, als het licht inden duysteren, by de logen geset, schijnt dies te claerder: de logen altijd sal van zelfs verdwijnen, ende en sal by de waerheydt niet hechten mogen. Daerom het wel tyrannisch is met den afgewekenen Juliano goede boucken te verbieden, om de waerheyd te dempen: maer de lief-hebbers der waerheyd en achten de logenschriften niet, die haer enoughzaem zelfs straffen: ende te meer soo waer de waerheyd geleden wordt: zy straffen de schrijvers wel, maer de boucken te verbieden, dat zal van hem zelfs comen, als de vreesse des Heeren, gelijk inden Epheseren geschiedt is, in haer een af-keer van zulcke boucken gebaert hebben zal.*

NB. Dat in dit geheel Tractaet van de byzondere Hollandtze Voordeelen, van een – altijd – zekeren – Broodt – korens – voorraet uit Nieuw-Nederlandts rechtschapige bevolkingh te bekomen, niet eens en wert gedacht, of gemelt, zulx is om reedenen met voordacht nagelaten, onder welke reedenen niet vande minsten en zijn, dat dit voor deze tegenwoordige byzondere – schaers – voor – raets – aenstaende – winter – tijdt een zeer dangereux point om te verhandelen zouw zijn.

Godt bewaer ons Landt voor Hongers-noodt, enz.

E Y N D E.

Editorial notes.

Editorial interventions

All right slashes (/) were replaced by commas and the long 's' (ſ) was replaced by a regular 's', except in titles. Catchwords (the words at the bottom of the page indicating the first word of the next page) were omitted. To make the text easier to read, the Blackletter typeface was replaced by a modern sanserif type (Gill Sans Std) and the Roman typeface was replaced by a serif type (Adobe Caslon Pro). Furthermore, some corrections of 'obvious' typographic mistakes were made. Firstly, the point after the 'N' of 'N. Netherland' was in some cases added. Secondly, in one case, a second point at the end of a sentence was removed. Thirdly, spaces were inserted between words set too close together, and between words that in some cases were very likely set together by accident. Furthermore, in one case a part of a word was put in another typeface, consistent to that of the rest of the word. Lastly, as this edition is an indirect product of a Dutch-English edition, Van den Enden's *marginalia* were all placed on the left, between the line numbers and body text (in other words, on every odd page the place of the *marginalia* has been changed).

Source:

H.V.Z.M. [ENDEN, Franciscus van den], *Kort Verhael van Nieuw-Nederlants Geleghentheit, Deughden, Natuerlijke Voorrechten, en byzondere bequamheidt ter bevolkingh: Mitsgaders eenige Requesten, Vertoogen, Deductien, enz. ten dien einden door eenige Liefhebbers ten verscheide tijden omtrent 't laetst van 't Jaer 1661. gepresenteert aen de A.A. Burgemeesteren dezer Stede, of der zeloer E.E. Heeren Gecommitteerde, [...].* s.l., 1662.

Copy used for transcription:

University Library Ghent, BIB.MEUL.003933.

Transcription:

This is a typographically adjusted transcription of the 'corrected' edition (the edition identical to the 1663 'title page edition'). Some issues with the original 1662 title page contain a few, and slight, differences as far as the transcription is concerned, but for the rest these issues are identical to the common one. Although said lastly, I must more than anyone thank Kim Cools, who meticulously compared my first transcription with the original document, and who corrected dozens of small mistakes, of an orthographic as well as typographic nature.

Quotation:

You can quote freely from this text, but it would be appreciated if due reference was made to the site and its author.

F. Mertens (ed.), *Online documents regarding Franciscus van den Enden* (<http://users.pandora.be/fvde/>)